AMOENITATES LITERARIÆ,

Quibus

VARIÆ OBSERVATIONES,

Scripta item quædam anecdota & rariora Opuſcula exhibentur.

TOMUS QUINTUS.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,
Apud DANIEL. BARTHOLOMÆI,
MDCCXXVI.

*MAGNIFICO, GENERO-
SISSIMO AC CONSVL-
TISSIMO DOMINO,*

DOMINO
IOANNI GEORGIO
DE LVPIN,

INCLVTAE REIP. MEM-
MIMGENSIS
CONSVLI H. T. REGENTI
DE PATRIA PLVRIMIS NO-
MINIBVS IMMORTALITER
MERITO

MAECENATI AC STVDIORVM SVORVM PATRONO DEMISSE VENERANDO

Publicum hoc devotiſſimi cultus monumentum ea, qua decet, animi reverentia ſtatuit

J. G. SCHELHORNIUS,

Scholæ patriæ Conrector,
& Reip. Bibliothecarius.

Pa-

PAtieris haud dubie, VIR MAGNIFICE, quæ TVA eſt inſignis ac laudatiſſima indulgentia, ut TVIS ſub auſpiciis hoc, quicquid eſt, opellæ in lucem producam, ſimulque devotiſſimum, quo TE jure venerabundus ſuſpicio, animi cultum teſtatum fa-

ciam omnibus. Cujus mei consilii causas habeo satis graves & singulares, non procul arcessendas, aut conquirendas anxie. Efflagitant id immortalia in patriam communem merita; jubent inclutæ, quibus eximie ornatus es, virtutes: imperat exoptatissima, qua mea studia promovere non dedignaris, benevolentia.

TV, VIR GENEROSISSIME, gloriam Illustris

LV-

LVPINIANAE GENTIS, quæ non heri demum aut nudius tertius de Memminga noſtra optime mereri cœpit, verum ab aliquot retro ſeculis publicæ ſalutis cuſtodiam curamque geſſit haud infeliciter, non ſuſtentas ſolum egregie, ſed & ad ſummum auſpicato provehis apicem. TIBI eum honorem, quem Roma, Orbis domina, maximum olim eſſe duxit, ac il-

illum nonnisi paucis, iisque rerum præclare gestarum laude florentissimis, tribuit, jam dudum communis omnium bonorum civium vox decrevit, ut PATRIAE BONOQVE PVBLICO NATVS haud injuria dicaris. TE curia ornamentum, patria præsidium & dulce decus suum, religio defensorem, afflicti portum ac perfugium, consilii indigi oraculum, Musæ

Pa-

Patronum lubentes meritoque ſalutant. In TE venerantur omnes perſpicacem in providendo prudentiam, felicem in expediendo ſolertiam: in TE mirantur, quod Plinius non minus difficile quam magnum eſſe cenſuit, plurimum comitatis ſummæ gravitati adjunctum, & ceteras virtutes, quibus TE pridem cunctis reddidiſti venerabilem.

)(5 TV-

TVVM favorem & mea qualiacunque hactenus plus ſimplici vice experta ſunt ſtudia: ipſæ quoque hæ Amoenitates litterariæ TE Promotore, TE Patrono gaudent. Quod enim tenelli mei conatus TIBI haud diſpliceant, cum aliis tum hoc luculenter demonſtratum dediſti, quod in eorum incrementum gratioſe mihi ſuppeditare placuit anecdota quædam, eaque

in

in autographo, in dissertatione, quam concinno, de historia Confessionis Tetrapolitanæ, usui mihi futura, aliorumque spem excitare jucundissimam: quare hæc opella in venerabundi & grati animi mei pignus sacra TIBI devotaque esse cupit quam maxime. Accipe illam, MAECENAS, benevola & placida mente, mihique propensam TVAM voluntatem

tem perpetuo conſerva. Ea enim ambitione me teneri fateor, ut conſtantem aliquem inter obſequentiſſimos TVOS clientes locum cupidiſſime affectem.

DEus TE, VIR GENEROSISSIME, omnium bonorum affluentia proſperet, ac patriæ in ſeros usque annos præſtet incolumem. Dabam Memmingæ. A. R. S. cIↄ Iↄccxxvi. d. 6. April.

Jo.

Jo. Lockius in Epistola ad Lectorem,

aureo de Intellectu humano operi præmissa:

Homines sententiis & gustu tantum a se invicem discrepant, ut difficile sit librum invenire, qui placiturus & displiciturus sit omnibus.

Contenta hujus Tomi.

I. DIS-

I.
DISSERTATIO
DE
SOLOECISMIS LITERARIIS.

§. I.

De Soloecismis literariis sive crassis erroribus a nonnullis in re literaria commissis jam acturo haud anxie exquirendæ sunt rationes, quibus hujusce instituti veniam a te exorem. Præeuntem enim hac in re præter alios habeo Virum Celeb. Mich. Lilienthalium, qui eodem de argumento commentationem Selectis historicis & literariis (*a*) inseruit, lectu jucundissimam erudito-

(*a*) Tom. I. p. 315. sqq.

ditorumque plausu exceptam. Nec vero abs re ejusmodi sphalmata colliguntur ac virgula notantur censoria. Nam licet, meæ quoque imbecillitatis memor, in vastissimo historiæ literariæ studio facillimum esse lapsum, atque adeo impunitatem levioribus erratis haud difficulter concedendam probe norim: quis enim tam Lynceus sit, qui in salebroso hoc atque amplissimo campo nihil offendat, nusquam incurrat? Attamen non iniquum esse arbitror, crassiores soloecismos colligere, ut aliorum hallucinationibus moniti cautiores nos evadamus.

§. 2.

Eum igitur in finem primum notabo illos, qui ex libris eorumque titulis oscitantia non facile excusanda fecerunt homines. Agmen hic ducat Albertus de Eyb, Pio II. Pontifici Maximo olim a cubiculis. (*b*) Licet enim ejus ævi, quo rei literariæ studium neglectum fere jacebat, hominibus non adeo exprobrandos esse hujus farinæ saloecismos lubens largiar: is tamen error, cujus

(*b*) Teste Jo. Trithemio de Scriptor. Ecclesiast. f. 198. edit. Hamburg. 1718.

cujus heic meminiffe juvabit, veniam haud mereri videtur, quod Albertus illius συγχρόνος fuerit, quam ridenda hallucinatione, titulo libri deceptus, ex viro in hermaphroditum transformavit. Scilicet Antonius Beccatellus, origine Panormitanus, celebratiffimi fuo tempore vir nominis, præter alia fefcenninos fcripfit verfus, quos in unam congeriem collectos *Hermaphroditi* titulo infignivit, Cofmoque Medici dicavit. De iis ita Anonymus (*c*) Auctor notarum ad poëmata Sannazarii p. 202. fq. edit. Amftelod. 1689. (*d*): *De Hermaphrodito quod dicit* (Gyraldus) *non eft de nihilo: ego enim legi manu defcriptum (neque enim unquam eft typis excufus) adeo fpurcum, adeo abominabilem, ut nihil fupra. Verfus deinde ipfi vix funt tolerabiles, tantum abeft, ut laudem aliquam mereantur. Infcribitur autem Hermaphroditus, eo quod utriusque fexus membra genitalia utriusque libelli omnem materiam faciant. Hæc qui patienter legit, ne illum oportet effe hominem frugi.* Ex hoc

(*c*) quem Bernardus Moneta Janum Brokufium effe ait in Menagian. Tom. IV. p. 441. edit. Amftelod. 1716.

(*d*) Verba hæc allegavit Celeb. P. Bælius in Diction. Tom. III. f. 2162. art. PANORMITA not. (*l*).

igitur libro aliquot versus producit Albertus de Eyb in Margarita sua Poëtica, eosque ex *Joanne Antonio Hermaphrodita* haustos esse ridicule asserit, notante elegantissimi ingenii viro Bernardo Moneta (*e*) (de la Monnoye).

§. 3.

Succedat huic suo quodam jure Præsul ille, qui pari imo longe majori inscitia *ex Clementinis & Novellis meretrices* effecit. Audiamus ea de re Henricum Stephanum (*f*): *C'est assez parlé des simples prestres ou moines: parlons des prelats. Il est certain qu'ils ont bien secondé en cest endroit les simples prestres: tesmoin celuy qui ayant alleguer les loix qu'on nommoit, Clementina & Novella, se mit en tres grande cholere de ce qu'on luy amenoit le tesmoignage de paillardes.* Cui jungendus est sacrificulus ille, qui de *Decalogo* quæsitus, eum hominem frugi, pietatis & æqui studio clarum, spectatumque virum fuisse respon-

(*e*) Menag. Tom. IV. p. 442.

(*f*) In libro, hodie rarius obvio, quem inscripsit: *L'Introduction au Traite de la Conformité des Merveilles Anciennes avec les modernes: ou Traite preparatif a l'Apologie pour Heredote.* p. 358.

spondit (*g*). Nec reticendus hic est Morerius, celebris Dictionarii historici scriptor, qui ex Δωρῳ Βασιλικῳ, titulo libri, a Jacobo Britanniæ Rege ad filium scripti, autorem *Dori Basilici* nomine usum, fabricavit, atque ita Pseudonymorum numerum inepte auxit, notatus propterea haud immerito a clarissimi nominis Viro, Jo. Gottlieb Krausio (*h*). Pari hallucinatione Jo. Caspar Eberti (*) ex *Antoniana Margarita*, titulo operis a Gomezio Pereira compositi, in quo novam veteremque medicinam experimentis & evidentibus rationibus comprobatam dare annisus est (†) *fœminam eruditam* fecit, eamque librum de animæ immortalitate scripsisse statuit.

(*g*) vid. J. W. Zinkgräfii Apophthegmata. Part. III. p. 280.

(*h*) in der Umständlichen Bücher-Historie. Part I. p. 144.

(*) in dem Cabinet des Gelehrten Frauenzimmers. p. 23.

(†) Pauca de hoc opere dixi Tom. II. p. 383. Sic vero nuncupavit id auctor a Patre Antonii, & matre Margaretæ nomen gerentibus.

§. 4.

In hanc classem referendus etiam est Brianus Waltonus, qui *Camum*, appellativum Lexici Arabici haud vulgaris nomen, quod *Oceanum* significat, pro nomine auctoris habuit (*i*), quam vero Ibn Jacob Alfiau Zabadium esse observat Celeb. Jo. Christoph. Wolfius (*k*), ea occasione simul eundem errorem circa librum *Juchasin* alios errasse memorans. Hujuscemodi oscitantiæ Philippum quoque Mornæum, Virum arte & Marte illustrem insimulat Mart. Jac. Owmannus (*l*), hæc de eo narrans: *Philippus Mornæus scribit R. Bereschit Ketanna, q. d. R. Commentarius parvus in Genesin; R. Tanchuma, q. d. R. Consolatio, dicendum siquidem erat Sepher Tanchuma* i. e. *Liber Consolationis, non autem R. Consolationis; similiter R. Midrasch Tehillim, q. d. R. Comment. allegoricus in Psalmos; auctor libri vocatur Isaac filius Simson. Itemque R. Midrasch Sirhassirim, q. d. R. Commentarius allegoricus*

(*i*) in Apparatu S. f. 227.
(*k*) in Historia Lexicorum Hebraicorum. p. 35. sq.
(*l*) in Disput. de diris sanguinum in lapidatum derivatis, Kilonii A. 1705. habita.

cus in Cant. Canticorum, subnexus est libro Rabboth. Denique quod omnium absurdissimum, ex Chronico Mundi Mornæus hominem fecit Judæum, quem R. Seder Olam, q. d. R. Chronicon mundi, appellat: quum tamen illum minime latere debuisset, hunc librum olim jam translatum a Genebrardo Theologo Parisino prodiisse Parisiis A. 1600. *in folio.* Verum hanc crassæ ignorantiæ maculam feliciter a Mornæo absterfit Clar. Magnus Crusius in singularibus Plessiacis (*m*), nusquam illum in *opere de veritate Religionis Christianæ*, quod in hujus rei fidem allegavit Owmannus, illos libros & commentarios Chroniconque mundi, addito R. tanquam Rabbinici Doctoris signo, citavisse ostendens, si exceperis *R. Tanchuma*, hoc autem nomine Judæum quendam, qui ejusdem nominis librum conscripserit, reapse gavisum fuisse idem asserit.

§. 5.

Huc etiam pertinent ii, qui Probæ Falconiæ, fœminæ laudatissimæ, cujus indu-

(*m*) Sive Memorabilibus de vita & meritis Philippi Mornæi de Plessis, p. 250. sqq.

ſtriæ Centones Virgilianos in quædam hiſtoriæ ſacræ capita debemus, *Centonæ* cognomen tribuerunt, errore ex voce *Centones* male intellecta nato, qui diu apud typographos manſit, cum in editione Pariſienſi Joan. Petit. A. 1509. adhuc legatur: *Probæ Falconiæ Centone clariſſime fæmine excerptum e Maronis carminibus ad teſtimonium veteris novique teſtamenti opuſculum Centones (n)* Eodem fato ex *Sympoſio*, titulo centum epigrammatum triſtichorum ænigmaticorum, effictus eſt ſcriptor *Sympoſius* quod erudite demonſtravit, iſtudque opuſculum poſt longiſſimi temporis decurſum vero ſuo auctori, L. Cæcilio Firmiano Lactantio, feliciter reſtituit Vir acutiſſimus Chriſt. Aug. Heumannus in præfatione, illis ænigmatibus Hannoveræ A. 1722. in 8. editis præmiſſa, qui ibidem aliud hujus furfuris exemplum affert, exiſtimans, nomen *Picatrix*, quo philoſophum quendam vel potius magum, artes necromanticas profeſſum, vocatum fuiſſe hactenus creditum eſt, effictum eſſe ex titulo libri, *Piatrix*, qua voce *ſaga* indigitatur. Idem Vir præſtantiſſimus alibi (*o*) Jo. Henricum Seyfridum

(*n*) vid. Maittaire Annal. Typogr. T. I. p. 99.
(*o*) Act. Philoſ. Vol. I. p. 6.

dum notat, a quo in medulla memorabilium naturæ (*p*) duplici vice *Musæus Wormianus* allegatur. En ipsa Heumanni verba: *Welcher Cato könte Meister über sein ernsthafftes Gesichte bleiben, wenn er in J. H. Seyfrids Medulla mirab. naturæ findet, dass der Musæus Wormianus 2. mal citirt wird? Und ist ohnschwer zu glauben, es habe dieser Auctor, als er das Museum Wormianum allegirt gefunden, sich beredet, es sey dieses der Nahme dess Autoris, welcher, damit er nicht mit dem Jenischen Jo. Musæo, und dessen Bruder zu Kiel, dem Petro Musæo vermenget würde, sich etwann von seinem Vaterlande Worms Wormianum beygenahmet habe.*

§. 6.

Quin imo fuit Anglus quidam, qui μεταμοϱφωσει plusquam Circæa *Caroli IV. Auream Bullam in aureum bovem* transmutavit, ejusque conspiciendi gratia Francofurtum profectus est (*q*). Cujus insci-

A 5 tiam

(*p*) Act. Philos. Vol. I. p. 542. sq.

(*q*) Vid. Tenzelii Dialog. Menstr. A. 1690. p. 765. & J. H. von Seelen Orat. de Luthero de Scholis optime merito. p. 19.

tiam æquavit, si non superavit, ille veteris prosapiæ & multarum imaginum homo, in aula olim Francisci Galliarum Regis versatus, de quo lepidam hanc circumferunt historiolam. Regi nimirum isti, literatorum amantissimo, ex ædibus sacris ad prandium properanti ab eximio quodam poëta aliquando non inelegans offerebatur epigramma, quod is gratiosa benevolentia acceptum inter prandendum legebat, blandamque ejus suavitatem ita prædicabat, ut præsentibus, nunquam tam jucunde ac laute se pastum fuisse quam hoc epigrammate, asseveraret. Hoc ex ore Regis percepto aulicorum unus clanculum in culinam citato gradu se contulit, a coquo aliquid de *Epigrammate*, quod Regi præparasset, (novum enim *edulii genus* sibique adhuc incognitum hac vocula designari inepte putabat) adeo enixe flagitans, ut tandem, cum cocus, novum ac inusitatum antea cibum appositum, constanter inficiaretur, a verbis inter ipsos ventum sit ad verbera, atque lis ista a Rege haud sine effuso risu componenda fuerit. Lubet heic adjicere epigramma, quo nonnemo

mo (*r*) facetam hanc historiolam expressit:

Dum, Francisce, petis sacri penetralia templi,
Huc ubi consensu congrege turba litat:
Ecce Poëta Tibi Musæum Epigramma legendum
Offert mirandis suave Epigrãma modis.
Tuque legis lectumque probas, nec suavius unquam
Pransum, quam gustato hoc Epigrammate, ais.
Cæcus Musæarum audit hæc aulicus artium
Jucundum ratus hoc esse Epigramma cibum.
Hocque, inopinatu pergens, sibi gratificari
Vult, ante ut ponat tale Epigramma cocus:
Qui genus hocce cibi quod sit, nescire fatetur,
Unum se, nullum, scire, Epigramma cibum.
Alter verbereis, habitus quod ludibrio esset,
Regalem multat ictibus usque cocum.

Tuque

(*r*) Vid. Mich. Piccarti Observat. Historico-Polit. Part. III. p. 325. sq.

Tuque secuturas, Rex regalissime, lites
Non finis hos inter pacem Epigramma facit.
Perverse acceptum. Te, Francisce, antea lectum,
Non intellectum bis jam Epigramma beat.

Habes hic recentioris ævi exempla, quæ documento esse possunt, haud prorsus improbabile esse, quod de sui seculi eruditis refert Ammianus Marcellinus, eorum nonnullos tam fuisse ignaros, *ut nunquam se Codices habuisse meminerint, & si in circulo doctorum auctoris veteris inciderit nomen, piscis aut edulii peregrinum vocabulum esse arbitrati sint.* His superpondii loco Gallum istum addo, qui de *libris* loquens, eosque *Domini* titulo (*Messieurs Livres*) afficiens, testatum fecit, quam probe sibi cogniti sint codices, quibus eam exhibebat reverentiam. En verba Jo. Ludov. Balzaci: *Il vient ici des importuns en personne, quelquefois de plus de cent lieues, & tout exprés, si on le veut croire, qui lui donnent le dernier coup de la mort, lui* (de se ipso loquitur Balzacus) *disant pour leur prémier compliment, que sa haute reputation, & la celebrité qu'il*

qu'il a donnée au lieu où il est, les ont obligés de venir voir cette personne si connue, & ce village si renommée, qu'il ne doit point trouver mauvaise une si juste & si honnête curiosité que la leur. Un de ces Curieux lui commença il y a quelques jours sa Harangue par le respect & la veneration qu'il avoit toujours eue pour lui, & pour Messieurs ses Livres. Il n'est rien de plus historique que ceci, & vous pouvez voir par là jusqu' où peut aller le stile des complimens (s).

§. 7.

Vocemus jam ad partes eos, qui ex appellativis fecerunt nomina propria, prioribus affines. Primi autem hic se nobis sistant illi, qui sibi aliisque inepte persuaserunt, Theophrastum Lesbium, hominem Græcum, magni nominis philosophum, in Aristotelis sinu educatum, prænomine Latino *Aureoli* usum fuisse, errore ex Hieronymi verbis (t) perperam intellectis orto: *Fertur aureolus Theophrasti liber de*

(s) Vid. Bælii Dictionar. T. I. f. 433. Art. BALZAC. not. (k)

(t) Lib. I. adversus Jovinianum Cap. 28.

de nuptiis, &c. Qua persuasione abreptus alter Theophrastus (*u*), Paracelsus scilicet, priori eruditione longe inferior, *Aureoli prænomen* itidem assumsit, homo arrogantiæ plenus, qui fastu turgidus de se aliquando insulse gloriari haud erubuit, *stultissimum pilum occipitii sui plus scire, quam omnes Galeni sectatores, & calceorum suorum annulos doctiores esse, quam Galenum & Avicennam, barbamque suam plus expertam esse, quam omnes Academias* (*x*). Dignissimus certe vir, qui inter eruditos Charlatanos, si eruditos vocare fas est insipida hujusmodi capita, principem obtineat locum, stolidæ gregis primipilus! Ex prisco autem illo Aureolo commentitio, sicuti error plerumque errorem gignit, novum quendam, si Diis placet, *Aurelionem Theophrastum* fabricavit Gualterus Burleus, inficetus ille Historiæ Philosoph. scriptor (*y*), *scripsit etiam*,

(*u*) Vid. Heumanni Acta Phil. Vol. I. p. 7. sq.

(*x*) Vid. Melch. Adami Vitas Germanorum Medicorum p. 35. edit. Heidelberg. 1620. in 8.

(*y*) Cap. LXVIII. Libri de vitis Philosophorum & Poëtarum, quem Celeb. Heumannus in Actis Philos. Vol. III. p. 282. sqq. recensuit. Libelli hujus, hodie rarioris, sed nullius pretii, editionem possideo Argen-

etiam, inquiens, *Aurelio Theophrastus librum de divitiis.*

§. 8.

Hujus farinæ soloecistis annumerandus quoque est ineptulus ille, quem Ulricus Huttenus, strenuus ignorantiæ oppugnator, in suo *Nemine* sic exagitat: *Novi insignem asinum, quod mihi videtur, qui aliquando simul audientibus nobis Papiæ illud juris columen Jasonem, cum is prælegeret, & multis cita-*

gentorati per Joan. Knoblauch A. 1516. in 4. typis exscriptam, h. t. *Vita Philosophorum & Poëtarum cum auctoritatibus & sententiis aureis eorundem annexis.* Titulo hoc subjectum est carmen, quod ipse poëta haud abs re vocat tumultuarium:

Lector amande super cunctos vis magnus haberi,
Hunc precor edifcas nocte die (l. dieque) *librum.*
Tantus ibi fructus, tanta est facundia, tantis,
Est rutilans dictus (l. dictis) *quod nihil est melius.*
Maximus exiguo thesaurus venditur ære,
Quo nullum toto majus in orbe sophos.

Quod si vero ipsum opus introspexeris, pro thesauro invenies carbones: nisi forte hoc duntaxat illius ævi hominibus dictum sit, quo glandibus vesci volupe fuit.

citatis autoribus subjiceret: Alexander de Imola & sequaces; conversus ad proximum quæsivit, quis ille esset sequaces? Opinabatur ille uni ex glossatoribus nomen esse sequaces. Ex *Calendis, Nonis & Idibus* viros sculpsit celebres, deque Romano populo optime meritos Theodorus Balsamo, qui (z) Romanis decem mensis cujusque priores dies Calendas, proximos decem Nonas, postremos Idus dici, sicque vocatos tradit a tribus prudentissimis Romanis, qui eos fame liberaverint. Meminisse etiam heic decet illius, qui formulam *Fare wel*, i. e. *Vale* libri cujusdam dedicationi subscriptam, auctorem, *Farewellium* esse arbitratus est (a). Eadem ratione quoque peccavit Vir cætera doctissimus, qui Catalogum Bibliothecæ Francisci Barberini Cardinalis concinnavit, cum in litera W. T. II. p. 572. ex linguæ Germanicæ ignorantia Jo. Arnd *Weiland* libros de vero Christianismo adscripsit (*), adver-

(z) Ad Canonem Trullanum 62. notante Viro Summo J. A. Fabricio in Menologio p. 92.

(a) Vid. J. H. von Seelen Orat. de Luthero de Scholis optime merito. p. 19.

(*) Vid. Ejusdem Orat. de Eruditis præcocibus. p. 16.

verbio *Weiland* pro auctoris nomine usus. Qua occasione silentio involvere nequeo hujusce fere generis soloecismum, a me ipso observatum. Nempe aliquando mihi asseruit nonnemo, qui Bibliothecam non contemnendam hæreditatis jure possidebat, *Tomum* haud dubie fuisse magnæ celebritatis ac exquisitæ eruditionis virum, dignissimumque, qui inter polygraphos non ultimum obtineat locum, cum tantus ejus scriptorum sit numerus: magnopere simul miratus, unum hominem tot tantæque molis operibus elaborandis sufficere potuisse. Scilicet multorum voluminum tergo inscriptam conspiciebat notam: hujus vel illius *operis Tomus I. Tomus II.* &c. Cui alium soloecismum addere lubet, circa eandem vocem *Tomus* commissum, sed grammaticum, quem his verbis, lectu, scio, non injucundis notatum deprehendimus in Menagian. Tom. II. p. 374. sq. *Lors que M. l'Abbé de ..... qui fut depuis Cardinal, soûtint sa Majeure, un Bachelier, qui disputoit contre lui, cita le passage d'un Concile, qu'il nia formellement s'y trouver. La Bachelier fut chercher le Livre à la Bibliotheque de Sorbonne, & le lui montra tel qu'il l'avoit cité. L'Abbé de..... voulut*

s'excuser, & pour exprimer qu'il avoit vû d'autres exemplaires où la citation n'etoit pas, il dit: Vidi alia toma, *ubi locus iste non erat, au lieu de dire alios tomos M. Hennequin, qui étoit aux écoutes, cria tout haut: Quia vidisti Toma credidisti.* Quis hic sibi a risu temperet, licet ipsum Catonem ac Heraclitum austera vultus gravitate multum superans?

§. 9.

Nec omittendus est hic lepidissimus error, *quo se deridendum* (verbis utor (*b*) Celeb. Jo. Henr. von Seelen) *intelligentioribus propinavit Bibliothecæ cujusdam præfectus, qui cum ostenderet peregrinis nonnullis codicem, cujus primæ paginæ inscripta legebat hæc verba:* ἐκ τῶν Lindenbrogii, *nescio quem* Ectonem Lindenbrogium *transformatione, quæ ipsa Ovidiana major, ex iis effinxit. Græcæ linguæ ignorantia mater est, quæ istbæc & longe plura errorum fœdissima monstra infelici & immaturo partu est enixa.* Ἐν παρόδῳ adjicere hic lubet verba, lectu, si quid judico, non injucunda, etsi prolixiora,

(*b*) l. c.

lixiora, quibus Henricus Stephanus (*c*) superioris ævi in Græcis ignorantiam depingit: *Quant au Grec, il leur est à pardonner, s'ils n'y ont entendu rien du tout, veu que de plus habiles gens qu'eux, n'ont eu honte de dire ce que nous avons raconté ci devant, à sçavoir, Græcum est, non legitur: & Transeat, Græcum est. Et si on tient ceste ignorance pour mal, pour le moins on peut dire que ce mal a apporté quelque bien. Car par icelle a esté augmenté le nombre des saincts & des sainctes, tesmoin* S. Lonchi ou Longi, *quant aux saincts*, S. Tiphaine *quant aux sainctes. Car du mot Grec* λογχη, *Lokchi* (*d*) *signifie Lance, est sorti ce sainct* (*com-*

(*c*) In Apologia pro Herodoto, superius jam citata, p. 359.

(*d*) Mirandum est oppido in hujus lanceæ honorem à Pontificiis solenne festum nonnullis in locis celebrari: de quo videsis Jo. Henr. von Seelen Comment. de festo lanceæ & clavorum, quibus Christi corpus fuit perfossum in Ducatu Bremensi olim celebrato jussu Innocentii VI. Pontificis, cujus Bulla ex MSC. inserta. Hanc Bullam jam ante publicaverat Jac. Gretserus in Syntagmate de S. R. Imperii sacrosanctis reliquiis & regalibus monumentis, præsertim de quadruplici Lancea, Dominica, Mauritiana, Constantiniana & Carolina, Ingolstadii 1618. in 4. edito p. 18. sqq. ubi & p. 26. sqq. exhibetur alia Bulla Martini V. Pont. in qua præter alia festum lanceæ confirmatur.

(combien que desia ce mesme non eust esté baillé a celui qui de ceste lance perça le costé de nostre Seigneur) & d'un autre mot Grec θεοφανια *theophania (comme si on disoit Apparition de Dieu) est sorti Sainćte Tiphaine. Il est vray que d'autre part ceste mesme ignorance a esté cause d'augmenter le nombre des diables: car de Macrobius & quelques autres tels mots on a faićt des noms de diables. Quant au pauvre Malchus, qui eut l'oreille coupée, & auquel depuis on a osté son nom pour le donner a une sorte de glaive, je lui laisseray plaider sa cause: afin qu'on ne die que je suis l'avocat des Juifs*, &c. Alium errorem circa Macrobium a non infimi ordinis Viro commissum memorabimus ex Theodoro Beza (*e*): *L'Assesseur de Poitiers s'opposa de toute sa force a l'introdućtion de la Reformation dans cette Ville-la. Etant un jour entré dans l'Etude d'un Ecolier suspećt, où il trouva un ancien Auteur Latin, nommé Macrobius, se saisit de ce Livre, & envoya l'Ecolier en Prison, disant que ce gros nom de Macrobius ne pouvoit être que le nom de quelque gros alemand Héretique.*

§. 10.

(*e*) Locum hunc allegavit Mich. de la Roche in Memoires Literaires de la Grande Bretagne. Tom. XIII. p. 153.

§. 10.

In Græcis Autoribus exponendis hac ratione interdum lapsi sunt Viri alias Græce doctissimi, siquidem etiam aliquando bonus dormitat Homerus, ut appellativa nomina in propria transformarent. Sic ex Athenæi (*f*) verbis: Των κυνικων τις ἑσπεριος ἐλθων ἐφη, eorumque versione Latina, *Accedens Hesperius, unus e Cynicis, inquit,* occasionem reperunt viri quidam eruditissimi, Cynicum quendam, nomine *Hesperium*, effingendi, cum verba illa Athenæi potius sic transferenda sint: *Cynicorum quidam vesperi & serius accedens dixit*, observante id sæpius laudato nec unquam satis laudando Heumanno (*g*). Quam Poëtriis Græcis annumerat Gyraldus (*h*), *Agaclen* ejusdem esse originis & commatis suspicor. Cum enim ejus a nullo veterum, quod ego quidem sciam, habeatur mentio, ex epitheto ἀγακλης, quod *præclarum* ac *percelebrem* significat, ea mihi orta esse videtur. Usus est hac voce Antipater in Epi-

(*f*) Lib. VII. Deipnosophist.
(*g*) In Act. Philos. Vol. II. p. 915.
(*h*) Dial. III. de Poëtis. p. 170.

grammate Græco (*i*) de Telesilla, cujus ut & aliarum poëtriarum nomina inde Gyraldum loc. cit. hausisse animadverto.

Τας δε θεογλωσσως Ἑλικων ἐθρεψε γυναικας
Ὑμνοις, και Μακεδων Πιεριας σκοπελος,
Πρηξιλλαν, Μυρω, Ανυτης ςομα, θηλυν Ὁμηρον,
Λεσβιαδων Σαπφω κοσμον ἐϋπλοκαμων,
Ἠρινναν, Τελεσιλλαν ἀγακλεα, και σε Κορινναν,
Θερϊν Ἀθαναιης ἀσπιδα μελψαμεναν,
Νοσσιδα Θυλιγλωσσον, ἰδε γλυκυαχεα Μυρτιν,
Πασας ἀεναων ἐργατιδας σελιδων.
Ἐννεα μεν μουσας μεγας ὠρανος, ἐννεα δ' αὐτας
Γαια τεκε θνατοις ἀφθιτον Ευφροσυναν.

interprete Hieron. Megisero:

Has Helicon sacras divino carmine vates
Nutriit, & Macedo Pieriæ scopulus,
Praxillam, Myro ac Anyten, quæ haud cessit Homero,
Sappho, splendorem Lesbos amoena tuum.

Queis

(*i*) In Anthologia veterum Græcorum Epigrammatum. Lib. I. Cap. LXVI. p. 443. edit. Francof. 1602. in 8.

Queis fidæ sociæ Telesilla, Erinna, Corinna,
Palladiam quarum hæc ægida voce canit.
Nossida quin etiam, mellito & gutture Myrtin
Omnes perpetuis carminibus celebres.
Tu Musas quidem, Olympe, novem, sed terra novem istas,
Insignes hominum delitias, peperit.

Politianus, aliique viri docti eum secuti *Auctorem magni Etymologici Nicam* appellant: at Isaacus Vossius, qui hoc etiam ipse a Politiano passus fuerat sibi persuaderi, postea incidens in Codicem, qui Politiano imposuit istud ut crederet, non potuit sibi a risu temperare, cum observavit volumini illi MSto Etymologici præfixum labarum cruciforme cum verbis decantatissimis ἐν τούτῳ νίκα, de quibus priora duo, ἐν τούτῳ, deleta, tertium solum, velut scriptoris nomen visum Politiano, νίκα, relictum fuit: quam observationem debeo Celeb. J. A. Fabricio (*). Quid? quod, ut hæc obiter adjiciam, Conradus Heresbachius hoc modo in interpretatione Herodoti novos nobis obtrudit montes, novos populos, in Uto-

 piæ

(*) Biblioth. Græc. Volum. X. p. 19.

piæ fortassis mappa Geographica quærendos, quem propterea salse his verbis perstrinxit Henr. Stephanus : *Quis adeo sit Heraclitus, ut risum vel cachinnum potius ad illos Herodoteæ interpretationis locos compescat, in quibus novos montes, novos populos, novas gentes ex uno calami ductu ortas intuetur? Vetus fuit verbum, Semper Lybia novi aliquid affert : at hæc interpretatio Lybiæ vice fuerit viris doctis, quibus eam cum textu Græco conferre minime grave videbitur.* Illic *enim* ἱρον (*Jonico more positum pro* ἱερὸν) *id est sacrum in montem nomine Hirum nova quadam metamorphosi mutatum conspiciet: illic ex* μυχȣ (*id est recessu vel sinu*) *Inachum sive Machum urbem: ex* οἵτινες (*id est Qui*) *populum nomine Hoetines : illic ex* ἥσσονας (*id est inferiores*) *populum Hessones : illic denique ex* ἁλέες (*quod declarat Universi vel simul omnes*) *populosissimam gentem Halees repente emergere videbit. Eant nunc, qui magicarum vocum potentiæ vel circa levissima opera fidem derogant, quum tanta a tantillis istis quinque vocibus miracula, & quidem nullius Circes ope adjutis, edita cernantur. O quam*

oppor-

opportune in Deucalionea tempora incidisset bujusmodi interpres : quam strenuus humani generis reparator, sine lapidum jactatione, fuisset (*k*).

§. II.

Nunc ad aliam σολοικιζόντων classem transgredior, nempe ad eos, qui vice versa ex nominibus propriis fecerunt appellativa, eque illis vel librorum titulos vel aliud quid fabricaverunt. Primus hic in scenam prodeat is, qui Hermannum Contractum, notissimum scriptorem, a misero corporis habitu ita cognominatum, cui Chronicon de sex ætatibus mundi ad annum usque 1050. ab Urstisio inter Scriptores Rerum Germanicarum aliisque publicatum debemus, pro titulo ejus operis, contracti & in epitomen redacti, inepte habuit (*l*). Huic, si Reinesii judicio standum est, jungendi sunt, qui carminis, quod inscribitur *Ovidius de vetula*, auctorem Nasonem, argumentum vero de vetula esse sibi persuaserunt.

(*k*) Verba hæc leguntur in H. Stephani epistola ad Joach. Camerarium, Herodoti editioni præmissa.
(*l*) Vid. Hamburg. Biblioth. Histor. Centur. III. p. 77. & Gundlingian. Part. I. p. 51.

ferunt. Ita autem ille (*m*): *Argumentum poëmatis de Vetula esse putant plerique omnes, etiam Vossius; sed velim ex ipso doceant rationem hujus inscriptionis: librorum enim titulos πραγματεια & libri ipsi subindicare solent debentque. Mihi nec fictum nomen Ovidii, nec libri titulus esse de Vetula videtur: sed veram propriamque versificis istius docti satis, sed astrologicis vanitatibus nimis quam addicti, adpellationem; cum & Ovidii vocabulum seculo decimo undecimoque Gallis Anglisque familiare fuisse, & familiam de Vetulis inter Normannicas illustrem quandam seculo decimo sciam. Unde vero ei appellatio, & an a loco Vetulæ, Betulæ dicto, dictu difficile est; probabile tamen ideo, quod denominatio a locis natalibus & a tenementis usitatissima. Et fuerit Ovidius de Vetula sic ut M. Thaddæus a Roma — — Joan. de Judagine, Conr. a Marpurgo, Henr. de Urimaria* &c. *nominati.* Sed deinde sententia hac abjecta Reinesius, impostorem quendam Vatis Sulmonensis locum nomenque affectasse, &, cuculus cum esset, ova sua aquilæ supponere præsumsisse existimavit (*n*). Po-

(*m*) In Epist. ad Chr. Daumium p. 204.
(*n*) l. c. p. 207.

Potiore igitur jure in hunc censum referendus est error, diu propagatus, quo Arnobii libris sub titulo libri octavi adjectus fuit Minutii Felicis dialogus, Octavii titulo a nomine Octavii Januarii, collocutoris Christianæ religionis partes tuentis, insignitus, quem vero suo autori primus vindicavit Franciscus Balduinus.

§. 12.

Nec impune hinc abibit imperitus ille inter Pontificios librorum Censor, quod genus hominum non raro sibi solum sapere videtur, gravitate plusquam dictatoria omnia ea, quæ minus capit, despicatui habens, & censorii styli mucrone crudeliter configens. Lepidam de ineptulo quodam hujus furfuris Aristarcho historiolam narrat Janus Nicius Erythræus (*o*), ipse Pontificius, quam ipsis ejus verbis hic repetere placet, ne venustas & nativus illi decopereat. *Illud, oppido ridiculum, non est ratio prætermittere. Nam cum rhythmos quosdam typis mandare constituisset* (Romulus Paradisus), *illi, quem penes est facere librorum, non præcipuorum tamen, imprimendorum*

(*o*) In Pinacotheca II. p. m. 168.

rum potestatem, ut moris est, tradidit, ut eos legeret, ac typographo excudendos dari curaret. Qui, ut primum in Paradisi *nomen incurrit, illico, non secus ac si anguem pede pressisset, exhorruit, atque,* Tibi removendum est, *inquit*, ab hoc libro nomen istud, *quod non secus ab* Etruscis *carminibus, tanquam probibitum alienumque, repellitur, ut cœlum, sors, fatum, aliaque ejusmodi minime usurpanda vocabula: sumtoque calamo* Paradisi *cognomen delevit, ejusque loco tria puncta, hoc videlicet modo . . . substituit; eademque opera interminatus eidem est, ne auderet* Paradisi *nomen in eum, unde depulsum fuerat, locum restituere: nam illico curaturum se, ut opus illud inter prohibitos atque invendibiles libros rejiceretur.* Romulus, *admirans hominis simplicitatem, vix se continuit, quin in risum effunderetur, sed, sibi vim adhibens, tacitus abiit. Nec mora; librum typographo cum illis tribus punctis loco cognominis imprimendum tradidit. Cujus postea exempla cum inter amicos plura divisisset, ut quisque illi obviam venerat,* Mi Paradise, *ajebat*, jure partam ex tuis carminibus laudem tibi vehementer gratulor. *Cui* Romulus, *admoto ad os digito,* Cave *dicebat*, obsecro, *ne* hoc me cognomento appelles, nisi

nisi postulas, librum, ex hominum manibus ereptum, impiorum sceleratorumque librorum numero haberi. At, quodnam tibi nomen dicam esse? replicabat ille. Respondebat, Romulum trium punctorum; *nam id mihi cognomen, vetere inducto, indidit ille, qui libros imprimendi copiam facit. Quæ res, non potest satis narrari, quos ludos aulæ præbuerit.* Romæ cumprimis hujusmodi in censendis libris rigorem observari, asserit Ægid. Menagius (*p*), hincque nonneminem, qui in opere quodam voce *fata* uti voluit, ita circumvenisse censorem refert, ut in vicem ejus substituerit *facta*, in indice erratorum hac notula adjecta, *Facta lege Fata.* Quin imo Inquisitor quidam ita suam prodidit inscitiam, ut in libro quodam Naudæi hæc verba, *Virgo fata est*, censoria virgula affecerit, his in marginem adscriptis: *Propositio hæretica, nam non datur Fatum* (*q*).

§. 13.

Catholicon, Lexicon Latinæ linguæ rarissimum, sed ineptiis scatens, & seculi, quo

(*p*) In Menagian. Tom. I. p. 38.
(*q*) Menagian. Tom. IV. p. 36.

quo scriptum est, ruditatem spirans ubique, quod nuper hèic loci tractare mihi in Bibliotheca Monasterii Ordinis S. Spiritus licuit, auctorem agnoscit Joannem de Balbis, alias etiam a patria Genua *Joannem de Janua* dici solitum. Hinc eum aliquoties Caseneuvius (*r*) joculari errore *Jean de la Porte* vocat (*s*). Ipse etiam Æg. Menagius, at quantus vir! ab istiusmodi hallucinatione sibi minus cavit, *Simum, alicujus instrumenti Musici inventorem*, *pro simio*, turpissima bestia, humani oris simulatrice, habens. De eo Simo ita Jul. Cæsar Scaliger Lib.I. Poëtic. *Fuit & Simi commentum illud, quod ab eo Simicum appellatum quinque & triginta constabat chordis, a quibus eorum origo, quos nunc monochordos vulgus vocat, in quibus ordine digesta plectra subsilientia reddunt sonos.* Haud abs re erit, quot errores circa hunc locum commiserit Menagius, Bernhardi Monetæ (*t*) verbis heic edisserere: *Rien n'est si plaisant, que la manière dont M. Ménage*

(*r*) Origin. Ling. Gall. p. 88. 97.
(*s*) Menagian. T. III. p. 62. conf. J. A. Fabricii Biblioth. Lat. Volum. III. p. 671.
(*t*) Menagian. Tom. III. p. 111.

nage dans ses Origines Françoises a entendu ces paroles. Il prend Simus *pour* Simius, *& croit là-dessus que Scaliger attribuë l'invention de cet instrument à un singe, a joûtant par un surcroît d'erreur que le même Scaliger dérive le mot Italien* monocordo *de* mono, *qui en Italien signifioit un singe. On auroit peine à compter ici les bévuës de M. Ménage. La premiére est d'avoir ignoré que ce qui est dit ici touchant l'instrument* Simicum *est originairement de Pollux. La seconde d'avoir cru qu'un singe étoit capable d'avoir inventé cet instrument. La troisiéme de n'avoir pas sû qu'on ne disoit pas en Latin* Simus *pour* Simius. *Le quatrieme de s'être imaginé que ces mots,* a quibus eorum origo quos nunc monochordos vulgus vocat, *regardoient l'etymologie de* monocordo, *au lieu qu'ils regardent purement la façon de l'instrument. La cinquiéme d'avoir pris* mono *pour un mot Italien qui signifioit un singe. Et la sixiéme d'avoir attribué toutes ces absurditez a Scaliger qui en est fort innocent. La seule faute dont il auroit pû reprendre celui-ci, est d'avoir dit* quos monochordos, *au lieu de* quæ monochorda, *ce dernier mot ne pouvant se rapporter qu' à* instrumentum, *employé un peu plus haut.*

Alius

Alius, ut hoc in transcursu attingam, ex *Salem*, proprio loci nomine, insulse *salem*, utilissimum illud condimenti genus, effecit, cujus his meminit Philippus Melanchthon (*u*): *Nuper quidam ex Magistris nostris, cum enarraret ea, quæ de Melchisedec in Genesi prodita sunt: Rex Salem panem ac vinum obtulit: non animadvertens, Salem loci nomen esse, nulla de condimenti vi ac natura disseruit: imposuit enim bono viro vocum affinitas.*

§. 14.

Nescio, an huc quoque referenda sit ineptula & intempestiva quorundam diligentia, qui in versionibus Auctorum nomina propria etiam aliis pro lubitu suo effictis vocibus exprimere conentur, atque ita sibi aliisque abs re crucem figunt. Exemplo sit Gallus ille, qui in translatione Epistolarum Ciceronis ad Atticum verba hæc: *Pridie autem apud me Crassipes fuerat*, ita interpretatus est: *Le jour précédent Gros-*

(*u*) In Encomio Eloquentiæ, quod ejus selectarum Declamationum, Argentorati A. 1564. in 8. editarum, Tomo I. insertum est, p. 414.

Gros-Pied fût chez moi (*x*). Sic in sequenti disticho *S. Wolfgangi*, Episcopi Ratisbonensis, nomen *Lupambulus* redditur, invitis certe Musis:

Consecrat ædiculam mandrita Lupambulus *istam,*
Abbas Ramvoldus quam tibi, Christe, struit. (*y*)

§. 15.

Nunc eorum paucis meminisse fas est, qui ex urbibus viros, & vice versa e viris urbes effinxerunt. Ita lapsus est Antonius Possevinus, acerrimus & sæpe iniquus aliorum censor, qui *ex Georgio, Nicomediæ Archiepiscopo*, *Georgium* quendam *Nicodium* exsculpsit, eique librum de Cruce tribuit (*z*). Sic Biblia Hebraica, *Wilmersdorfii* typis aliquot abhinc annis exscripta, *a Wilmersdorfio* quodam curata esse sibi persuasit Vir haud incelebris in bonæ frugis libro, non ita dudum edito. Contra Fri-

(*x*) Vid. Carpentariana p. 259. sq. edit. Paris. 1724.

(*y*) Exhibet hoc distichon Jo. Mabillonius in Itinere Germanico. p. 61. edit. Hamburg. 1717. in 8.

(*z*) Vid. J. Fr. Reimmanni Bibliothecam Acroamaticam. p. 59.

dericum *Sylburgium*, Virum Græce doctissimum, nonnemo *in ejus nominis urbem* transmutavit. Toppium vero in Bibliotheca Neapolitana Jo. Antonium van der Linden, qui de scriptis medicis commentatus est, semper *Jo. Anton. Vander* appellare memorat Clar. Christ. Gotl. Jœcherus (*a*), ut adeo *Linden* pro patriæ ejus urbis nomine habuisse videatur. Pariter Lud. Elias du Pin in Bibliotheca auctorum Protestantium verba Melchioris Adami: *Gratissimus Hyperii adventus Noviomago accidit*, ita intellexit; quasi narraretur, Hyperium in urbem Noviomagum venisse; cum tamen de Gerhardo Geldenhaurio Noviomago sermo sit, observante Celeb. Theodoro Hasæo (*b*).

§. 16.

Quandoque & librorum tituli minus recte intellecti occasionem varia ratione labendi dederunt. Constantinus Rheginus, a patria Africanus, ab officio Ἀσηκρήτης vel Ἀσηκρῆτις i. e. a Secretis, seu ut vulgo vocant,

(*a*) In Præfat. novissimæ editionis Lexici Eruditorum Germanici.

(*b*) In Bibliotheca Bremensi. Class. V. p. 318.

cant, Secretarius appellatus, opus medicum de omnium fere morborum, qui homini accidere possunt, cognitione & curatione inscriptum: *Viatica peregrinantis*, e Syriaco in Græcum sermonem convertit, cujus translationis Codex MStus in Augustissima Bibliotheca Vindobonensi adservatur. In hoc dupliciter peccavit Jo. Meursius in Glossario Græco-barbaro, ubi in Indice Græcorum Auctorum hactenus nondum editorum indicat, in ipso Glossario octies a se citatum esse *Constantini Asynkiti Itinerarium*, primo officii, quo interpres functus est, nomen corrumpens, deinde opus medicum transformans in Itinerarium (*c*). Petrus Hœdus Sacerdos Portusnaënsis scripsit opus *de amoris generibus*, uti titulus fert, Tarvisii A. 1498. in 4. typis Gerardi de Flandria excusum, in quo contra lascivum amorem pugnat, Deique ac proximi dilectionem lectoribus instillare cupit: hinc ipse etiam auctor in aversa tituli parte ac deinceps opus hoc *Anteroticorum* epigraphe insignivit. Eapropter vero

 Hen-

(*c*) Reprehensus propterea a Petro Lambecio in Commentar. de Bibliotheca Cæsar. Vindob. Lib. VI. vid. Reimmanni Biblioth. Acroamat. p. 483.

Henricus Cornelius Agrippa (*d*), priori titulo deceptus, Hœdum inter scriptores de arte amandi inepte refert, eumque cum Ænea Sylvio, Dante, Petrarcha, Bocatio, Petro Bembo & aliis lenonibus accenset, notatus ob id a Celeb. Bernhardo Moneta (*e*). Nec dubito, pari ratione erratum esse in Indice librorum prohibitorum, An. 1711. & 1716. in 8. jussu Clementis XI. Pont. Max. Romæ ex typographia Cameræ Apostolicæ edito. Ibi enim p. 278. (edit. 1711.) & p. 275. (edit. 1716.) libris prohibitis annumeratur *Isaaci Casauboni Corona Regia ab Euphormione in lucem edita.* Cognitum vero est, hoc titulo prostare satyram mordacissimam, auctorem, uti creditur, Casp. Scioppium, hominem maledicentissimum, agnoscentem, qua cum Jacobus, Angliæ Rex, tum Casaubonus indigne laceratur (*f*). Mihi igitur iste titulus sacræ, quam vocant, S. officii Congregationi imposuisse videtur. Minus enim veri-

(*d*) De Vanit. Scient. Cap. LXIV. p. 125. Opp. Tom. II. edit. Lugdun. 1600.

(*e*) Menagian. Tom. III. p. 300. sq.

(*f*) Eam recudi curavit in Tomo I. Historiæ Sapientiæ & Stultitiæ, Halæ Magdeb. A. 1693. Illustr. Christ. Thomasius.

verisimile est, eum libellum in gratiam Jacobi & Casauboni, quorum uterque sedem Romanam libris strenue oppugnavit, nigro theta signatum esse. Antonius Verderius in Bibliotheca Constantinopolitana *Lexicon Justiniani M.* memorat, ut adeo Justinianus Lexicographis accensendus foret, sed ex Codice Cæsareo ἑξηκονταβίβλος legendum esse monet P. Lambecius (*g*). Antonius Possevinus in Catalogo Bibliothecæ Cæsareæ ex Georgii Gemisti Plethonis Epitome historiarum Diodori Siculi absurde effinxit *Gemisti Platonis Epitomen Historiarum Sicularum* (*h*). Jo. Gotfr. Olearius (*i*) Petrum de Natalibus circa annum 1470. quasdam Scrip. S. historias edidisse, atque *Catalogum Venetorum Senatorum & gestorum eorum*, qui Vincentiæ A. 1493. prodierit, composuisse asserit. Sed Ant. Verlam Petri de Natalibus historias Sanctorum publicasse A. 1493. neque aliud esse scriptum, Catalogum Sanctorum (non Venetorum Senatorum) & gestorum eorum ex Ephemeridibus literariis Italicis obser-

(*g*) Lib. I. de Biblioth. Vindobon. vid. Reimmanni Biblioth. Acroam. p. 70.

(*h*) Vid. Reimanni l. c. p. 58.

(*i*) In Biblioth. Ecclesiast. Tom. II. p. 83.

vavit Venerab. Abbas Jo. Fabricius (*k*). In ejus Bibliotheca Ecclesiastica (*l*) aliud quoque lepidum occurrit sphalma, typothetæ forsitan oscitantiæ tribuendum, quanquam inter errata typographica hoc notatum haud sit. Ibi enim Nicephorus Callistus inter alia scripsisse dicitur *Catalogum Meretricum* (pro *metricum*) *Imperatorum Constantinopolitanorum.*

§. 17.

Jam ordo ejus generis soloecismos tangit, quos compendia scripturæ pepererunt. Sic v. g. Gallus quidam voces *Jul. Cæsar* in Carpentarianis (*m*) legisse alta voce & seria mente *Jean Cæsar* narratur. Pariter *P.* (*i. e Publius*) *Victor* perperam vocatur *Petrus Victor* in opere topographico urbis Romæ, quod Francofurti A. 1627. fol. prodiit hoc titulo: *Onuphrii Panvinii, Bartholomæi Marliani, Petri Victoris, Jani Jac. Boissardi topographia Romæ cum tabulis Geographicis, imaginibus antiquæ & novæ urbis, Inscriptionibus, marmoribus, ædificiis, se-*

(*k*) In Historia Bibliothecæ suæ Tom. V. p. 465.
(*l*) Tom. II. p. 8.
(*m*) p. 238.

sepulchris, & quicquid est a veneranda antiquitate, magna diligentia æri incisis (*n*). Ita in Bartholomæi Cassanæi Catalogo Gloriæ mundi, Venetiis A. 1571. per Vincent. Valgrisium in fol. excuso, p. 201. allegatur Philosophus Bergomas in Supplemento Chronic. quod opus Jacobo Philippo Foresto Bergomati debetur, errore haud dubie ex compendio scripturæ (Phil. Bergom.) nato quanquam ibidem p. 290. recte Philippus Bergom. nuncupetur.

§. 18.

Succedant nunc ii, qui in ætate, auctoribus assignanda, turpiter lapsi sunt. Nequaquam vero huc referre animus est illos, qui hac in re aliquot duntaxat annis, vel decenniis, vel integro etiam seculo aberrarunt: sed istos tantum, qui ita peccaverunt enormiter, ut trivialium puerorum risu excipi digni sint. Talis est *Nobilis* ille, qui Senecam tempore Henrici IV. Galliarum Regis floruisse ex eo sibi aliisque persuadere voluit, quod Gallica ejus operum translatio laudato Regi ab interprete inscri-

(*n*) Vid. J. A. Fabricii Biblioth. Lat. Volum. I. p. 744.

pta sit. Haud piget, eam rem verbis doctissimæ cujusdam fœminæ (*o*) Gallicæ plenius enarrare: *Un fort joli Cavalier me voulut prouver un jour, que Seneque etoit contemporain de Henri IV. & pour me convaincre de cette verité, il alla chercher les oeuvres de Seneque dediées à ce Prince, & me montrant l'Eliquette, lisez, dit-il, n'est ce pas là Seneque? lisez en suite, au Roy Henri IV. Que repliquez vous à cela? j'eus beau lui dire, que c'etoit une traduction de cet Auteur, que l'on avoit faite plusieurs Siécles apres sa mort, il n'en voulut rien entendre, & croiant son argument sans replique, il me rit au nez: tout ce que vous dites là sont paroles, ajouta-t-il, je vous ai fait voir la preuve par ecrit, & vous devez en etre convaincüe.* Mirus certe parachronismus, nec dissimilis illi, quem Turcis Ricotus (*p*) his verbis exprobrat: *Ils confondent tellement l'Histoire & Chronologie, qu'ils disent que Job estoit Juge de la cour de Salomon, & qu'Alexandre le Grand estoit General de ses armées.* Quo pertinet etiam error, a

(*o*) Lettres historiques & galantes par Mad. de C*** Tom. III. p. 328.
(*p*) Hist. de l'Empire Ottoman. L. I. C. 3.

a Wilh. Schikardo (*q*) notatus, quo juxta Christum per synchronismum egregium velut coætanei Georgius, Jonas & Samson (cur non & Adam ac Mathusalem?) a quodam positi sunt. Sed e diverticulo in viam redeundum. Ab hujusmodi soloecismo immunis non est Georg. Wicelius, Vir alias haud indoctus, qui Plutarchum Caroli M. Imperatoris vitam & res gestas descripsisse absone existimavit, quia scilicet ejus Monarchæ vita, per Acciajolum enarrata, Plutarchi vitis parallelis in nonnullis editionibus (*r*) Latinis appendicis loco annexa est (*s*). Sebastianus vero Franckius in

C 5 Chro-

(*q*) In Tarich sive Serie Regum Persiæ p. 20.

(*r*) Primæ ejusque rarissimæ editionis Latinæ Vitarum Plutarchi in fol. duplex exemplum in Bibliotheca nostra publica adservatur. Prodiisse eam A. jam 1470. Romæ ex officina Udalrici Galli arbitratur Mich. Maittaire in Annal. Typogr. Tom. I. p. 72. licet annus, locus & typographus nominatus haud sit. Typi certe huic conjecturæ patrocinantur, & Jo. Antonii Campani ad Piccolomineum Cardinalem præmissa epistola. Huic quoque editioni Vita Caroli M. accessit, cum hac epigraphe: *Incipit Vita Caroli Magni Clarissimi Viri e Græco sermone in Latinum per Donatum Acciajolum translata.* Ipse igitur Campanus, Acciajolo coævus, in pari jam cum Wicelio hæresi fuisse videtur.

(*s*) Vid. Abbatis Langlet du Fresnoy Anweisung zur Erlernung der Historie. p. 377.

Chronico suo Plotinum Platonis, Pythagoramque Plotini discipulum fuisse inscite scribit, animadvertente Celeb. Heumanno (*t*). Alius in Postill. German. Valerium Maximum cum Valeriano Magno Mediolanensi, superioris seculi Monacho Capucino haud ignoto perridicule confudit, acri elencho notans *Valerium Maximum de Acatholicorum & Catholicorum regula credendi* (*u*) Risum teneatis amici.

§. 19.

Tandem promiscue varia crassiora ἁμαρτήματα literaria recensebimus, quæ in superiores classes commode redigi nequierunt. Primo hic compareat causidicus ille, quem per *Orationem Divi Marci in Pandectis preces ad Sanctum Marcum* intellexisse nos edocet testis auritus Æg. Menagius (*x*). Hunc excipiat Joannes Bonardus, qui Lycurgum pro legislatore Doctorem (Juris videlicet) Lycurgum appellavit, phrasinque de Scipione & Lælio in Cicerone,

(*t*) Act. Philos. Vol. I. p. 6.

(*u*) Vid. D. Jo. Frid. Majeri Disp. de Religione suggesti, quæ est septima inter Dissertationes selectas Kilonienses & Hamburgenses, p. 232.

(*x*) In Dedicat. Amoenitatum Juris.

cerone, in fallor, obviam, *calculos & conchulas in litoribus maris lectitare*, ita exposuit, ut *calculi* sint *libri*, *qui tractant de Scacis*, *conchulæ* vero itidem *libri tractantes de tabulis ad ludendum* (*y*). Sequatur monachus ille Franciscanus, in urbe Portus belli, inter Indos versans, qui Ovidii Metamorphoseων libros pro Bibliis Anglorum venditavit, cumque auditoribus suis picturas, quibus liber ornabatur, monstrasset, identidem exclamavit: *Ecce, quam turpiter pessimi isti canes diabolum adorent, qui eosdem in bestias mutat*, librum tandem in ignem conjecit (*z*). Succedat Varillasius, qui Saxoniæ quinque Academias, Wittebergam nempe, Lipsiam, Misniam, Jenam, & Thuringiam tribuit (*a*). Huc etiam quodammodo pertinet error ille, quem Ulricus Reichentalius, Canonicus Constantiensis, in Historia Germanica Concilii

(*y*) Menagian. T. IV. p. 23.

(*z*) Testis est Franciscus Corealis in descriptione itineris sui in Indiam occidentalem, e qua hæc referuntur in Actor. Erudit. Supplem. Tom. VIII. p. 267.

(*a*) Vid. Fr. Gu. Bierlingii Commentat. de Pyrrhonismo historico p. 106. De exterorum, præcipue Gallorum, erroribus Geographicis Dissertatio Christiani Gryphii, lectu jucunda, extat in Miscellan. Lipsiens. Tom. X. p. 1. sqq.

cilii Constantiensis (*b*) erravit, vocem *Hæresiarcha*, chartaceæ infulæ, capiti Jo. Hussi comburendi impositæ inscriptam, ex Græcæ linguæ ignorantia ita explicando, ut ea arcam vel vas, cui omnes hæreses inclusæ sint, indigitari opinetur: *Hæresiarcha*,

(*b*) Fol. 32. rarissimæ editionis Augustanæ A. 1483. Hac occasione ex eo opere speciminis gratia adscripsisse juvabit bina loca, haud illepida. fol. 19. *Darnach kam alle Tag Botschaft, wie unser heyliger Vater der Bapste Johannes der drei und zweinczigeste auff dem Weg wär unnd her gen Constencz czuge, als auch war was. Und do er herauss auff den Arlenberg kam bei dem mittel nach bey dem Klösterlin do viel der wagen darinne er für umb. und lag in dem schnee er under dem wagen wann der schnee dozemal gevallen was. und als er also in dem schnee unnder dem wagen lag do kamen zü ym seine diener und churtisanen dye dem hoffe dann nachliessent. Unnd sprachent zü ym heyleger Vatter gebricht ewer heyligkeyt ichts. do antwurt er inen in Latin.* Jaceo hic in nomine dyaboli *das ist zü Teutsch gesprochen.* ych lig hye in dem namen des teüfels. *Nun stat hernach gemalet wie er in dem schnee lag.* A. fol. 91. usque ad fol. 242. numerum censet auctor eorum, qui isti Concilio interfuerunt: ubi mirandum oppido est, Constantiam tot hominum myriadibus hospitia præbere potuisse. Hic ejus industria eo usque se extendit, ut & prostibulorum, ibi tum degentium, numerum definiat, fol. 241. scribens: *Offen Frawen in den Frawen heüssern und sunst frawen, die heüsser gemiet hetend und in den stellen lagent und wa sy mochtent der warent ob sybenhundert. on dye heimlichen die lass ich beleiben.*

cha, das ist im Teutsch, ein Vass, do alle Ketzerey in beschlossen ist (*c*). Sphalma vero literarium, in verbis sequentibus latens, eruditis Ephemeridum Gallicarum (*d*) auctoribus, morum in Academiis nostratibus receptorum haud adeo gnaris, condonandum est: *On a inseré ici* (sermo de D. Jo. Mich. Langii Introductione ad Poësin Barbaro-Græcam est, quæ Altorfii 1706. in 4. prodiit) *la seconde Edition de deux Theses Publiques, dont la premiere fut soutenuë le* 21. *Octobre* 1707. *par Joachim Michel Doederlin, M. Langius y étant President: la seconde, le* 29. *Decembre* 1688. *par M. Langius lui-même, & Joseph Heissius, Jean Guillaume Duc de Saxe y présidoit.* Disputatio autem illa, cujus præses heic dicitur Dux Serenissimus, agit de discrimine Linguæ Græcæ veteris & recentioris: atque adeo Princeps hic Celsissimus eo nomine inter illustres Grammaticos referendus foret. Sed norunt apud nos omnes, in titulis exercitationum Academicarum honoris gratia Rectorum Magnificentissimorum, si qui

(*c*) Plura ineptiarum hujusmodi etymologicarum exempla alio tempore dabo.

(*d*) Journal des Sçavans. Tom. XXXIX. A. 1708. p. 81. edit. Amstelod.

qui eo tempore ex Principum ordine Academiis præsunt, illustrissima nomina adscribi solere, licet ne unica quidem syllaba dissertationum eorum labori debeatur. Præses vero memoratæ disputationis fuit Jo. Mich. Langius. Forte quis soloecismis etiam annumeraverit errores in præstantissimo Bibliothecæ Cardin. Imperialis Catalogo, qui Romæ A. 1711. in fol. auctore Celeb. Justo Fontanino typis exscriptus est, occurrentes, quando v. g. Caspar Brochmannus inter Dogmatistas Romano Catholicos f. 598. Abrahamus Heidanus inter Socinianos f. 612. Petrus Saulnier auctor libri de capite sacri Ordinis S. Spiritus (*e*) fol. 619. inter scriptores Ordinum equestrium, & Annales Wengartenses inter scripta de Westphalia f. 685. referuntur. Agmen soloecistarum jam claudat, cujus ferme oblitus essem, Monacensis Ignatianæ societatis sodalis, cujus crassam in re literaria inscitiam Maximilianus Misson (*f*) ita

(*e*) Liber hic mihi ad manus est: non vero agit de ordine equestri & seculari, sed sacro S. Spiritus, cujus Monasterium in patria quoque mea est. Alios de eo Scriptores enarravi Part. II. p. 423. sq.

(*f*) In seiner Reise nach Italien. Part. I. p. 134. sq. edit. Lipf. 1713.

ita depingit : *Wir wurden von einem Frater hinein* (in Bibliothecam scilicet Collegii Jesuitarum) *geführt, der sich allem Ansehen mehr auf die Küche und ein gut Stück Essen, als auf die Bücher verstunde. Und bekenne ich gar gerne, dass mich nicht bereden können, dass eine so unerhörte Unwissenheit unter dem Habit eines, der sich einen Jesuiten nennte, sollte verborgen seyn. Allermassen wir dem Frater mit aller Bemühung nicht bedeuten können, was die Patres, das ist die alten Kirchen-Lehrer, vor Dinger wären, und wolte er uns alle Patres seines Collegii bey ihren Nahmen nennen, ob wir etwa darunter die jenigen, die wir suchten, finden möchten: endlich aber bat er uns mit einer verdriesslichen Mine, von Büchern stille zu schweigen, und von etwas anders zu reden.* Cui summo jure socius adhuc dandus est ille Bibliothecæ præfectus, de quo in Menagian. Tom. II. p. 235. hæc narrantur: *Un Bibliothécaire Moine trouvant un Livre Hebreu, & ne sachant sous quel titre le mettre dans son Catalogue, mit : Plus un Livre, dont le commencement est à la fin.*

§. 20.

§. 20.

Corollarii loco heic adjicio arguta epigrammata in soloecismum, non quidem literarium, sed a literatissimo homine commissum, quæ legisse pœnitebit neminem.

De Legato vestis pelliceæ, quod Justus Lipsius
Jam jam moriturus Divæ suæ Virgini reliquit provide (g)
Adeste Orbilii, quot estis, omnes,
Vos paucis volo, Virgini virilem,
Vestem linquere congruum videtur.

** ** **
* * *

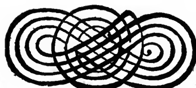
Politiorum amator ille verborum
In brevia maluisset incidere & Syrtes,
Quam dictionem protulisse non rectam:
Peccans in actu Mimus ecce ut extremo
Ridetur, & proscenio exulat toto:
Nempe is virilem virgini dedit vestem.
Tabulis supremis, marmori titulum inscribe.
In morte fecit Lipsius soloecismum.

Lipsius

(g) Hæc una cum testamentis Cynici cujusdam Philosophici in regno Neapolitano mortui, & Grunnii Corocottæ vulgata sunt Rostochii A. 1610. in 4.

* * * *
* * * * *

Lipsius ut moriens exacto frigore sensit
Pellicea sibi jam non fore vestis opus:
Illam supremis tabulis pro munere donat
Cantata toties per sua scripta Deæ.
Vidit homo frigere suæ miracula Divæ,
Crassaque pro calido stragula thure dedit.

II.

EPISTOLA

AD (Tit.) DOMINUM

GEORGIVM SICISMVNDVM FÜHRERVM,

DE

JOHANNE FAVSTO,

M. JOHANNIS CONRADI DURRII, Prof. Alt. *

Magnif. Nobiliss Strenuiss. & Prudentiss. Vir, Domine & Patrone multa cum observantia Colende.

SEdet utique fideliter in animo promissum, quo me Tibi jam ab uno alteroque mense devinctum tenes, idque per Magnif. nostrum Procancellarium primùm

(*) Dissertationem hanc epistolicam, lectu non injucundam, benevole mecum communicavit Theologus Altorfinus Celebratissimus, D. Gustavus Georgius Zeltnerus.

mùm præsentem, dein per epistolam nuper adeò in memoriam revocasti. Et V. eò facilioris negotii res mihi accidit, quod de fabella aliquem Doctorem Faustum fictitium eum & imaginarium in scenam provocante, jam superiore anno in gratiam Viri Cl. & Amici, Jenæ ætatem agentis, nonnihil commentatus fueram. Interea ut dies diem docere solet, ex isto, qui subitò natus fuit manipulo rationum ea exsurrexit amplior veritatis messis, quæ totum horreum implere possit. Dissimulare autem nolim, primum omnium, qui assensum meum ab historiola illa, pueris & anniculis credita retraheret, fuisse Guil. Schickardum, qui in suo, quod appellare libuit, Bechinath p. 126. inter fabulas referre non dubitat, famosissimam illam & multis quoque gravibus viris creditam fictitii cujusdam Doctoris Fausti legendam, quam tamen saniores non nisi in hunc finem excogitatam statuant, ut promiscuam plebem in superstitiones & magicas artes pronam, tragico, quem affingunt, eventu, ab ejusmodi sceleribus deterreant. Apparet autem ex præfatione, quam operi isti ad umbilicum perducto præmisit Schickardus, fuisse, qui litem ipsi intenderant super lato isto

 judi-

judicio: itaque hunc omninò in modum adversariorum tela retundere ipsi est visum. Doctoris Fausti magi apud plebem celebris legendam, quam p. 126. fictitiam, non nisi aliorum autoritate statui, sunt, qui etiamnum veram credant; cum his non contendam; Si forte patriam suam tanti præstigiatoris origine honorari putaverint, dum sibi popularem dicunt, ut olim de Homeri civitate inter Græcos certatum fuit. Hæc cum ita à compluribus annis legissem, malui rem tum quidem in medio relinquere & altius cum animo reputandam commodiori occasioni reservare, quàm præcipitato judicio dubiæ aleæ famam exponere. Nunc demum animo paulo confirmatiore liticulam istam accedo, ostensurus primùm, tantum abesse, ut istud commentum historiæ laudem mereatur, ut potius multis figmentis, absurdis ineptiis, contradictionibus seipsum conficiat, & legentibus deridendum se propinet; deinde à stirpe, quod ajunt, exquisiturus occasionem ejus fabulæ papisticis figmentis ita conturbatæ & confusæ, ut neque pes neque caput appareat. Ut igitur rem à principio arcessamus, constituamus primùm κριτήρια & normas omnis prudenter & utiliter scribendæ

bendæ historiæ, quas complexus est Tullius lib II. de orator. & fusius explicavit G. I. Vossius lib. de art. Hist. c. 9. Sic autem docet Cicero: Quis nescit primam esse historiæ legem, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, neque suspicio gratiæ sit in scribendo, neque simultatis. Paulo latius easdem leges diducit Franc. Balduinus Jurisconsultus in Instit. Historiæ: Præcepta, ait, sunt hæc, ut habeatur delectus rerum narrandarum, ut narrentur res magnæ atque utiles: ut temporum & locorum notatione illustrentur; orationis luce commendentur, ut causæ, consilia, eventus explicentur. Quibus meritò jungimus illud itidem apprimè notandum Quintiliani monitum, quo futurum oratorem instruit his inter alia verbis: Enarratio historiarum diligens esse debet, non tamen usque ad supervacuum laborem occupata. Nam acceptas aut certè claris oratoribus memoratas exposuisse, satis est, persequi autem quod quisque unquam vel contemptissimus hominum dixerit, aut nimiæ miseriæ aut inanis jactantiæ est: & detinet atque obruit ingenia melius aliis vacatura. Nam qui omnes etiam indignas lectione schedas excutit, anilibus quoque

 fa-

ſabulis accommodare poteſt. Hæc quidem illi non contemnendi utique, ſicut omnis elegantioris eruditionis, ita hiſtoriæ etiam ex arte adornandæ magiſtri.

Liceat nunc bona Tua cum pace, Vir Magnif. & Nobiliſſ. præcepta iſta prudentiæ ſale adſperſa, ad noſtrum applicare inſtitutum. Ibi vero (etſi nolim audacius mea trutina tuum occupare judicium) alia ab iſtis omnia deprehendes in noſtra hiſtoria fabuloſa: hoc enim molli nomine tantisper appellavero, donec vel meo tantillo indicio apparuerit, fabellam iſtam pellucere (ut ait Comicus) quaſi laternam Punicam.

Ergò primò omnium deſideratur & veritas & gravitas & cumprimus authoritas, imo vero imprælentiarum notitia authoris. Jam profitetur Author præfationis præmiſſæ editioni Noribergæ ante hoc biennium procuratæ in multis exemplarium editionibus antehac prodeuntibus multa falſa fuiſſe admixta, multa etiam prætermiſſa fuiſſe. Illam autem editionem conſentire cum primo autographo, quod Chriſtoph. Wagner Famulus D. Fauſti amicis familiaribus de mandato heri ſui paulò poſt tragicum exceſſum obtulerit, & poſt in

ve-

veteri quadam bibliotheca fuerit asservatum. Examinabimus hanc rem ad obrussam παιδείας & prudentiæ, cognoscendi verum authoris alicujus nomen. Sunt autem γνωρίσματα & notæ ferè istæ præeunte B. Danhawero in Id. bon. interpret. & malit. calumn. p. 178. I. Titulus & inscriptio. II. Styli identitas. III. Descriptio ejusmodi circumstantiarum, quæ ad hunc authorem quasi manu ducunt. IV. Testimonium tum proprium, tum aliorum testium fide dignorum. Quis vero putet 1. titulum hunc, quem præ se fert nostra editio Norib. ab ipso autore Fausto esse inventum: *Das ärgerliche Leben und schröckliche End.* An is dixerit vitam suam improbam & scandalorum plenam, quam vivus tot cachinnorum & risuum effusione approbavit? an is vivens & sua manu titulum appingens suo scripto horribilem suum ex vita exitum appellaverit? 2. Stylus ipse jam humi repit, jam sidereo spiritu & divina quadam majestate intumescit, ut legenti cognoscetur. 3. Quam bellè consentiant circumstantiæ, paulò post videbimus. 4. Qui sunt testes fide digni, qui testimonio perhibendo sufficiunt, de Authore D. Fausto? An est Christoph Wagner,

quem vendicat nostra editio? Ecquis vero ille Wagnerus? an Famulus D. Fausti? Id vero alio certiore documento ostendatur, quàm quod ipse liber suspectus suppeditat. Ubi verò edita est historia ipsius Wagneri? Nempè in Hispania à Friderico Schotto Toletano, qui eam accepit à quodam fratre Martino ordinis Benedictini, & primùm edidit A. 1594. ut colligitur ex fine ejus libri. Mirum verò quòd hic liber in Hispania primùm editus sit, Hispanico idiomate, cum in Germania & vixerit & præstigias exercuerit Wagnerus, & typographia longè ante in Germania usurpata fuerit, quàm vel ejus fama ad Hispanos pervolaret. Nunc examinabimus circumstantias ad cognoscendam quamvis veri nominis & certæ fidei historiam necessarias. Patriam tribuit editio nostra Comitatum Anhaltinum. Non jam urgebo, Comitatum Anhaltinum Sec. XII. fuisse commutatum in Principatum, adeoque aliquot ante Seculis, quàm infaustus ille Faustus ex inferis emerserat. Qui verò Parentes? Mirum, quòd eos non indicarit nomine Faustus: quòd non significaverit Famulo Wagnero, quòd hic etjam indictos præterierit. Quis verò ille Fausti Patruelis, isque dives opum, is-

que

que Wittebergæ domicilium habens? Nempè persuaderi debebat, credulæ turbæ Wittebergam esse altricem præstigiatoris sceleratissimi. Porrò ætatem suis artibus nigromanticis (in hanc enim vocem barbaram transformarunt infelices grammatici vocabulum usitatum necromanticus) illustravit Faustus? Antecessit (ait nostra editio) Lutheri reformationem, Mirum quòd heros noster Evangelicus, rerum ante se actarum, sive earum ad Ecclesiam, sive ad vitam civilem pertinentium utique scientissimus, nusquam ejus celebrati magi meminerit vel verbulo: nusquam in eum, quo flagrabat spiritu, invectus fuerit, nusquam ejus exemplo juventutem ab incantationibus dehortatus fuerit: mirum quòd nec Philippus, nec Erasmus, nec Camerarius, nec Sleidanus, nec Sleidonomastyx Laur. Surius, nec ullus alius superioris seculi scriptorum, quasi divinitus missorum ad detegenda multa arcana, quæ hactenus tenebris papisticis obruta jacuerant, mentionem hominis fecerint. Nondum cesso quærere homo ζητητικός. Quæso te, qua ætate, quo anno vixit ante Lutherum Faustus? An Carolo V. fuit σύγχρονος? Negat author nostræ editionis in admonitione

qui eo tempore ex Principum ordine Academiis præsunt, illustrissima nomina adscribi solere, licet ne unica quidem syllaba dissertationum eorum labori debeatur. Præses vero memoratæ disputationis fuit Jo. Mich. Langius. Forte quis soloecismis etiam annumeraverit errores in præstantissimo Bibliothecæ Cardin. Imperialis Catalogo, qui Romæ A. 1711. in fol. auctore Celeb. Justo Fontanino typis exscriptus est, occurrentes, quando v. g. Caspar Brochmannus inter Dogmatistas Romano-Catholicos f. 598. Abrahamus Heidanus inter Socinianos f. 612. Petrus Saulnier auctor libri de capite sacri Ordinis S. Spiritus (*e*) fol. 619. inter scriptores Ordinum equestrium, & Annales Wengartenses inter scripta de Westphalia f. 685. referuntur. Agmen soloecistarum jam claudat, cujus ferme oblitus essem, Monacensis Ignatianæ societatis sodalis, cujus crassam in re literaria inscitiam Maximilianus Misson (*f*) ita

(*e*) Liber hic mihi ad manus est: non vero agit de ordine equestri & seculari, sed sacro S. Spiritus, cujus Monasterium in patria quoque mea est. Alios de eo Scriptores enarravi Part. II. p. 423. sq.

(*f*) In seiner Reise nach Italien. Part. I. p. 134. sq. edit. Lipf. 1713.

ita depingit: *Wir wurden von einem Frater hinein* (in Bibliothecam scilicet Collegii Jesuitarum) *geführt, der sich allem Ansehen mehr auf die Küche und ein gut Stück Essen, als auf die Bücher verstunde. Und bekenne ich gar gerne, daß mich nicht bereden können, daß eine so unerhörte Unwissenheit unter dem Habit eines, der sich einen Jesuiten nennte, sollte verborgen seyn. Allermassen wir dem Frater mit aller Bemühung nicht bedeuten können, was die Patres, das ist die alten Kirchen-Lehrer, vor Dinger wären, und wolte er uns alle Patres seines Collegii bey ihren Nahmen nennen, ob wir etwa darunter die jenigen, die wir suchten, finden möchten: endlich aber bat er uns mit einer verdrießlichen Mine, von Büchern stille zu schweigen, und von etwas anders zu reden.* Cui summo jure socius adhuc dandus est ille Bibliothecæ præfectus, de quo in Menagian. Tom. II. p. 235. hæc narrantur: *Un Bibliothecaire Moine trouvant un Livre Hebreu, & ne sachant sous quel titre le mettre dans son Catalogue, mit: Plus un Livre, dont le commencement est à la fin.*

§. 20.

§. 20.

Corollarii loco heic adjicio arguta epigrammata in soloecismum, non quidem literarium, sed a literatissimo homine commissum, quæ legisse pœnitebit neminem.

De Legato vestis pelliceæ, quod Justus Lipsius
Jam jam moriturus Divæ suæ Virgini reliquit provide (g)

Adeste Orbilii, quot estis, omnes,
Vos paucis volo, Virgini virilem,
Vestem linquere congruum videtur.

** ** **
* * *

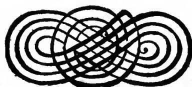
Politiorum amator ille verborum
In brevia maluisset incidere & Syrtes,
Quam dictionem protulisse non rectam:
Peccans in actu Mimus ecce ut extremo
Ridetur, & proscenio exulat toto:
Nempe is virilem virgini dedit vestem.
Tabulis supremis, marmori titulum inscribe.
In morte fecit Lipsius soloecismum.

Lipsius

(g) Hæc una cum testamentis Cynici cujusdam Philosophici in regno Neapolitano mortui, & Grunnii Corocottæ vulgata sunt Rostochii A. 1610. in 4.

* * * * * * * * *

Lipsius ut moriens exacto frigore sensit
Pelliceæ sibi jam non fore vestis opus:
Illam supremis tabulis pro munere donat
Cantatæ toties per sua scripta Deæ.
Vidit homo frigere suæ miracula Divæ,
Crassaque pro calido stragula thure dedit.

II.

EPISTOLA

AD (Tit.) DOMINUM

GEORGIVM SICISMVNDVM FÜHRERVM,

DE

JOHANNE FAVSTO,

M. JOHANNIS CONRADI DURRII, Prof. Alt. *

Magnif. Nobiliss Strenuiss. & Prudentiss. Vir, Domine & Patrone multa cum observantia Colende.

SEdet utique fideliter in animo promissum, quo me Tibi jam ab uno alteroque menſe devinctum tenes, idque per Magnif. noſtrum Procancellarium primùm

(*) Diſſertationem hanc epiſtolicam, lectu non injucundam, benevole mecum communicavit Theologus Altorfinus Celebratiſſimus, D. Guſtavus Georgius Zeltnerus.

mum præsentem, dein per epistolam nuper adeò in memoriam revocasti. Et V. eò facilioris negotii res mihi accidit, quod de fabella aliquem Doctorem Faustum fictitium eum & imaginarium in scenam provocante, jam superiore anno in gratiam Viri Cl. & Amici, Jenæ ætatem agentis, nonnihil commentatus fueram. Interea ut dies diem docere solet, ex isto, qui subitò natus fuit manipulo rationum ea exsurrexit amplior veritatis messis, quæ totum horreum implere possit. Dissimulare autem nolim, primum omnium, qui assensum meum ab historiola illa, pueris & anniculis credita retraheret, fuisse Guil. Schickardum, qui in suo, quod appellare libuit, Bechinath p. 126. inter fabulas referre non dubitat, famosissimam illam & multis quoque gravibus viris creditam fictitii cujusdam Doctoris Fausti legendam, quam tamen saniores non nisi in hunc finem excogitatam statuant, ut promiscuam plebem in superstitiones & magicas artes pronam, tragico, quem affingunt, eventu, ab ejusmodi sceleribus deterreant. Apparet autem ex præfatione, quam operi isti ad umbilicum perducto præmisit Schickardus, fuisse, qui litem ipsi intenderant super lato isto

judicio : itaque hunc omninò in modum adverſariorum tela retundere ipſi eſt viſum. Doctoris Fauſti magi apud plebem celebris legendam, quam p. 126. fictitiam, non niſi aliorum autoritate ſtatui, ſunt, qui etiamnum veram credant; cum his non contendam; Si forte patriam ſuam tanti præſtigiatoris origine honorari putaverint, dum ſibi popularem dicunt, ut olim de Homeri civitate inter Græcos certatum fuit. Hæc cum ita à compluribus annis legiſſem, malui rem tum quidem in medio relinquere & altius cum animo reputandam commodiori occaſioni reſervare, quàm præcipitato judicio dubiæ aleæ famam exponere. Nunc demum animo paulo confirmatiore liticulam iſtam accedo, oſtenſurus primùm, tantum abeſſe, ut iſtud commentum hiſtoriæ laudem mereatur, ut potius multis figmentis, abſurdis ineptiis, contradictionibus ſeipſum conficiat, & legentibus deridendum ſe propinet; deinde à ſtirpe, quod ajunt, exquiſiturus occaſionem ejus fabulæ papiſticis figmentis ita conturbatæ & confuſæ, ut neque pes neque caput appareat. Ut igitur rem à principio arceſſamus, conſtituamus primùm κριτήρια & normas omnis prudenter & utiliter ſcribendæ

bendæ hiſtoriæ, quas complexus eſt Tullius lib II. de orator. & fuſius explicavit G. I. Voſſius lib. de art. Hiſt. c. 9. Sic autem docet Cicero: Quis neſcit primam eſſe hiſtoriæ legem, ne quid falſi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, neque ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo, neque ſimultatis. Paulo latius easdem leges diducit Franc. Balduinus Jurisconſultus in Inſtit. Hiſtoriæ: Præcepta, ait, ſunt hæc, ut habeatur delectus rerum narrandarum, ut narrentur res magnæ atque utiles: ut temporum & locorum notatione illuſtrentur; orationis luce commendentur, ut cauſæ, conſilia, eventus explicentur. Quibus meritò jungimus illud itidem apprimè notandum Quintiliani monitum, quo futurum oratorem inſtruit his inter alia verbis: Enarratio hiſtoriarum diligens eſſe debet, non tamen usque ad ſupervacuum laborem occupata. Nam acceptas aut certè claris oratoribus memoratas expoſuiſſe, ſatis eſt, perſequi autem quod quisque unquam vel contemptiſſimus hominum dixerit, aut nimiæ miſeriæ aut inanis jactantiæ eſt: & detinet atque obruit ingenia melius aliis vacatura. Nam qui omnes etiam indignas lectione ſchedas excutit, anilibus quoque

fabulis accommodare poteſt. Hæc quidem illi non contemnendi utique, ſicut omnis elegantioris eruditionis, ita hiſtoriæ etiam ex arte adornandæ magiſtri.

Liceat nunc bona Tua cum pace, Vir Magnif. & Nobiliſſ. præcepta iſta prudentiæ ſale adſperſa, ad noſtrum applicare inſtitutum. Ibi vero (etſi nolim audacius mea trutina tuum occupare judicium) alia ab iſtis omnia deprehendes in noſtra hiſtoria fabuloſa: hoc enim molli nomine tantisper appellavero, donec vel meo tantillo indicio apparuerit, fabellam iſtam pellucere (ut ait Comicus) quaſi laternam Punicam.

Ergò primò omnium deſideratur & veritas & gravitas & cumprimus authoritas, imò vero impræſentiarum notitia authoris. Jam profitetur Author præfationis præmiſſæ editioni Noribergæ ante hoc biennium procuratæ in multis exemplarium editionibus antehac prodeuntibus multa falſa fuiſſe admixta, multa etiam prætermiſſa fuiſſe. Illam autem editionem conſentire cum primo autographo, quod Chriſtoph. Wagner Famulus D. Fauſti amicis familiaribus de mandato heri ſui paulò poſt tragicum exceſſum obtulerit, & poſt in ve-

veteri quadam bibliotheca fuerit asservatum. Examinabimus hanc rem ad obrussam παιδείας & prudentiæ, cognoscendi verum authoris alicujus nomen. Sunt autem γνωρίσματα & notæ ferè istæ præeunte B. Danhawero in Id. bon. interpret. & malit. calumn. p. 178. I. Titulus & inscriptio. II. Styli identitas. III. Descriptio ejusmodi circumstantiarum, quæ ad hunc authorem quasi manu ducunt. IV. Testimonium tum proprium, tum aliorum testium fide dignorum. Quis vero putet 1. titulum hunc, quem præ se fert nostra editio Norib. ab ipso autore Fausto esse inventum: *Das ärgerliche Leben und schröckliche End.* An is dixerit vitam suam improbam & scandalorum plenam, quam vivus tot cachinnorum & risuum effusione approbavit? an is vivens & sua manu titulum appingens suo scripto horribilem suum ex vita exitum appellaverit? 2. Stylus ipse jam humi repit, jam sidereo spiritu & divina quadam majestate intumescit, ut legenti cognoscetur. 3. Quam bellè consentiant circumstantiæ, paulò post videbimus. 4. Qui sunt testes fide digni, qui testimonio perhibendo sufficiunt, de Authore D. Fausto? An est Christoph Wagner,

quem vendicat nostra editio? Ecquis vero ille Wagnerus? an Famulus D. Fausti? Id vero alio certiore documento ostendatur, quàm quod ipse liber suspectus suppeditat. Ubi verò edita est historia ipsius Wagneri? Nempè in Hispania à Friderico Schotto Toletano, qui eam accepit à quodam fratre Martino ordinis Benedictini, & primùm edidit A. 1594. ut colligitur ex fine ejus libri. Mirum verò quòd hic liber in Hispania primùm editus sit, Hispanico idiomate, cum in Germania & vixerit & præstigias exercuerit Wagnerus, & typographia longè ante in Germania usurpata fuerit, quàm vel ejus fama ad Hispanos pervolaret. Nunc examinabimus circumstantias ad cognoscendam quamvis veri nominis & certæ fidei historiam necessarias. Patriam tribuit editio nostra Comitatum Anhaltinum. Non jam urgebo, Comitatum Anhaltinum Sec. XII. fuisse commutatum in Principatum, adeoque aliquot ante Seculis, quàm infaustus ille Faustus ex inferis emerserat. Qui verò Parentes? Mirum, quòd eos non indicarit nomine Faustus: quòd non significaverit Famulo Wagnero, quòd hic etjam indictos prætererit. Quis verò ille Fausti Patruelis, isque dives opum, is-

que

que Wittebergæ domicilium habens? Nempè persuaderi debebat, credulæ turbæ Wittebergam esse altricem præstigiatoris sceleratissimi. Porrò ætatem suis artibus nigromanticis (in hanc enim vocem barbaram transformarunt infelices grammatici vocabulum usitatum necromanticus) illustravit Faustus? Antecessit (ait nostra editio) Lutheri reformationem, Mirum quòd heros noster Evangelicus, rerum ante se actarum, sive earum ad Ecclesiam, sive ad vitam civilem pertinentium utique scientissimus, nusquam ejus celebrati magi meminerit vel verbulo: nusquam in eum, quo flagrabat spiritu, invectus fuerit, nusquam ejus exemplo juventutem ab incantationibus dehortatus fuerit: mirum quòd nec Philippus, nec Erasmus, nec Camerarius, nec Sleidanus, nec Sleidonomastyx Laur. Surius, nec ullus alius superioris seculi scriptorum, quasi divinitus missorum ad detegenda multa arcana, quæ hactenus tenebris papisticis obruta jacuerant, mentionem hominis fecerint. Nondum cesso quærere homo ζητητικός. Quæso te, qua ætate, quo anno vixit ante Lutherum Faustus? An Carolo V. fuit σύγχρονος? Negat author nostræ editionis in admonitione

præliminari præmiſſa c.10.p.2.p.412. & ſubſtituit Maximil. I. Imp. qui Imperatoria clementia complexus fuerit Fauſtum, qui magicâ arte ſpectandum ipſi exhibuerit Alexandrum M. in ſplendido comitatu Conjugis apparentem. Hæc dum animo reputo, non poſſum effervefcentem continere bilem, adverſus improbum Authorem, fuſis impudentiæ habenis ſuper famam Imperatoris ſapientiæ, pietatis, juſtitiæ, & quarum non virtutum? gloria eminentiſſimi provectum. Ergóne Imperator Auguſtiſſimus delectatus fuerit præſtigiis phantaſticis? Ergóne tam Sanctus, tam gravis Monarcha in intimam familiaritatem admiſit mancipium Sathanæ? hominem flagitiis & ſceleribus infamem, Dei juratum hoſtem, ſcurram, blasphemum, lucronem, & quid non? Ergòne Imperator omnium rerum, quæ tædia negotiorum publicorum diſpungere poſſint, copia circumfluens non ſatis paſcere animum queat amœnitatibus divina bonitate conceſſis, niſi diabolicæ prætereà artis ludibria in ſocietatem earum adſciſcat? Id verò ſi eveniſſet, annon aliquis hiſtoricorum, quorum ampla iſta ætate copia erat, vel verbo ſubinnuiſſet? Annon graviſſimus Vir Joh. Cuſpinianus, eadem

ſæpè cum Imperatore iſto patinâ vivens, vel nutu diſſenſum indicaſſet? annon memorabile iſtud facinus in vulgus emanaſſet? in faſtos & annales relatum fuiſſet? annon (quod nunc demum ſuccurrit) potius Imperator hominem imparatum, monſtrum ſcelerum, orci victimam, comprehendi, vinciri, in barathrum teterrimum conjici, equuleis & fidiculis torqueri, denique exquiſitiſſimis cruciatibus è conſortio generis humani exigi & in eum locum duci juſſiſſet, quem ipſe non niſi pileo à capite remoto venerabundus & hac voce prolata præterire ſolitus eſt: Salve Sancta juſtitia? Sed conſuntandus eſt juſta indignatione ebulliens ſtomachus. An vero illud veritati conſonum ſit, quod Fauſtus primùm Magiſter deinde Doctor Medicinæ ſit creatus Ingolſtadii, ex hujus Univerſitatis annalibus rectius cognoſcetur. Fredium certè poſterius nec credere nec concedere velle indicat Author edit. Norib. ſub. fin. c. 1. Ecce, quam ſuaviter, ſi Diis placeant, conſentiant perſona, locus, tempus! videbimus nunc quas res atque utiles ceu ſupra loquebatur Balduinus Juriſconſultus, complectatur libellus noſter hiſtoricus. Sequamur ſumma rerum

Alia editio indicat Theol. Doctoré creatum fuiſſe.

fa-

fastigia, & velut per saturam recensebimus gerras, siculas, quarum ipsa lectio fidem apud cordatos & prudentes abrogat. Igitur præceptori D. Fausti inditur nomen Mephostophiles. Quid id monstri est? num credamus ullum in inferno Diabolum esse, qui istuc nominis gerat? At & œdipus mihi esse videor. Rudis & infrunitus scilicet monachus, qui libellum istum ex suo ingenio velut araneus telam finxit, per somnium monasticum inaudivit, aliquem è Diabolorum caterva amare nomene Megastophili (μεγαςοφίλε) ut intelligatur, se magnum & præ aliis eminere velle, ceteros volitare velut umbras; ipse portentosa μεταμορφώσει transmutavit Megastophilum in vocem ἄσημον Mephostophiles. c. 12. l. 1. Porrò ingeniosus Mythicus attribuit Spiritui, qui appariturus posthæc Fausto erat, habitum monasticum, sic tamen ut admoneatur ne sanctos monachos ludibrio habeat, præsertim quòd isto vestitu ac præcipuè S. Francisci, ipsi Imperatores, Reges, Principes fuerint gavisi. Nempe inter ipsas præstigias Sathanicas consulendum est dignitati & reverentiæ Sanctissimi monachorum ordinis. Simul autem deprædicanda erat infernalis magistri dignitas. Esse se, ajebat, sapientissimum,

do-

doctissimum & subtilem Spiritum, qui tamen non dedignetur cucullum monasticum. l. 1. c. 15. Idem infernalis Doctor, dum Discipulo suo methodum sacrorum studiorum præscribit, in materiam argumentorum ad disputandum propositorum, commendat doctrinam de Conciliis, de ceremoniis, Missis, Purgatorio, & similibus fidei articulis. Nempe non alium magis autorem decebat commendatio istorum mysteriorum ex Appollinis utique tripode exsufflatorum. ib. sub fin. Perge etiam, insusurrat Præceptor ibidem discipulo, scrutari Patres, illos scilicet, qui istis eleusiniis sacris custodiendis sunt præfecti. Quanquam paulò post, contractu velut in meliorem sententiam reducto, cum Doctore suo paciscitur, se non lustraturum libros S. Scripturam dictos, neque disputaturum de rebus fidei, stipulatur autem simul ab eodem, ut omnia ea se doceat breviter & perspicuè, quorum cognoscendorum cupido se incessat. Et sanè si Laicis apud Pontificios negatur potestas penitius introspiciendi arcana Ecclesiasticæ Pontificiæ, ne nimia familiaritate & sparsa in vulgus promiscuum notitia, vilescant; & satis est fide carbonaria ea venerari: cur non procul ire jubeatur homo

homo profanus, & Erebo magis, quàm purgatorio vicinus? cum etiam stygii Spiritus indigni ab ipso Deo habentur, qui gloriam ejus manifestent. l. 1. c. 19. Illa verò religiosa veneratione acceptanda à Fausto suo putat Spiritus, quæ ex Dionysio Areopagita, dudum nugarum convicto, ex Scriptura Sacra sæpè mutilata aut pravè interpolata, ex Scholasticis garrit de Spirituum infernalium à Dei æterna rejectione, de angelorum in varios ordines divisione, de loco Paradysi, de Solis & Planetarum è locis suis transmigratione, de pomis paradisiacis, de defunctorum animabus, de Spirituum malorum in certas classes ordinatione: Suntque isti sermones ita comparati, ut cum pleraque sint fabulosa, & conficta, illis tamen aliquid veritatis sacræ admisceat, ut aliquam verisimilitudinem conciliet, & os melle sublinens, absynthia præbeat. Est verò id consuetudine receptum in Diabolicæ eloquentiæ gymnasio, ut, cùm fidem conciliare satagit suis, quæ diu parturiit, mendaciis, simplices homulos adoriatur partim byssinis, partim veritatis specie abblandientibus verbis, quibus dum locus relinquitur, faciliorem sibi viam aperiat ad suggerenda clàm nihil tale suspicantibus mendaci-

daciloquia, qualem ſcilicet ludum in noſtro Agro Altdorffino ante paucas hebdomades ludere eſt auſus, dum mulierculæ ruri gramina vellenti ſub ſpecie ſive virunculi ſive pueruli, albo induſio nitentis apparuit, prædicturus imminentem tempeſtatem & pœnam divinam graviorem, niſi pœnitentia eam averterimus. Atqui utrumque non neceſſe eſt, nos à Genio aliquo ſive bono ſive malo edoceri: nam tempeſtates humanis præſagiis præcognoſcuntur; & pœnarum minas intentas nobis Deus, nullo accedente miniſterio cujuscunque angeli. Sed nimirum, ita eſt, ut quondam B. Lutherus indicavit; Diabolus ſemper alterum pedem ſuggeſtui ſacro vult inferre. Sed ecce nunc prominentem alterum nigricantem, caprinum & mendaciorum fœtore marcidum Spiritus Fauſtini pedem! quanquam ſi Hebræorum adagium audimus, mendacium aliàs non habet pedes. Juvatne colligere floſculos in Paradiſo Satanico collectos? l. 1. c. 22. Non prorſus deſperamus (ſpiritus infernales,) ſed etiamnum ſperamus ſalvatum nos iri. Quin eò audaciæ procedit impudentia Spiritus Mephoſtophiliani (nec enim invidebimus horridiuſculum & dignum Erebi portis nomen) ut aſſeve-

ſeverare non dubitet ἄτερ γραφῆς. Chriſtum non tantùm pro hominibus ſed pro omnibus etiam creaturis anima rationali & intelligente præditis eſſe mortuum: ſecus ac docet divinos Apoſtolos, Diabolos quidem credere, ſed tamen contremiſcere. Videmus porrò unum & alterum exemplum earum, quæ venditantur hiſtoriarum, quamque benè cohæreant, conſideremus. Ac primum quæ referuntur c. 33. & 34. de equiſone & porcorum venditore vel propola, illa Dubravius l. 23. hiſt. Bohem. tribuit famoſo illi mago & præſtigiatori Zytoni Bohemo, ſicut hanc hiſtoriam ex Dubravio depromptam retulit in ſuas disquiſitiones magicas Martinus Del-Rio l. 2. 9. 6. Fallor an hiſtoria de plauſtro fœni juxta cum ipſo plauſtro & equis devorato à Fauſto detruncata eſt ab illa, quam itidem ex Dubravio recenſet Phil. Camerarius Operum ſubciſiv. Cent. 1. c. 70. Ipſa verba adſcribam, ut Nobiliſſ. Magnif. T. evolvendi labore ſublevem.

Cùm Wenceslaus filius Carol. IV. filiam Ducis Bavariæ Sophiam uxorem duxiſſet: novus ſocer ubi generum ludicris ſpectaculis & magicis præſtigiis delectari cognovit, plenum præſtigiatorum PLAUSTRUM

ſe-

ſecum Pragam advexit. Ibi dum præſtantiſſimus artificum ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adeſt inter ſpectatores ZYTO, Wenceslai magus, ore usque ad aures dehiſcente, accedensque propius, artificem illum Palatini cum omni apparatu ſubitò devorat, ſolos duntaxat calceos, qui luto obliti videbantur, expuens, ſeceſſumque inde petens ventrem inſolita eſca gravem, in ſolium aqua plenum exonerat, præſtigiatorem adhuc madidum ſpectatoribus reſtituit paſſim deridendum, adeò ut ceteri quoque ejus ſocii à ludo deſiſterent. Benè tamen eſt, quòd Author noſtræ editionis Norib. ipſe vocat illud miraculum faſcinationem vel occæcationem.

Sed nunc quæſo, expende mecum Vir rerum hiſtoricarum ſcientiſſime, (ſaltem enim hac vice patiaris, Tibi Vir Nobiliſſime, iſtud nominis à me imponi) qua ἀνιςαρησίας vertigine laboret editionis noſtræ Noribergenſ. Author. In c. 9. l. 2. narratur, Lipſienſes excepiſſe Cardinalem Campegium ad ſe adventantem, & multis honorum generibus affeciſſe, ſimul autem Fauſtum tum fortè præſentem & ipſum artis ſuæ nervos intendiſſe & venationem in aëre inſtituiſſe. Quem verò vel tironem

historiarum fugere potest, Campegium Cardinalem functum fuisse officio Legati in Germaniam in causa Lutheri, ubi peculiariter Noribergam transierat, ceu liquidò constat ex Sleidan. l. 4. de statu religionis ad an. 1524. p. m. 93. & 94. Atque hoc utique tempus est illud, quo rerum habenas tenuit Carol. V. Nunc verte mihi paginas, si placet, non totas quatuor. Ibi verò redarguit editor nostræ historiæ primum editorem, quòd nomen Caroli V. pro nomine Maxim. I. posuerit. Ergone Maximilianus I. Campegio ætate æqualis fuit? & annon potius Carolus V. ἔυδηλον!

Nunc quid sentiamus de prophetiis ipsius Lutheri Reformationem antegressis. Quas quidem editor modestiæ memor, ea libertate lecturis permissa proponit in Nota l. 3. c. 3. ut ex ingenio suo cuique liceat addere vel demere fidem. Nempè facile est, præsagia scribere, & qui præsagiorum eventus exemplorum & experientiæ fide oculis & auribus habet subjectos: simul etiam animo eos præcepit ut prædicti fuerunt à Nicolao de Clenardii, à Joh. Huss, ab Hieronymo Pragensi, ab aliis, qui magno numero memorantur in catalogo testium ve-

veritatis,& aliis passim extantibus libris. Quis enim adeò hebetis ingenii fuerit, ut non perspiciat, quæ a lare familiari suggesta sunt D. Fausto l. 3. c. 3. vaticinia (de papatus fastu & arrogantia potestates politicas pro virili convellente & subvertente, easque imbelli monacho coercente; de magna & ignem spirante atque ex occidente in germaniam subvectis alis, volante aquila; an verò is alius quàm Carolus V. fuerit? de neglecta à parentibus liberorum educatione; De magistratus desidia in promovenda ad bonarum literarum culturam juventute; de collatis ad voluptates opibus è miserorum subditorum sudoribus exactis; De subsequente denique totius mundi machinæ interitu & abolitione;) à quamplurimis piis istam ætatem antegressis anteversa fuisse? καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

Unum adhuc, antequam primam quam mihi constitui, epistolæ hujus partem absolvam, liceat monere. Qui fabulam istam pro historia memorant, plerunque tuentur se isto dicterio Grammatico: Ajunt, dicunt, ferunt, perhibent. Vel ut remoto joculari sermone seriò pandam, muniunt se isto vulgari præsidio: Fama fert. Cui formulæ quantum tribuerit communis

noster Præceptor C. A. Rupertus ipse indicavit hoc argumento, in observ. in Synop. Besold. min. p. 670. 671. proposito: Cuicunque narrationi appositæ notæ: AIUNT, FAMA EST, FANDO ET ORE VULGI SALTEM ACCEPIMUS; ea uti commemorari potest, ita pro certa & fideli sive approbata nec accipi potest nec debet. Idque probat aliquot Historicorum exemplis. Equidem sententiam suam proditVir summus & prorsus incomparabilis G. I. Vossius lib. de art. hist. c. 9. Ridicula, inquiens, Græculorum atque aliorum etiam vanitas, qui ut auditorem admiratione percellant, confugere solent ad ficta prodigia, ac res fidem omnem excedentes, atque ad effugiendam vanitatis notam satis fore putant, si addant solemne suum AIUNT, FERTUR, vel aliquid, quod tantundem valet. Cui thesi à se adductæ lucem affundit Vossius illo Senecæ ex lib. 4. natur. quæst. vel inprimis ad præsens nostrum institutum faciente: Quod historici faciunt, & ipse faciam; illi cùm multi mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere; sed adjiciunt: Penes auctores fides erit; certè Mart. del-Rio narraturus aliquid de Fausto & Agrippa l. 2. disquis.

mag.

mag. 9. 12. p. 170. FERT FAMA, inquit. Et philosophus Camerarius nostràs lepidam fabellam de Fausto prolaturus l. cit. cent. 1. c. 70. Faustinam ait, deceptionem FERUNT, ejusmodi fuisse. Jeremias verò Drexelius artem excerpendi monstraturus in aurea sua aurifodina, dum exempli cum infinitis aliis, loco adducit illam ipsam Camerarii narratiunculam part. 2. c. 8. Hoc totum, inquit, excerpsi, sed meis verbis. E quibus vero auctoribus? Eos non alios laudat quàm Simonem Majolum & Philippum (sic enim debebat scribi) Camerarium. Ut adeò is ipse eam rem describat illorum fide, qui illo proletario FERUNT innituntur. Quid? quod Camerarius loco cit. profiteri ingenuè non dubitat, Johanni Fausto Cundlingensi eadem ludibria adscribi, quæ ipse modò de Mago Bohemo dixerat.

Hactenus ergò argumentis non contemnendis, iisque quæ ex præceptis historiarum γνησίοις, nec non ex circumstantiis, quibus res connecti debent & solent, petita sunt, evicisse mihi, si quid est in me ingenii, aut judicii videor, sermunculos istos sive vulgi ore circumferri solitos, sive literarum monumentis proditos non esse

dignos nomine historiæ aut veritatis authoritate. Quonam verò titulo sim dignaturus, si me effari impuleris. Vir Nobilissime & Strenuissime, dicam historiam eo sensu, quo Plautus ejus generis fabulas historiarum nomine dignatur, ut cùm alibi, tùm Bacch. Act. I. Sc. II. ejusmodi historiæ fabularis scriptores fuere, Onomacritus, Lesches, Arctinus, Eumelus, alii, quorum poëmata in unum corpus conflata dicebantur ἐπικὸς κύκλος, ut eruditè ostendit Isaacus Casaubonus in animadverſ. in Athenæum. l. 6. c. 3. ego vero observationem istam debeo G. J. Vossio lib. de art. hist. c. 6. Nescio an liceat bona cum pace eruditorum dicere ad formam Amphitruonis Plautinæ TRAGICO-COMOEDIAM. Nunc quia privata suo merito veste historicâ est fabula Faustina, & Leberide nudior prostat, superest, ut privatam meam sententiam tandem in medium proferam, quæ cum primùm ad Lipsienses superiore anno deferretur, suspensos, ceu audio, tenuit eorum animos. A Jenensibus autem æquo & grato animo accepta est, siquidem jactatiunculam hanc ferre potes, Vir Magnifice, in me homine Philosopho, & imbecillitati isti hominum generi familiari, vel hac vice succumbenti.

Sic

Sic igitur subducta ratione & collectis diligenter cùm temporis tum aliis circumstantiis tandem apud animum meum censui. Vixit circa annum chr. 1440. contingentem vicinia ætatem Maximiliani illius I. (glaucomate Fausti magi ut olim Ulysses Circes veneficiis conturbati, si fabulæ isti fidem amplius tribuere liceat) Johannes Faustus Germersheimensis, Palatinus. Is excitatus fama artis noviter inventæ, ita ordinandi inversa figura literas, ut iis attramento illitis, charta aliquoties superimponi & figuras earum literarum recipere brevique adeò tempore plurima exempla describendi copia esset, concessit Harlemum in Bataviam ad ejus artis primum inventorem Laurentium (Johannem vocat Georg. Hornius dissert. hist. polit. 31. §. 22.) Costerum, cumque eam artem animo comprehensam teneret, subductis literis & necessariis ad eas articulatæ scripturæ aptandas instrumentis ipsis vigiliis natalitiorum Christi clàm aufugit, ac primùm Amsterodamum, dein Coloniam ac demum Moguntium venit: sicut hæc prolixe refert Emmanuel Meteranus hist. Belg. l. 4. Ibi cum occultè, imò administris artis suæ sacramenti religione ad silentium adstrictis,

aliquot operis antehac nec visi, nec auditi in Germania specimina edidisset mirum non est, quòd suspensos admiratione cùm aliorum animos tum inprimis Monachorum in se converterit, imò etiam in suspicionem magiæ & incantationis inciderit, quòd viderent, ab uno homine uno die tantum literarum imprimi, quantum vix uno anno scribi à pluribus posset: ut loquitur Polydorus Virgilius l. 2. de invent. rerum c. 7. Cumque à multo jam tempore scribendi opera magnum quæstum facerent monachi & moniales, non potuit non in acerrimum odium & indignationem nec non calumniam incurrere, cum & offas suas attenuari, & culinas frigefieri, & luculentos ignes extingui paulatim sentirent. Ergò proposito sibi velut in exemplum Demetrio illo argentario, in Actis Apostolicis, qui faciebat, templa Dianæ argentea, & præbebat artificibus non parvum quæstum, facto velut agmine: Viri, inquiebant, scitis ex hoc quæstu nostras esse copias. Ergò quem sceleris manifesti convincere nequibant, feriati aliquandiu à bellariis & cupediis dentes Theonini eum calumniis opprimere & promiscuis mussitantium hominum odiis objicere omnibus modis

dis tentabant: augente præsertim suspicionem hinc noviter indies luminis oras velut ex tenebris emicantis inusitatâ artis imperitia, illinc solertissimâ, obtegendi silentio exosum artificium, curâ.

Ita miser Faustus in magum est transformatus, & omnes ejus socii intra septa privatorum parietum latentes & ad silentium juramento adacti diabolici pacti sunt insimulati. Nec difficile porrò est conjicere, cur tot ludicræ & stupendæ actiones (*abentheurliche* vocat editus Noribergæ Autor) quasi Diaboli ope exhibitæ tribuantur Fausto. Cum enim isthac tempestate quin è primis rudimentis facie non tam culta, nec tam speciosa ac hodiè per Dei gratiam extat, emergebat, typographia, more receptum esset, ut jam in frontispicio, jam in calce, jam in mediis librorum figuras appingerent, partim è sacris, partim è profanis historiis petitas, partim etiam proprio ingenio excitatas, & lectori risum & legendi aviditatem movere solitas, invaluere susurrantium & mysteria ejus artis ne quicquam assequentium rumusculi, patrari clam palamve à Fausto talia, quæ ipsius libris essent appicta. In hac sententia confirmat me etiam illud, quod laudatus supra Me-

teranus memorat inter prima artis typographicæ specimina, à Fausto edita fuisse Doctrinalia Alexandria: quæ autem temporum eorum fuit stupiditas, fuerunt fortassè, qui opinarentur & in vulgus spargerent, à Fausto Alexandrum M. arte præstigiatoria in lucem produci. Idem historicus statim subjungit, aliquot tractatulos (liceat βαρβαρίζειν) Petri Hispani typis exscriptos, à Fausto fuisse. Si quid est in me artis divinatoriæ, prorsus putarim, hunc esse Petrum illum, quo Præceptore uti oportuit adolescentem Maximilianum I. cujusque manibus malè precatum in mensa multis adstantibus Cuspinianus auritus testis memoriæ prodidit. Temporis certè circumstantia non abhorret à mea opinione. Et edit. Norib. l. 2. c. 10. indicat, Faustum in magna apud Maximilianum gratia fuisse. Quod autem augustissimo & sapientissimo Imperatori quisquiliæ & sordes Petri Hispani bilem in nasum conciverint minus mirum videbitur, qui vel tenuissimum habitum odoris ejus illætabilis naribus attrahere velit. Mi divinâ (si Diis placet) virgulâ obtigit libellus Petri Hispani, quem ego cum intactis thesauris Arabum & divitiis Indiæ (scil.) nolim commutare, qui hoc titulo

per

per oculos legentium incedit: Copulata summularum Petri Hispani secundum processum burse Laurentii: juxta mentem venerabilis Domini Alberti Magni, feliciter incipiunt. Postquam inchoavit opus suum magnum, memorabile & ingens, sumto velut altius principio: Dicitur, inquit, dialectica à dia, quod est duo, & logos, sermo vel levis ratio, quasi duorum sermo vel ratio. Nempè hac lauru ornari decebat postes ædificii summulistici Petro-Hispanici. Definit libellus gemmeus in hæc verba: Commentarii in omnes tractatus Petri Hispani & nonnullos modernorum in Aggrippin. Colonie Florentissimo gymnasio, quod bursam Laurentii vocant, ex divi Alberti Magni commentariis peraugusté memorie scientissimum virum Magistrum Gerardum Barderwicensem artium liberalium Magistrum, nec non sacræ paginæ professorem eximium ecclesie Sancte columbe dum vixit pastorem in eodem regentem olim elaborati, &c. satin vero ad palatum deliciæ Petrino-Hispanicæ? Imò verò recedendum est quantocyus ab ista mephiti, ne acrior ejus moschus cerebrum affligat, & descendentes inde vapores stomachi teneritudinem affligant. Experimento

mento enim non semel deprehendi, si quando exemta epulis fame mensisque remotis placuit convictoribus meis

— verecunda laxari feria mensa.

egò verò temetum istud Hispanicum ipsis propinari, miseros pelvim petiisse, & non minus animi deliquium passos fuisse, ac ille ad mortem saucius, & ad rigidum medicastrorum tribunal statutus Priscianus. Sed desinendum est nugarum! & redeundum è diverticulo in viam. Nempe concilianda est fides conjecturæ meæ, qua ego ex fictitio & scenico Johanne Fausto mago cudendo, dolando, asciando finxi refinxique verum & non necromantico sed typographico atramento nigricantem Johannem Faustum. Ac de eo ita scribit Aventinus l. 8. hist. vel Chron. p. 422. edit. Germ. (nec enim nisi hanc possideo) *Eben auch genantes Jahrs* (1447) *ist erfunden worden, die Truckerey zu Meintz von einem genant Hanns Faust, hat 2. Jahr daran zugericht. mit Hülff seines Eidams Peter Schäffers, von Garensheim* (ecce vicinam vocem & paulùm deflectentem à Germersheim, unde oriundum esse G. Hornii sententia supra est ostensum) *dem er seine eigene Tochter Christinam zu der Ehe gab. Die zween haben*

diese

diese Kunst in Geheim gehalten NB. *niemands zusehen lassen.* NB. *haben alle Gesellen und Knecht zu solcher Arbeit und Kunst nothdürfftig einen Eid schweren müssen.* NB. *daſs sie es niemand offenbahren noch lehren wolten. Doch über* 10. *Jahr haben jetzt genandtes Faustens und Schäfers Diener diese Kunst geoffenbahret, und öffentlich herfür ans Liecht gebracht. Hans Gutenberg von Straſsburg in Teutschland, seine Landsleut Ulrich Han, und Sixt Reis, habens in Welschland und gen Rom am ersten gebracht, ist zu unsern Zeiten so gemein worden, daſs nirgend ein Winckel ist, man drückt lateinisch, griegisch und hebreisch darinn, seyn die Bücher ganz wohlfeil worden. Es druckt einer ein Tag mehr, dann einer ein ganz Jahr möchte schreiben. Peter Schäfer, obgenanten Faustens Erfinders dieser Kunst Enckel, druckt zu Meinz, und zu Strasburg, wo die Kunst nicht erfunden wer worden, weren die alten Bücher alle verlohren worden, man will in den Stifften und Klostern nichts mehr schreiben,* (NB.) *die haben vor Zeiten die Bücher geschrieben, die Schul aufgehalten.* Hæc Aventini & illa superius ex Meterano adducta non difficulter amplius juvabunt distinctionem inter fabulam de Fausto mago, & historiam de Fausto typogra-

graphiæ in Germania ſuperiore inventore vel procuratore. Conferamus ex utroque paucula quædam ſtrictim & velut opera perfunctoria. l. 1. c. 12. c. 27. c. 31. &c. Mephoſtophiles interdicit Fauſto ne conducat ancillam, ne per eam emanet magià (typographiæ) liceat autem conducere operam famuli, qui rem diligentius ſilentio premat. Fauſtus ſerviebat voluptatibus corporis cum ebriis ſodalibus, iisque Alchymiſtis & auri foſſoribus. Nempè quia Fauſtus opes acquirebat arte à conſpectu & notitia hominum remota, opprimendus erat iſta calumnia. l. 1. c. 14. ibid. Prædicitur ipſi à Mephoſtophilo odium & invidia hominum: ſanè non poterat eam effugere apud Monachos lucro, quod ex arte ſcribendi capiebant, jam privandos. Spiritus Fauſti (Monachorum invidus & maledicus) objicit, quod ſatis pecuniæ ex arte magica (Typographica) poſſit acquirere. l. 1. c. 32. Fauſtus mandat famulo ſuo Wagnero, ut ſilentii fidem præſtet: nec enim futurum putat, ut libri nicromantici divulgentur (ut ars typographica tam occultè à Fauſto habita innoteſcat hominibus) facta verò Fauſti poſt ejus ex hac vita abitum demum literis conſignanda eſſe: quæ

ſci-

ſcilicet facta magica ipſi per calumniam ſunt impoſita: l. 3. c. 6. Fauſto moribundo conſolatio erat à Theologo (utique non Papiſtico; eo enim indignus erat ſcilicet magus: ſed Evangelico) afferenda ex merito Chriſti, non bonorum operum meritis: quæ conſolatio ſolis Catholicis (Papiſticis) eſt relinquenda. Scribo hæc & colligo veluti per ſaturam: è quibus paucis de ſimilibus reliquis facilè judicium ferre poterit, qui ingenii nervos intenderit. Mihi nunc calamum excutiunt vicini operarii, ſecuribus, aſciis, malleis, ſerris, vectibus, trabibus aures obtundentes, & majorem dulcibus ante omnia Muſis meis caliginem, minantes, quam bonus ille Fauſtus (credo enim ſic ſatis jam vindicatum à me eſſe innoxium & ab iſto ſaltem, quod ipſi intentatum fuerit, magiæ crimine immunem) in abditis ædium ſuarum partibus artis ſuæ adminiſtris impoſuit. Quod ſi & viſus & auditus (quos ſenſus imprimis famulari Philoſophiæ dudum Ariſtoteles docuit, certè omnes experimur, fideliorem operam præſtare nobis, quàm ullus Wagnerus ſocius hero ſuo Fauſto omni conatu commodabat) officium mihi poſthac intercipietur, periculum eſt, ne mihi cum Democrito Abderitæ

Phi-

Philosopho, aut Didymo Alexandrino Theologo & ipsis cœcis, philosophandum fuerit.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.

Ego sanè illam perniciem, apud vos Patroni pro Sapientiæ tranquillitate, ut Aristoteles in Ethicis ostendit, imperium gerentes, interpositis Musarum & Charitum lachrymis & suspiriis deprecor. Nec vero ægre ferre debet homo ὑπερβάλλων καὶ βάναυσος, si non meliore conditione esse permittatur, quàm esse in gratiam populi Romani libenter voluit Valerius, qui ne vel specie arcis offenderet, ædes suas eminentes libens in plana submisit. Vale, Vir Magnifice & Prudentissime, studiorum meorum grande & præsidium & decus, & prolixitati huic, quam argumenti gravitas videtur imposuisse, veniam æquo animo largire, & legendæ hujus epistolæ copiam Magnif. Dn. Procancellario haud gravatim facito: Altdorffi d. 18. Julii. 1676.

Magnif. Nob. Stren. &
Prud.

Cultor obsequiossimus,
J. C. DÜRRIUS.

III.

III.

De JOHANNIS AVENTINI ANNALIUM

Epitome, variisque ac variantibus Editionibus. (*)

CElebre inter Historicos Seculi XVI. nomen dudum sortitus est *Joh. Aventinus*, Ernesti quondam, Incluti Bavariæ Ducis, Præceptor, & Historiographus Ducum Bavariæ, peculiari stipendio conductus; ut Historiam Patriæ elaboraret. Unde celebratum Annalium Bojorum opus condidit, cui quoque operi diesque noctesque incubuit ad finem usque vitæ, aliquot etenim tantum menses; absoluto eodem, supervixit, D. V. Id. Jan. 1534. æt. 68.

(*) Peregregia hæc dissertatio Auctorem habet Virum quendam eruditissimum atque Celeberrimum. Cæterum de scriptis Aventini conferri meretur Jani Gregorii Betulii Epistola ad amicum, Hannoveræ A. 1710. edita, qua ea, quæ C. H. E. D. in relatione de Itinere suo Anglicano & Batavo Annis 1706. & 1707. facto, de Augusta Bibliotheca Wolfenbuttelensi & & Seren. Ducis Antonii Ulrici secessu in Salinarum Valle recenset, examinantur &c. p. 5. sqq.

68. denatus. Hujus operis quum aliquot extent editiones, Latinæ & Germanicæ, â se invicem discrepantes, juvabit in earum discrimen inquirere, & causas discrepantiæ investigare. Ipse Aventinus dum viveret Annales non edidit. Anno tamen 1522. Epitomen eorum publicavit, paucis jam olim cognitam, & oppido nunc raram. Gesnerus certe eam nondum viderat quum Bibliothecam suam, quod an. 1545. factum est, ederet, nullam enim ejus mentionem facit. Appendicem vero Bibliothecæ suæ quum evulgaret, quod an. 1555. factum, ejus notitiam aliqualem habuisse, neque tamen vidisse videtur, ita enim loquitur. *Joh. Aventini Chronicorum Liber - Germanice excusus est Norибergæ.* Neque ullus eorum qui Annales & eorum translationem ediderat illius vel verbulo mentionem facit. Prodiit autem hoc titulo *Bayrischer Chronicon: im Latein verfertigt: und in Syben Püecher getailt ein kürtzer Ausszug. §. Der Teutschen und sonderlich, dess gar alten Hawss zu Bayrn, Kayser, Kunigen, Hertzogen, Fursten, Graven, Freyherren, Geschlechtern, Herkommen, Stämme, Sypschafft, Absterben, mit Meldung auffs kurtzest, was treffenlichs die Teutschen allenthalben, nit allein*

lein in Europa, sonder auch in Asia und Africa, auch vor Christi unnsers Haylmachers Gepurt, gethan haben. §. Abschrifft und Verteutschung, etlicher alten Brieff (so noch gantz unverletzt in Bayrn verhanden syndt) damit gründlich und warhafftig geweist wirdet. Dass Bayrn ein Königreich gewesen mit seynen Grentzen vill weyter dann yetzo geraicht, in mer Fürstenthumb, aber nunmer nit eins nams Schilt und Helm (nachdem der Stieff-Son mit seinem Vater darum gekriegt) durch Kayser Fridrichen den Ersten zu Regenspurg auff etlichen Reichs-Tägen getailt ist worden. Addita sunt in titulo insignia Domus Bavaricæ atque annus 1522. impressa est autem (ut in calce libri notatur) Noribergæ apud Fridericum Leypus an. 1522. in fol. min. Prægustum voluerat hoc scripto eruditis suppeditare Annalium suorum, mole quidem exiguum, sed ê quo cognosci posset, quid de integro opere sperandum sit. Salivam certe movit hic prodromus Eruditis ut ipsum opus videre gestierint, colligi id potest ex Epistolis tam Matthæi Marschalk & Conradi Adelmanni, quam Erasmi altera ad Leon. ab Eckh, annalibus præfixis, quarum utraque Indicis ab Aventino editi meminit, quo nomine Epitomen hanc in-

 digi-

digitatam esse, ipsa edocent verba. Ut autem totius Epitomes conspectum subministremus, ipsa ejusdem raritas jubet. Pagina tituli aversa duæ Ducum Bavariæ Epistolæ, ad Prælatos Ducatus sui an. 1517. directæ extant, (quæ Germanicæ quoque Annalium editioni præfixæ conspiciuntur) in quibus abs Prælatis postulatur, ut Monasteriorum Bibliothecas & Archiva Aventino recludant, eidemque monumenta ad opus Historicum necessaria & proficua communicent. Sequitur pag. sq. Epistola Aventini ad Illustrissimos Bavariæ Duces, in qua refert, quod Chronicon jussu ipsorum conscribi cœptum, septemque Libris comprehensum, latino idiomate abs se jam nunc absolutum sit, maximo quidem labore, nec sine animi corporisque virium impendio. Hujus se Epitomen nunc vernacula publicare lingua, atque in eo esse, ut post aliquam respirationem, Chronicon hoc in Germanicam linguam transferat. Subjungitur deinde Privilegium Ducum Bavariæ, & deinceps Epitome ipsa, quæ cujusque Libri summaria breviter sistit, fere uti in Annalibus â Zieglero & Cisnero editis comparent. Interjectæ tamen sunt Tabulæ Successionem & Genealogiam Imperatorum, Re-

Regum, Principum & Comitum exhibentes. Eas vero cujuslibet Libri Summariis adjunxit, quæ referunt Reges aut ſtemmata de quibus in quolibet Libro agitur. Siſtuntur deinceps literæ Friderici III. Saxoniæ Electoris ad Aventinum, quæ itidem in Germanica Aventiniani Chronici editione comparent. Denique aliquot Diplomata adduntur, ê quibus colligi poſſit, Bavariam antiquitus longe ſe latius quam quidem ſuo tempore extendiſſe. Tria ſunt Regis Ludovici Germanici, qui Regem ſe Bavariæ in illis nominavit, an. 831. 832. & 833. exarata, quibus Epiſcopo Ratisbonenſi & Eccleſiæ S. Haymerni loca quædam confirmantur, donantur & conceduntur. Duo Carolomanni, laudati modo Ludovici Filii, itidem Bojorum Regis, an. 876. & 877. ſcripta, in quibus templo Oettingenſi, *dem Münſter zu Oetting*, Abbatia, Capella & loca in Diplomatibus expreſſa donantur. Denique duo Imperatoris Friderici I. in quorum priori an. 1156. Marchionatum Auſtriæ in Ducatum evehit, eumque Patruo ſuo Henrico confert. In altero an. 1180. vicum Vehringen cum ponte Epiſcopo Friſingenſi vindicat & denuo adjudicat. Nullum horum Diplomatum

ipſis Annalibus inſertum eſt, provocat tamen ad Diploma Friderici I. Imp. prius L. 6. Annal. p. 505. edit. Ciſner. p. 606. edit. recentiſſ. atque ejusdem principium ac finem exhibet. Ubi tamen ſignum Imperatoris in utraque editione male exprimitur, uti ex hac Epitome conſpicuum, in qua figura ita exprimitur. Hæc facies eſt Epitomes Aventinianæ; ê qua nonnulla obſervanda: ſcilicet in Summarias I. Annalium Libri refert, primo in eodem loco recenſitos eſſe Auctores ê quibus ea, quæ in hoc Libro congeſta ſunt hauſerit: Deinceps exhiberi præfationem ad Illuſtriſſimos Wilhelmum, Ludovicum & Erneſtum Bavariæ Duces: Quam ſequatur Nomenclatura Propriorum quorundam Germanorum Nominum &c. Patet inde Nomenclaturam ipſius Aventini opus eſſe. In qua quum diſerte referat, urbem Aberſperg, quæ ipſius patria fuit, ab Antonino Abuſinam vocari, in veteribus verò tabulis Aventſperg ſcribi, manifeſtum reddit, quod Aventini nomen ſibi adſciverit, non ex ignorantia quadam, loco nominis Abuſini, uti quidam putant, ſed quia Scriptionem veterum tabularum maluerit ſequi. Mappam inſuper Geographicam totam Bavariam

variam delineantem jam tum quoque exaratam habuit, utpote cujus in his summariis disertam mentionem facit, quæ vero nullibi amplius comparet, atque periisse videtur. Post respirationem unius cum dimidio anni, ad translationem Germanicam se accinxit, cui in decimum usque annum incubuit, Dom. Lætare an. 1533. colophonem eidem imponens. Quantis vigiliis, sudoribus, laboribus, molestiis hic labor ei constiterit, prolixe refert in ejusdem præfatione ad Illustrissimos Wilhelmum & Ludovicum Bavariæ Duces directa. Nequaquam enim nuda tantum translatio est, sed ita comparata ut novum plane opus vocari mereat. Multa etenim in Germanica translatione, cui titulum *Chronicon* dedit, reperiuntur, quæ in Latinis Annalibus frustra quæras. Imprimis primus Liber hujus Chronici tam late deductus est, ut Primus Annalium Liber vix molem compendii ejusdem æquet: omissa tamen sunt in Germanica versione, quæ in latina Editione habentur. Dispescuit Germanicam in VIII. Libros, utrumque tamen opus, tam Latinum quam Germanicum, morte Alberti IV. Bavariæ Ducis an. 1508. defuncti claudit. Quum vero pau-

cos admodum, ut ê dictis constat, menses supervixisset, in lucem publicam neque Latinum neque Germanicum opus edidit. Annos igitur bene multos delituit utrumque. Erasmus equidem, postquam egregium opus supprimi cognoverat, *Leonardum ab Eckh* Consiliarium Bavaricum adiit, (hic enim Patronus Aventini dum viveret, insignis fuerat, cui etiam filium suum Oswaldum informandum commiserat) eumque an. 1535. rogavit, ut copiam sibi Annalium & Chronici faceret, per Hervagium imprimendi. Promiserat quoque Eckius se missurum desiderata, quum autem sq. 1536. anno Erasmus mortem obiret, omne hoc negotium exspiravit: & per integros viginti annos opus, summa exspectatione desideratum, delituit, fortasse monachorum quorundam opera; monachi enim Ordinis Prædicatorii hostes ipsius fuerant insensissimi, metuentes, ne illorum nequitia, & tragœdia Bernensis, Chronico inseratur, de quorum invidia, obtrectationibus & minis, in præfatione Germanici Chronici conqueritur. Tandem vero an. 1554. Hieronymus Zieglerus Annales Aventini Ingolstadii in fol. maximo, in lucem, jussu & consensu Illustrissimi Alberti

Ba-

Bavariæ Ducis, emisit, ita tamen, ut, (ceu ipsemet fatetur) quæ duriora ipsi videbantur, omiserit. Germanicum quoque Chronicon, post diuturniorem delitescentiam, in auram prodiit: postquam enim in manus *Simonis Schardii* Celeberrimi Jurisconsulti incidisset, illud cum luculenta præfatione an. 1566. Francofurti in fol. publicavit. Tabulas 30. Imperatorum, Regum, Principum & Comitum Successiones & stemmata exhibentes, atque ab Aventino concinnatas subjungens. Videbatur nunc desiderio eruditorum satisfactum duplici hac editione. Reperiit tamen *Nicolaus Cisnerus* Jurisconsultus, Curiæ Palatinæ Projudex & Consiliarius, adhuc, quo de publico & Aventino bene mereret. Nactus enim integrum Annalium Latinum & Germanicum exemplar propria Aventini Manu scriptum ê Bibliotheca Oswaldi Eccii ab Erasmo Neustettero magno emptum pretio, in animum induxit, utrumque ita denuo publicare, ut Aventinus suæ formæ restitueretur. Loca igitur à Zieglero omissa restituit, atque sic integre publicavit Annales latinos. Basileæ ad 1580. in fol. Schardius quidem nihil studiose omisit, insignis tamen lacuna in ipsius editione reperitur:

F 5 Liber

Liber siquidem primus MSCti Chronici in tria volumina compactus fuit. Horum medium, 225. foliis, laxe tamen scriptis, constans, Schardius non vidit, quapropter Cisnerus totum hoc volumen primo Libro inseruit, in præfatione operis uberius ista indicans: addidit quoque primo Libro Annotationes complures, ab ipso tamen Chronici textu rite distinctas, quibus quæ de antiquis urbibus, regionibus, gentibus &c. Aventinus retulit, ex antiquis imprimis auctoribus illustrantur ac emendantur, in reliquis vero Libris nihil mutavit aut addidit, neque annotationes iis adjunxit, præterquam in octavo Libro. Eodem quo Latina, hæc Cisneri Germanica editio prodierat anno, nempe 1580. Francofurti excusa in fol. maj. & quidem uno mense prius prelum fatigare desiit quam Latina. Nitidissima profecto hæc editio est, & hoc solummodo dolendum, quod index satis jejune sit adornatus. Adjunguntur huic Chronico pariter Tabulæ illæ triginta Historicæ & Genealogicæ, vitio autem typographi factum est, ut Tabula vigesima, quæ Stemma Ottonis Wittelspacensis refert, post vigesimam quintam, in Schardii æque ac Cisneri editione, compareat, quam Cis-

nerus

nerus insigniter auxit & Illustrissimæ hujus familiæ Genealogiam ad suam usque ætatem produxit. Ceterum notandum est, titulum harum tabellarum ita esse adornatum, ut inde colligeres, nunquam antea easdem luci fuisse expositas quam Schardius illas publicaret; & fieri omnio potuit, ut est MSCto Aventiniano illas ederet. Interim, jam antea ipsemet Aventinus easdem in supra laudata Epitome typis exscribi curavit, plane enim eædem hæ tabulæ sunt quas inibi reperias, insuper tamen monendum, Aventini mentem non fuisse ut sub finem junctim ederentur, singulis enim (ceu jam memoratum) Annalium, quorum summaria inibi refertur Libris eas Tabulas addidit, quæ ad quemque pertinent. Ad primum itaque refert tabulam primam, secundam & tertiam. Ad secundum Librum, quartam, quintam, sextam & septimam. Ad tertium, VIII^am. & IX^am. Ad quartum, X^am. & XI^am. Ad quintum, XII^am. & XIII^am. Ad sextum XIV^am. XV^am. XVI^am. XVII^am. & XVIII^am. Ad septimnum reliquas duodecim. Defectus tamen hic ita fuit correctus, ut in plurimarum tabularum rubricis indicetur, ad quemnam Librum sint referendæ. Constabit, ut opinor, nunc cuivis,

cuivis, quomodo & unde editiones Aventini differant. Restat ut de recentissima latina Annalium editione aliquid dicamus, quæ an. 1710. Lipsiæ in fol. prodiit in cujus titulo hi Annales dicuntur, *cum doctissimorum virorum quibuscunque editionibus collati, emendatius auctiusque excusi, quibus accesserunt Aventini Abacus & Franc. Guillimanni Helvetia.* Quid vero in hac editione præstitum sit Excell. Gundlingius in præfatione, quam operi præfixit, his verbis indicat. *Non vereor certe adfirmare, aut decertare sponsione, esse hanc editionem omnium longe emendatissimam simul & uberrimam. Nam cum Poeticæ apud Ingolstadienses Professor, Hieronymus Ziegleras, ipse olim inficias ire noluerit, fuisse nonnulla à se suppressa, expuncta, deleta, quæ invectivarum in Sacerdotes speciem præbuissent, recte fecit, Bibliopola, quod Nicolai Cisneri editionem una cum Germanica, quam ipse Aventinus elaboravit, & in aliquibus auctiorem reddidit, simul adhiberi curavit, menda, quoad fieri potuit, corrigendo, libros in certa capita & sectiones distinguendo, rerum conspectum præmittendo, adjecta asteriscis notavit, quæque in margine sine ordine vagabantur, affabre satis atque apposite collocando. Quæ omnia, aut sal-*

ſaltem pluraque cum in anterioribus editionibus deficiant, de hujus ſane pretio unicuique, non ſuſpenſa etiam hedera, conſtabit. Nitida ſane hæc editio eſt, adhuc nitidior futura, ſi ad oram ſectionum lemmata margini fuiſſent addita, Summaria ſingulis Libris ab Aventino præfixa ideo haud dubie omittuntur, quia Libris in capita diviſis, conſpectus noviter concinnatus ſingulis capitibus præmittitur, cur vero Auctores quoque ſub initium cujuslibet Libri abs Aventino notatos, quos ſcil. in quolibet Libro præcipue erat ſecutus, itidem hæc editio omittat, me latet. Nomenclatura etiam Germanicorum Nominum, contra Aventini mentem, in hac editione ad calcem Operis rejecta eſt, quam eidem præmiſit Aventinus. Neque putandum eſt, ac ſi ea quibus Germanicam editionem ipſe Aventinus auxit, huic editioni inſerta eſſent, adhibitum exemplar Germanicum ſolummodo, non ex eo aliquid translatum in hanc eſt. Adjecta concernunt ea quæ in Ciſnerana editione ad marginem comparent, quæ in hac editione infra textum, cum aſteriſci nota quo referenda ſint, extant. Vitam Aventini ab Hier. Ziegléro concinnatam, tam hujus quam Ciſneri edi-

tio

tio refert. In nova autem Lipsiensi quidam Vir Doctus, qui nomen suum literis G. H. A. indicavit, Vitam Aventini inseruit, sub cujus finem Scripta ejusdem recenset initium faciens ab Annalibus, referens, Zieglerianam editionem Basileæ 1615. fuisse repetitam. A. Nic. Cisnero quidem fuisse auctam, constare tamen in hac multa ad domum Bavaricam pertinentia desiderari. Unde hoc Auctori constet me latere fateor, nec non, an Ziegleriana isthæc desiderata exhibeat, numve abs Cisnero omissa in hac Lipsiensi editione sint restituta, quod factum non arbitror, male etenim de eadem meruisset si hocce reticuisset, quum in præfatione diserte dicatur, Cisnerianam editionem Lipsiensem hancce referre, neglecta Ziegleriana. Prodiisse Annalium opus etiam Francofurti an. 1627. in fol. Idem Biographus refert, non tamen indicat, an illa editio Ziegleri num vero Cisneri editionem referat. Aliquos Annalium Libros & integram Germanicam eorum versionem, sive Chronicon, propria Aventini manu scriptum in illustri Guelferbytana Bibliotheca hodienum asservari, ex Tenzelio annotavit Idem. Notandum insuper, quod in Catalogo scriptorum

rum

rum Aventini nondum editorum, e Gesneri Bibliotheca descripto, omiserit eum, quem post *Hymnum de cœlesti Sphæra*, recenset tractatum, hoc titulo: *Imagines cœli, admodum breviter & eleganter descriptæ, quo natura duce, facillime à quolibet etiam maxime rudi agnosci queant.* Appendicem Bibliothecæ Gesnerianæ supra laudatam fortasse ad manus non habuit Biographus, alias sine dubio Epitomes sub initium recensitæ eam mentionem fecisset, quæ inibi extat, cujus æque ut alii Annalium editores notitiam nullam habuit. *Germaniæ* vero *Illustratæ* ab Aventino X. Libris comprehensæ sciagraphiam suppeditat, & quidem eam quam ipse Aventinus in Abaco suo dedit, paululum diversam ab ea, quam Gesnerus in sua Bibliotheca exhibet, à Gilberto Cognato sibi transmissam. Non reticet, esse, qui unum idemque opus Germaniam illam illustratam & Annales Bojorum existiment, seque idem sentire, atque existimare, Annales Bojorum ex Germania illustrata (quæ periit, nec usquam gentium inveniri potest,) desumtos esse, iis recisis, quæ parum ad rem videbantur. Et ita quoque jam Cisnerus sensit, qui in Præfatione Annalium ad Lectorem sub finem ita loqui-

loquitur. *Argumenta Librorum Annalium ſuorum, Aventinus, multo ante editionem eorum, cum decem Libros conſtituiſſet, quos poſtea in ſeptem contraxit, pluribus expoſuerat.* Subjicit deinde Sciagraphiam, quæ nulla alia eſt quam Germaniæ illuſtratæ a Geſnero publicata, atque eam ad Libros Annalium redigit, oſtendens, ubi ea quæ in iſta Sciagraphia referuntur, vel in Latina vel in Germanica Annalium editione compareant, & quæ plane non inibi reperiantur. Ceterum quum Aventinus anno 1532. quo Abacum edidit, hanc Sciagraphiam Operis Germaniæ Illuſtratæ ediderit, quo tempore Annales Latinos jamjam ad finem perduxerat, imo jam ſextum Chronici Germanici Librum, ut ê præfatione hujus Libri evidens, vix equidem â me impetrare poſſum ut horum ſententiæ accedam. Et certe, in ipſo Germanico Chronico L. 3. f. 277. b. & p. 278. edit. Ciſneri alibique ad Germaniam illam provocat, in qua prolixius ea deduxerit quæ inibi narrat. An. 1555. fama erat excudi Germaniam Aventini Auguſtæ, quam Geſnerus Appendici Bibliothecæ inſeruit, aſt vanus rumor fuit, nunquam enim vel Auguſtæ vel alibi excuſa eſt.

IV.

IV.

PETRI LAMBECII Hamburgenſis Commentariorum de Auguſtiſſima Bibliotheca Caeſarea Vindobonenſi

LIBER NONUS

Quo continetur

Catalogus Manuſcriptorum Codicum Græcorum profanorum, ſecundum praeſentem collocationis eorum ſeriem & novum ordinem numerorum, quibus iidem nunc notati ſunt.

Ex Operis hujus praeſtantiſſimi exemplo in Bibliotheca Vffenbachiana Francofurti ad Moenum exiſtente deſcriptum hujus libri IX. initium: (*)

Tom. V. G I. Pri-

(*) Λείψανα hæc Operis Lambeciani quantivis pretii debeo benevolentiæ Illuſtris Zachariæ Conradi ab Uffenbach, Senatoris Reip. Francofurtanæ Graviſſimi, Mæcenatisque literarum incomparabilis, Viri meum præconium dudum longiſſime ſupergreſſi, qui pro inſigni, qua pollet, aliorum conatus juvandi promtitudine aliorum quoque rariorum ex inſtructiſſima Bibliotheca ſpem mihi fecit lætiſſimam.

I.

(1.) Fuit is olim inter Codices manuscriptos Historicos Graecos trigesimus.

PRimus (1.) Codex manuscriptus Historicus Græcus profanus est chartaceus antiqvus & bonae notae in qvarto, constatqve foliis qvadringentis septuaginta qvatuor, & Joannem Sambucum, ut ipse solita inscriptione sua testatur, olim pertinuit. Continentur eo HERODOTI (2.) Halicarnassensis, qvi, ut omnium Historicorum Graecorum Profanorum nunc exstantium antiqvissimus, â Cicerone in libro primo de Legibus Pater Historiae appellatur, & seculo ante Christum qvinto sub tribus Persarum Regibus Dario, Hystaspide, Xerxe sive Ahasvero & Artaxerxe Longimano floruit, Historiarum libri novem, totidem Musarum nominibus inscripti: nempe Clio sive Liber primus; Euterpe sive Liber secundus; Thalia sive Liber tertius; Melpomene, sive Liber qvartus; Terpsichore sive Liber quintus; Erato sive Liber sextus; Polymnia sive Liber septimus; Vrania sive Liber octavus; & Calliope sive Liber nonus. Qvorum novem

(2.) Halicarnassus Vrbs est Doridis in Asia Minori sive proprie dicta ad Mare Aegaeum. Vtitur tamen Herodotus in scribendo praecipue Dialecto Jonica.

vem librorum primus incipit, ut in editionibus impressis, hoc modo: Ἡροδότου Ἁλικαρνασσῆος ἱστορίης ἀπόδειξις, ἥδε p. (2.) ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ Χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται &c. nonus autem sive ultimus desinit in his verbis: ἢ πεδιάδα σπείροντες, ἄλλοισι δουλεύειν. Comprehendit vero totum illud Opus Historicum Narrationem annorum ducentorum triginta qvinqve, ab initio videlicet Gygis, Lydorum Regis, qvi secundum R. P. Dyonisii Petavii S. J. Supputationem coepit regnare anno ante Christum 714. usque ad annum ante eandem Aeram Christianam 479. qvo contigerunt uno eodem die celebres duae Graecorum cum Persis pugnae, terrestris scilicet ad Plataeas in Boeotia, & navalis submonte Mycale in Asiâ. Caetera multò plura, huc pertinentia, de Vita, Scriptis, Stylo & Fide Herodoti vide in optima Operum ipsius editione Graeco-Latinâ Gothofredi Jungermanni, Francofurti ad Moenum apud Claudium Marnium & haeredes Joannis Aubrii An. 1608. in folio cum amplissimis variorum veterum & recentiorum Auctorum Prolegomenis, Testimoniis & Additionibus. Consule etiam Davidis Chytraei Chronologiam Historiae Herodoti & Thu-

cydidis, Helmaeſtadii typis Jacobi Lucii An. 1593. in quarto editam; & Gerardi Joannis Voſſii doctiſſimum opus de Hiſtoricis Graecis Lib. I. cap. 3.

II.

Secundus (1.) Codex manuſcriptus Hiſtoricus Græcus Profanus eſt chartaceus antiqvus & bonae notae in folio, conſtatqve foliis centum viginti tribus & ad Joannem Sambucum, qui folii primi pagina prima, ſe illum Hydrunti â quodam Coſma Liparenſi emiſſe, ſolita inſcriptione teſtatur, olim pertinuit. Continentur eo THVCYDIDIS Athenienſis, Herodoto, cujus aemulator fuit, ſynchroni, Hiſtoriae (2.) Belli Peloponneſiorum cum Athenienſibus anni viginti priores Libris octo; anonymi cujusdam antiqui Scholiaſtae Graeci Annotationibus marginalibus illuſtrati; quorum primus

(1.) Fuit is olim inter Codices Manuſcriptos Hiſtoricos Graecos nonus.

(2.) Celeberrimum hoc bellum Peloponneſiacum annos 27. & menſes 6. durans, cujus cauſa fuit nimia Athenienſium potentia Lacedaemoniis ſuſpecta, occaſio autem, qvod Pericles, qui ſepties mille talentorum rationem reddere metuens, in Republica Athenienſi omnia permiſcerer, coepit anno ante Aeram Chriſtianam vulgarem 431; deſiit autem anno ante eandem Aeram 404. qvo Athenae â Lyſandro Lacedaemonio poſt ſex Menſium obſidionem expugnatae & captae ſunt, ineunte anno ejusdem Belli vigeſimo octavo.

mus incipit hoc modo: Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων &c. deſinit autem Liber ſextus his verbis: ἀποίκους ὕστερον πεντακοσίοις πέμψαντες. Hinc ſequitur Liber ſeptimus: τοῦ δὲ αὐτοῦ χειμῶνος &c. pertingit autem is tantum usq; ad haec verba: (3) τῆς δὲ πόλεως βουλευσαμένης ἰατρὸς ἂν γένεσθαι, καὶ τὸ - - - Plura de Thucydidis Vita, Scriptis, Stylo & Fide vide in optima Operum ipſius editione Graeco-Latina Aemilii Porti, Francofurti ad Moenum apud hæredes Andreæ Wecheli A. 1594. in folio. Conſule etiam ſupra laudatos Chytraeum & Voſſium locis ibidem citatis. Nec illud ſilentio praetereundum eſt, in primo ejusdem Codicis folio, nullo numero notato, quod ipſam Thucydidis Hiſtoriam proxime praecedit, exſtare teſtimonium Suidae Lexicographi de jam memorato Thucydide, cujus titulus & principium: Ἐκ τῶν τοῦ (1.) Σούδα. Θουκυδίδης ὁ συγγραφεὺς Ὀλόρου Ἀθηναῖος· παῖδα δὲ εἶχε Τιμόθεον· ἦν δὲ ἀπὸ μὲν ΠΑΤΡΟΣ, Μιλτιάδου τοῦ στρατηγοῦ τὸ γένος ἕλκων· ἀπὸ δὲ ΜΗΤΡΟΣ Ὀλόρου· τοῦ Θρακῶν βασιλέως· &c. Vbi obiter no-

(3.) Editionis Aemilii Porti Graeco Latinæ p. 421. p. (3.)

(1.) Ita ibi ſcriptum eſt, nempe Σούδα pro Σουΐδα.

notanda eſt obſervatu digna lectio varians: nempe Thucydidem genus PATERNVM duxiſſe â Miltiade, MATERNVM autem ab Oloro Thraciae Rege. In editione enim Lexici Svidae Graeco-Latinâ, ab Aemilio Porto A. 1619. Coloniae Allobrogum ſive Genevae apud Petrum & Jacobum Chouet duobus Tomis in folio adornatâ, prorſus contrario ſenſu legitur: Ἦν δὲ ἀπὸ μὲν ΜΗΤΡῸΣ, Μιλτιάδου τοῦ στρατηγοῦ τὸ γένος ἕλκων· ἀπὸ δὲ Πατρὸς, Ὀλόρου τοῦ Θρακῶν βασιλέως. hoc eſt, jam memorato Aemilio Porto interprete. MATERNVM autem genus â Miltiade Duce, PATERNVM vero ab Oloro Thracum Rege ducebat. Vide etiam Marcellini Hiſtorici Graeci, Diſſertationem de Thucydidis Vita & genere dicendi, quæ ſupra laudatæ Operum ipſius editioni graece & latine praefixa eſt. Notabile porro etiam eſt, Codicem manuſcriptum Hiſtoriae Thucydidis, de qvo in praeſens agitur, olim pertinuiſſe ad Marcum Muſurum Cretenſem, Philologum & Poetam ingenioſiſſimum, qvi poemate ſuo Graeco de laudibus Platonis â ſummo Pontifice Leone X. Archiepiſcopatum Epidaurenſem promeruit.

ruit. Hujus enim propriâ manu in ſupra memorati folii primi nullo numero notati, pagina prima ſcriptum cernitur: Μȣσȣ̃ρȣ κτῆμα. Plura de eodem Muſuro, ejusque effigiem, vide in Appendice Libri ſexti horum Commentariorum pag. 278. & 279. Poſtea autem comparavit ſibi eundem Codicem Joannes Sambucus, & qvidem, ut ipſe ibidem propria manu indicat, (2.) Hydrunti â qvodam Coſmâ (3.) Liparenſi.

(2.) Hydruntum Vrbs Regni Neapolitani, vulgo nunc Otranto.

(3.) Lipara eſt una ex Septem Inſulis Aeoliis, Siciliae ex adverſo Promontorii Tyndarii adjacentibus.

III.

Tertius (4.) Codex manuſcriptus Hiſtoricus Graecus Profanus eſt membranaceus antiqvus & perelegans in folio, variis (5.) imaginibus aliisque ornamentis inauratis paſſim decoratus, conſtatque foliis nonaginta qvinqve & initio qvidem ad Illuſtriſſimum Dominum Andream Matthaeum Aqvavivam, ducem Adriae, cujus p. (4.)

 (1.)

(4.) Fuit is olim inter Codices Manuſcriptos Hiſtoricos Graecos duodecimus.

(5.) Spectatu digna, ibi inprimis eſt Imago Xenophontis cum Galeâ aureâ & Thorace aureo in pulcherrimo, aeqvo albo: item Imago Cyri ſedentis in ſolio Regio & diverſis variarum nationum perſonis cincti, ut & imago Pegaſi alati, cum monte Helicone & fonte Hippocrene.

(1.) Insignia gentilitia in principio exſtant, poſtea autem ad Joannem Sambucum, ut ipſe ſolitâ propriae manus inſcriptione teſtatur, olim pertinuit. Continentur eo XENOPHONTIS Athenienſis, Hiſtorici, Philoſophi & Ducis celeberrimi, Socratis diſcipuli, qui ſeculi ante Chriſtum qvarto floruit, Libri octo κύρȣ παιδείας, ſive de Cyri (2.) Majoris inſtitutione, velut Cicero in Bruto vertit, de Cyri Vita & Diſciplina. Eorum primus inſcribitur atque incipit hoc modo: Ξενοφῶντος Κύρȣ παιδείας βιβλίον πρῶτον· Ἔννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο &c. octavus autem ſive ultimus deſinit his verbis: ἐυρήσει αὐτὰ μαρτυρȣ̃ντα τοῖς ἐμοῖς λόγοις. Caeterum qvod ex hoc Opere non ſit petenda Hiſtoriae veritas, ſed nihil in eo ſit veri praeter nuda nomina & mentionem duorum triumve eventuum, ut Ba-

(1.) Vide Libri ſeptimi horum Commentariorum pag. 73. 74. 102. 103. & 104.

(2.) Intelligitur videlicet Cyrus ille, Aſtyagis ultimi Medorum Regis ex filia Mandane nepos, qvi victo Patio Medo, captaque Babylone fundavit Secundam ſive Perſicam Monarchiam, anno ante Aeram Chriſtianam, ſecundum R. P. Dionyſii Petavii accuratiſſimam ſupputationem, qvingenteſimo, trigeſimo octavo. Quod diligenter notandum eſt propter Raphaelem Volaterranum, qui Anthropologiae Lib. XX. inſtitutionem Cyri Majoris â Xenophonte deſcriptam, perperàm attribuit Cyro Minori, ſub quo in Expeditione contra fratrem Artaxerxem Mnemonem idem Xenophon ipſe militavit.

Babylonis captae, & Croesi victi recte animadvertit, ac monuit jam antiquitus ipse Cicero in Epistola prima ad Quintum fratrem, ubi sic scribit: Cyrus ille â XENOPHONTE non ad Historiae fidem scriptus, sed ad effigiem justi Imperii: Cujus summa gravitas ab illo Philosopho cum singulari comitate conjungitur. Qvos qvidem Libros non sine causa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat: nullum est enim praetermissum in iis officium diligentis & moderati Imperii. Haec Cicero. Reliqua autem huc pertinentia de Aetate, Vita, Scriptis, Eloqventia & Fide Xenophontis, vide in optima operum ipsius editione Graeco-Latina Joannis Leunclavii, Aemilii Porti & Friderici Sylburgii, Francofurti ad Moenum apud Andreae Vecheli haeredes Claudium Marnium & Joannem Aubrium A. 1596. in folio. Consule qvoqve ejusdem Vitam, qvae exstat apud Diogenem-Laërtium Libri secundi Historiae Philosophorum Illustrium capite sexto; & supra laudatum Gerardi Joannis Vossii Opus de Historicis Gracis lib. 1. c. 5. Qvod porro restat, notabile est, in fine hujus Codicis, de quo in præsens agitur, expresse addi, cum scriptum fuisse

manu Angeli Conſtantini ex Agro Hydruntino in Regno Neapolitano. Ipſa jam memoratae ſubſcriptionis verba Graeca ſunt haec: Ἐγράφη τὸ παρὸν Βιβλίον τȣ̃ Ξενοφῶντος Κύρȣ παιδείας δια Χειρὸς Ἀγγέλȣ Κωνςαντίνȣ ἀπὸ Χώρας Ὑδρȣ́σης, ἐκ Χώρας ςερναδίκτας τῆς γ᾽ ἰνδίκτȣ.

IV.

pag. (5.)

(1.) Fuit is olim inter Codices Manuſcriptos Hiſtoricos Graecos trigeſimus qvartus.

Qvartus (1.) Codex manuſcriptus Hiſtoricus Graecus Profanus eſt chartaceus antiqvus & bonae notae in qvarto, conſtatqve foliis trecentis, viginti octo & ab Augerio Busbeckio, ut ipſe ſolitâ propriae manus inſcriptione teſtatur, olim fuit comparatus Conſtantinopoli. Continentur eo haec:

Primo & quidem â fol. 1. p. 1. usque ad fol. 140. p. 2. ejusdem ſupra memorati Xenophontis Hiſtoriarum libri ſeptem de Cyri Junioris, Filii Regis Perſarum Darii, cognomine Nothi, Adſcenſu ſive Expeditione in Aſiam Superiorem contra fratrem natu majorem Regem Artaxerxen Mnemonem; anonymi cujusdam antiqvi Scholiaſtae Graeci Annotationibus marginalibus

bus illuſtrati: quorum primus inſcribitur atque incipit hoc modo: Ξενοφῶντος Ῥήτορος κύρȣ ἀναβάσεως Βιβλίον πρῶτον. Δαρείȣ καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δυό· Πρεσβύτερος μὲν Ἀταξέρξης, νεώτερος δὲ κῦρος· ἐπεὶ δὲ &c. Septimus autem ſive ultimus definit his verbis: Χρόνȣ πλῆθος τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως, ἐνὶ αὐτὸς καὶ τρεῖς μῆνες. Interfuit huic expeditioni ipſe Xenophon & Cyri Junioris partes ſecutus eſt, cum contra Artaxerxi Mnemoni faverent Athenienſes; idque illi poſtmodum cauſa fuit exſilii. Incidit iſta Cyri Expeditio ejusdemque interitus in proelio, in annum ante Chriſtum qvadringenteſimum primum.

Secundo & qvidem â folio 141. pag. 1. uſqve ad fol. 154. pag. 1. ejusdem Xenophontis Ἱππαρχικὸς, ſive Liber de Magiſterio Eqvitum; cujus principium: πρῶτον μὲν θύοντα χρὴ αἰτεῖσθαι θεȣ̃; &c.

Tertio & qvidem â fol. 154. pag. 1. usqve ad fol. 169. pag. 2. ejusdem Xenophontis Liber περὶ ἱππικῆς, ſive de Re eqveſtri; cujus principium: Ἐπεὶ δὴ, διὰ τὸ συμβῆναι ἡμῖν

ἡμῖν πολὺν χρόνον (2.) ἱππεύειν, οἱ ὄμεθα ἔμπειροι ἱππικῆς γεγενῆσθαι &c. finis autem: ἃ δὲ Ἱππάρχῳ προσῆκεν εἰδέναι τε καὶ πράσσειν, ἐν ἑτέρῳ λόγῳ δεδήλωται. Hoc eſt: Qvae vero tum ſcire tum exſeqvi conveniat Eqvitum Magiſtrum, alio libro declaravimus. Hinc igitur apparet, in hoc Codice manuſcripto Caeſareo Librum de Re Eqveſtri Libro de Magiſterio Eqvitum recte poſtponi contra autem in ſupra memorata editione Graeco-Latina Francofurtenſi eidem perperam praeponi, ipſo Xenophonte expreſſe reclamante.

(2.) Huc petinet elegantiſſima illa Xenophontis ſtatua eqveſtris, qvâ proxime praecedentis Codicis tertii Titulus inſignitus eſt.

Qvarto, & qvidem â fol. 169. pag. 2. usque ad fol. 182. pag. 1. ejusdem Xenophontis Liber de Republica Lacedaemoniorum; cujus titulus & principium: p. (6.) Τῦ αὐτῦ Λακεδαιμονίων πολιτεία. Ἀλλ᾽ ἐγὼ ἐννοήσας ποτὲ, ὡς ἡ Σπάρτη τῦ ὀλιγανθρωποτάτυ ὖτα &c. Elegantem hunc librum ſcripſit Xenophon, ut gratiam rependeret Lacedaemoniis, qvi ipſi ab Athenienſibus in exſilium pulſo incolendam dedere partem agri Elei in Triphyliaco ſolo. Eſt enim Triphylia tractus Elidis in Peloponneſo.

Quin-

Quinto & qvidem â folio 182. pag. 1. uſqve ad fol. 303. pag. 1. ejusdem Xenophontis Ἀπομνημονευμάτων, ſive Memorabilium Socratis Dictorum & Factorum Libri qvinqve; qvorum primus incipit hoc modo: πολλάκις ἐθαύμασα &c. quintus autem ſive ultimus, qui ſpeciatim inſcribitur: Οἰκονομικὸς, ſive de adminiſtratione domeſtica, hoc eſt, ut Cicero in fine Libri ſecundi de Officiis & in Catone Majore ſive Libro de Senectute recte interpretatur, de Re familiari qvaerenda, conſervanda & augenda, hoc habet principium: Ἤκουσα δέ ποτε τοῦ Σωκράτους καὶ περὶ οἰκονομίας τοιάδε διαλεγομένου. εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε &c. finem autem: φοβώμενος, μὴ δὶς ἀποθάνῃ.

Sexto & qvidem ê fol. 303. p. 1. usqve ad fol. 323. pag. 1. ejusdem Xenophontis Sympoſion, ſive Convivium, qvod incipit hoc modo: Ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα, οὐ μόνον τὰ μετὰ σπουδῆς πραττόμενα, ἀξιομνημόνευτα εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ταῖς παιδιαῖς ὅις de &c.

Septimo, & quidem â fol. 323. pag. 2. usque ad fol. 325. p. 1. ejusdem Xenophontis Κυνηγετικὸς, ſive de Venatione; cujus principium: τὸ μὲν εὕρημα Θεῶν Ἀπόλλωνος δὲ Ἀρτέμιδος ἄγραι καὶ κύνες &c.

Octa-

Octavò, & qvidem â fol. 326. p. 1. usqve ad fol. 327. pag. 1. Georgii Gemisti Plethonis Epistola qvaedam ; cujus titulus & principium : *Τȣ̃ σοφωτάτȣ διδασκάλȣ κυρȣ̃ Γεωργίȣ τȣ̃ Γεμιςȣ̃. Ὀυκ ἦν παραπλήσια, ὦ θειότατε τὰ τῶν πολεμίων τέλη* &c. Videtur autem haec epistola scripta ad Imp. Manuelem Palaeologum ; ad qvem etiam exstat ejusdem generis alia : qvam vide Libri Septimi horum Commentariorum pag. 163.

Nonò, & qvidem folio 327. p. 1. Anonymi cujusdam Autoris Observatio de Phlebotorniae sive Venae sectionis salutaribus diebus ; cujus inscriptio : *Τέμνει ἀγαθὸν ἡμέραις πάντας φλέβα.*

Decimo & qvidem folio 328. p. 1. Anonymi cujusdam observationes de Exercitiis Rhetoricis ; quarum Titulus & principium : *Γυμνάσματα τῆς Ῥητορικῆς. Ἡ Ῥητορικὴ διαιρεῖται εἰς εἴδη τρία· εἰς τὸ σύβȣλευτικὸν* &c.

p. (7.) (1.) Fuit is olim inter Codices manuscriptos Historicos Graecos undecimus.

Qvintus (1.) Codex manuscriptus Historicus Græcus Profanus & chartaceus antiqvus in folio, constatque foliis centum sexaginta qvinqve, & ad Joannem Sambucum, ut ipse solita propriae manus

manus inſcriptione teſtatur, olim pertinuit. Continentur eô ex Polybii, Arcadis Megalopolitani, qvi ſeculo ante Chriſtum ſecundo P. Cornelio Scipioni Aemiliano Africano Minori, â qvo captâ atqve everſâ Carthagine in Africâ, Bellum Punicum tertium anno ante Aeram Chriſtianam centeſimo qvadrageſimo ſexto abſolutum eſt, ſynchronus, & adeo familiaris fuit, ut is pleraque pro conſilio ejus ageret, Libris Hiſtoriarum deperditis, ſeu potius ab Imp. (2.) Conſtantino Porphyrogenito damnoſa abbreviatione mutilatis, Excerpta â Liro ſeptimo, usqve ad Librum decimum nonum. Quae qvidem Libri ſeptimi Excerpta inſcribuntur & incipiunt ibi hoc modo: Πολυβίȣ ἐκ τῶν Ἱςοριῶν, τȣ̃ ἑβδόμȣ λόγȣ κατ' ἐπιτομήν: Ἡ γὰρ τῶν Λεοντίνων πόλις &c. Libri autem decimi ſeptimi Excerpta deſinunt, ut in impreſſis (3.) editionibus Iſaaci Caſauboni & Jacobi Gronovii his verbis: ȣ̓κ ὀκνήσομεν διασαφεῖν τὰ παρακολȣθήσαντα ταῖς ἐξȣσίαις αὐτῶν ἀπρεπῆ. Hinc porro ibidem ſeqvuntur, quae in jam memoratis Editionibus deſunt, Excerpta Libri Decimi octa-

(2.) Cœpit is imperare anno Chriſti 912. & A. 959. obiit.

(3.) Francofurti ad Moenum typis Wechelianis An. 1609. Graece & Latine in folio & Amſtelodami typis Janſſonianis A. 1670. Graece & Latine duobus Tomis in octavo.

octavi sub hoc titulo & principio: Πολυβίȣ ἐκ τȣ̃ ιη̉ λόγȣ. Ἐγὼ δὲ κατὰ τὴν ἔκτην βίβλον ἐν ἐπαγγελίᾳ καταλιπὼν, ὅτι λαβὼν τὸν ἁρμόττοντα καιρὸν σύγκρισιν ποιήσωμαι τȣ̃ καθοπλισμȣ̃ Ῥωμαίων καὶ Μακεδόνων ὁμοίως δὲ καὶ &c. Item Excerpta Libri decimi noni hoc modo: Πολυβίȣ ἐκ τȣ̃ ιθ' λόγȣ περὶ τȣ̃ Σκιπίωνος τȣ̃ Ἀφρικανȣ̃ ἡγεμονικῆς ἐμπειρίας. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τȣ̃τον νεανίσκοι τινὲς τῶν Ῥωμαίων ἐπιτύχοντες παρθένῳ κατὰ τὴν ἀκμὴν, καὶ κατὰ τὸ κάλλος διαφερȣ́σῃ τῶν ἄλλων γυναικῶν &c. Iisdemqve Excerptis statim subjungitur aliud Excerptum περὶ Μηδίας sive de Mediâ; cujus principium: Ἔστι τοίνυν ἡ Μηδία κατὰ τε τὸ μέγεθος τῆς χώρας ἀξιοχρέως, &c. finis autem: εἰς τὸ βασιλικὸν ἠθροίσθη νόμισμα μικρῷ λεῖπον τετράκις χιλίων ταλάντων.

VI.

(4.) Fuit is olim extra numerum.

Sextus (4.) Codex manuscriptus Historicus Graecus Profanus est chartaceus antiqvus in folio, constatqve foliis centum qvinqvaginta qvatuor, & ad V. CL. (5.) Sebastianum Eri-

(5.) Plura de eodem Clarissimo Viro huc pertinentia, vide Libri Qvinti horum Commentariorum paginâ 295. & in Appendice ejusdem Libri pag. 413. 414. ac deinceps.

Ericium seu Erizzum olim pertinuit. Continentur eo eadem Excerpta ex Polybii Megalopolitani libris deperditis â Libro septimo usque ad Librum decimum nonum, qvorum in proxime praecedentis Codicis qvinti recensione jam est facta mentio. Verisimilimum qvoqve videtur, duos hosce Codices, qvintum videlicet ac sextum, ex uno eodem vetustissimo Exemplari fuisse descriptos, ideoque tam exacte concordare. Caeterum correctio numerorum, quae in posteriori hoc Codice in Lemmatibus sive Titulis Excerptorum â Libro duodecimo usque ad Librum decimum nonum cernitur, â recentiori, ut manifeste apparet, manu est, & prolixiori indiget consideratione, qvam ut ego illi in praesens sufficienter possim immorari. p. (8.)

VII.

Septimus (1.) Codex manuscriptus Historicus Graecus Profanus & chartaceus in fol. constatque foliis octoginta tribus. Continentur eo DIODORI Siculi, qvi sub Imp. C. Julio Caesare & Augusto vixit Biblioth. Historicae Liber primus & qvintus.

(1.) Fuit is olim inter Codices MStos Historicos Graecos octavus.

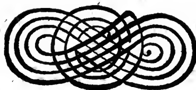
Qvorum primus inſcribitur atqve incipit hoc modo: Διοδώρȣ τȣ͂ Σικελιώτȣ βιβλιοθήκης ἱϛοριῶν βίβλος α΄, Τοῖς τὰς κοινὰς ἱϛορίας πραγματευσαμένοις μεγάλας χάριτας ἀπονέμειν δίκαιον πάντας (2.) ἀνθρώπων, ὅτι &c. eſt autem ibi in fine mutilus & pertingit tantum incluſive usque ad hæc verba (3.) διὸ καὶ τȣ̀ς ἀρχαίȣς βασιλεῖς ἱϛορȣ͂σι κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαϛὰ διὰ τȣ͂ - - - Qvinti vero libri titulus cum principio eſt talis: Διοδώρȣ Σικελιώτȣ ἱϛοριῶν βίβλος ε΄. πάντων μὲν τῶν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς χρησίμων προσνοητέον τὴν ἱϛορίαν συντασσομένȣς μάλιϛα δὲ &c. caret etiam hic Liber exigua finis parte & pertingit tantum incluſive usque ad hæc verba (4.) ȣ̓κ ὀλίγην δὲ καὶ τῆς Ἀσίας τῆς παραθαλαττίȣ κατέσχεν - - - Cætera, qvae de Aetate, Vita & Scriptis Diodori Siculi huc pertinent, vide in optima Operum ipſius editione Graeco-Latina Laurentii Rhodomanni, Hanoviae typis Wechelianis A. 1604. in folio; & apud Magnum Voſſium in Opere incomparabili de Hiſtoricis Graecis Lib. 2. c. 2. Operae pretium de

(2.) Ita in hoc Codice ſcriptum eſt, at vulgo legitur ἀνθρώπȣς.

(3.) Vide editionem Graeco-Latinam Francofurtenſem Wechelianam Laurentii Rhodomanni A. 1604. in fol. pag. 27. verſu ultimo.

(4.) Vide jam citatam editionem Rhodomannianam pag. 349.

de reliqvo fuerit, Exemplar hoc Bibliothecae Hiſtoricae Diodori Siculi Caeſareum Vindobonenſe qvamvis non valde antiqvum, â docti tamen & accurata manu profectum, cum jam memorata editione Rhodomanniana diligenter conferri, propter non paucas obſervatu dignas lectiones varias, qvae ſe mihi obiter ac curſim pervolventi jam obtulerunt. Vt exempli gratia, paginâ nona ſupra memoratae editionis, ubi vulgo legitur : ἀδύνατον γὰρ τὴν εὕρεσιν. - . . . . Plura typis exſcripta proh dolor ! non ſunt.

V.

ANTIQVORVM
QVAE
AVGVSTAE VINDELICORVM
EXTANT
MONVMENTORVM
A
SVMMO VIRO
MARCO VELSERO
DVVMVIRO AVGVSTANO
AD CALCEM
RERVM AVGVSTA VINDELICARVM
EDITORVM
SVPPLEMENTVM
AB IPSO AVCTORE
COLLECTVM
AC
JAM PRIMVM
EX CODICE VELSERIANO
EDITVM
M. JACOBO BRVCKERO,
REV. MINIST. KAVFBVR.
ADJVNCTO.

PRAE-

PRAEFATIO.

QUæ conſpectui Tuo ſiſtuntur B. L. folia commendatione nulla egere puto, poſtquam ſummi Viri, MARCI VELSERI, Duum-Viri Auguſtani nomen illis præfixum eſt. Nemini enim, niſi plane rudis ſit in hiſtoria literarum, tantum nomen & inſignia in rem literariam merita, quibus æternam ſui memoriam fecit Velſerus, ignota eſſe exiſtimo, unde facile iſtorum elogiorum enarratione ſuperſederi poteſt, quæ in eum omnis eruditorum cohors cumulavit, præſertim, cum poſt Cl. CHRISTOPH. ARNOLDVM in diſſ. de vita ejus, Operibus junctim editis præmiſſa, ITTOMAS POPE-BLOVNT in cenſura celebrium auctorum, & PETRVS BAYLE in Dictionario hiſtorico-critico digna tanto viro honorum tropæa erexerint. De præſenti tantum Monumentorum Auguſtanorum, ab illuſtri Duum-Viro editorum ſupplemento pauca quædam dicenda ſunt. Collegit ſcilicet hæc monumenta, poſt alteram Mon. Aug. editionem, quæ Venetiis 1594. fol.

prodiit, & in qua multa editionis primæ, quæ Ven. 1690. 4. lucem aſpexit, mutavit, addidit, çorrexit; proprioque ea codici locis ſuis ipſe adſcripſit, quo conſilio tamen, incertum, niſi aliam adhuc editionem animo concepiſſe, morte tamen præventum conſilium exequi non potuiſſe Virum illuſtrem ſuſpiceris, id quod additæ hic inde breves in Comm. de rebus Auguſtanis emendationes tantum non ſuadent. Illa itaque λείψανα cum in Codice Velſeriano conſpicerem, vel ob illam ſolam cauſam luce publica non indigna putavi, quod Velſerus in his literis ſummum ſibi nomen famamque tum propria antiquitatum Romanarum inveſtigatione, tum benevole communicatis cum aliis, imprimis JANO GRVTERO divitiis ſuis comparavit, qua de re hic pluribus in Theſauri Inſcriptionum limine videndus eſt. Indignum itaque judicans, ſi quicquam, quod a tanto Viro profectum eſt, in tenebris lateret, ſupplementa iſta deſcribere, & quod in Norica quoque Operum ejus editione omiſſa erant, incognita ſine dubio, & in obſcuro deliteſcentia publicæ luci ſiſtere conſtitui, ut egregium antiquitatis vetuſtiſſimæ, qua Vindelica Auguſti colonia merito

merito superbit, monumentum, quod illi Velseri sui eruditio erexit, istis quoque accessionibus augeretur, & sua quasi constaret integritate : sperans fore, ut profecta a Viro, qui in magno & prisco ævo magnus futurus LIPSIO audit, etsi pauca non ingrata fuerint harum literarum amantibus, cum & hic quædam deprehendi queant, quæ multam eruditioni lucem fœnerabuntur. De paucissimis quibusdam, quæ signo * adjecta sunt, nihil monere necesse, nisi ea illustrandi quædam gratia, immo etiam augendi ex iis, quæ REINESIVS post Velseri mortem attulit, addita fuisse, quæ secure, licet, despicias, modo Velseriana, quorum quilibet apex cedro dignus est, benevolentiam Tuam, Lector, mereantur. Vtere itaque B. L. etiam hoc spicilegio, & Viri, quem omnium laude dignissimum Musa vetat mori, memoriam grato animo recolens Vale.

Jacobus Brukerus.

MARCI WELSERI
ANTIQVORVM
QVAE
AVG. VIND. EXTANT
MONVMENTORVM
SVPPLEMENTVM.

Pag. 205. n. I.

JUl. Jacobonius appendice de prisca Cæsiorum gente p. 18. hæc verba habet: His tribus porro Numinibus sacra conjunctim fieri apertius demonstratur ex pervetusta inscriptione quam Augustæ (cognomen non addit) inventam marmore elegantissimo legimus, cujus verba hæc sunt:

IOVI. JVNONI. MINER
ANTONIA. M. LIB.
APHRODISIA. SCYPHOS. H
VENEREVM. SPECVLVM
DONVM. DEDIT

In tertio versu H manifeste pro ET posita.

In templo S. Vdalrici inventum anno MDCVI. Saxum quadratum prægrande pulcherrimis literis sculptum

I. O. M.
M. TR. SECCO

Pag.

Pag. 211. * n. VIII.

In hortis M. Welseri saxum quadrilaterum ab omni parte sculptum. Frons inscriptionem habet: dextrum latus Mercurium cum caduceo, crumena, gallo & hirco: Sinistrum Martem cum hasta & clypeo: tergum victoriam cum palma & laurea.

AEL. MONT.
HAEDER. PRO
SALVTE. SVA. ET. P
HISP. C. ANA. VILI
FILI. ET. AEL. MON,
FESTINAE. CON
IVGI. V. S. L. L. M
D. D. D. VII. KAL
SEPT. GETA. II. E
PLAVTIANO
II. COS

Omnes fastorum scriptores Consulum istud par habent, nullo ascripto numero; sed Plautianum bis fuisse Consulem, Herodianus

* Vid. BECKIVS in Mantissa Monumentorum Aug. Vindel. inscr. I. ubi m. de errore in Coss. quædam.

nus diserte prodit, & meminit ejus iterum Consulis Vlpianus Dig. l. 37. tit. 17. l. 2. de Geta hoc secundum Consule nullum præterea exstat testimonium. Vtrumque priorem Consulatum inter suffectos gessisse apparet, cum inter ordinarios nullus locus vacet. Getam vero Septimii Severi Imp. fratrem, non filium fuisse (quod quidam existimasse videntur) aliis dudum observatum, non æque illud; hinc eorum errorem fluxisse, qui Antoninum & Getam Septimii filios utrumque II. Antonium & Getam utrumque III. Consules compararunt, cum jungere deberent Antoninum II. & Getam, Antoninum III. & Getam II. uti in Panuinii marmoribus legitur, numerum enim a fratre Imperatoris in filium imperite continuarunt. Quæ labes non solum fastos Græcos, Cassiodorum alios, uerum Justinianeum etiam codicem uicies & quod excurrit, insedit, tot correctorum opera nondum eluta. Antoninus enim & Geta uterque II. Coss. habentur Codicis l. 1. tit. 54. l. 1. lib. 2. tit. 12. l. 7. & l. 8. libr. 3. tit. 1. l. 1. tit. 28. l. 4. tit. 33. l. 2. lib. 5. tit. 69. l. unica lib. 6. tit. 3. l. 2. tit. 46. l. 2. tit. 54. l. 1. lib. 7. tit. 21. l. 2. lib. 8. tit. 14. l. 3. tit. 16. l. 2. tit. 26. l. 1. tit. 45. l. 2.

Geta

lib. 9. tit. 12. l. 1. tit. 32. l. 1. Antonius & Geta uterque II. Coss. lib. 2. tit. 12. l. 9. & l. 10. lib. 6. tit. 35. l. 2. tit. 52. l. 4. lib. 8. tit. 14. l. 4. tit. 26. l. 2. tit. 41. l. 3. Quibus omnibus locis, si uerum amamus, unum Getæ Consulatum detrahemus. Mirarer tot editores in re non obscura parum vidisse, nisi fœdiora reliquissent; præteriere supra triginta leges Duobus & Aspris Consulibus datas, quod neque profecto ferri, neque adeo intelligi potest: & quantum erat ejecta inter media uocula *Duobus Aspris* rescribere, si Aspros in Apros Siculorum fastorum auctoritate mutare nolebant! Porro Geta Consul tertium designatus non iniit, fratris scelere occisus. Extat nummus apud Occonem, P. SEPT. GETA. PIVS. AVG. BRIT. PONTIF. TR. P. IIII. COS. II. DES. III. P. P. qui conficit, Getam, cum Augustus II. Consul dicatur, Cæsarem III. Consulem esse non potuisse. Plautiani nomen in lapide studio erasum apparet, post ejus nimirum mortem sic tamen, ut legi adhuc possit.

In

In hortis Welserianis

herCVLI STATVAM
CVM. BASE. AVRELIVS
MVCIANVS. V. P. P. PR
PRO. SALVTE. SVA. SVO
RVMQVE. OMNIVM
poSVIT. CVRANTE
. . . GERONTIO . . .
. . . .

Vir perfectissimus Præses Prouinciæ an Prouinciæ Rætiæ Aurelius Mucianus, * quis fuerit, porro licet quærere. Vespasiani, Septimii Seueri, aliorum Imperia Mucianos habuere, quos ego ad hunc lapidem alligare non ausim. Neque de Gerontio quidem quidquam præterea mihi compertum.

* Apud Reinesium VIII. 82. lapis Romanus occurrit hac inscriptione:

D. M.
AVREL. MVCIANVS
VETER. EX. N. SING. AVG
N. VIX. ANN. XXXXV.
DOMO. THRACIA
IVL. VALENS. LEG. HE
RES. AMICO. ET. MVNICIP
OPTIM. B. M. F. C

Pag.

Pag. 215. n. XIIII.

In domo Jo. Vdalrici Humpis, Canonici.

IVVENNIAE. PRISCae
VXORI. CARISSIMae
. . . .
. . . . bene
DE. SE. MERItae
MALRINIVS. FE
DEC. MVN. QV . .
SACERDOTALIS. omni
bus. hONORIB. IN. rep.
SVA FVNCtus

Pag. 217. *ad vocem : Cleuphas.*

Cleophas videtur Scaligero Græcum nomen contractum ex κλεόφιλος κλεοφᾶς, ut κλεόπατρος, κλεοπᾶς.

Pag. 218. n. XIX.

In Suburbio Mariano, ad januam cauponæ.

L. VAL. RVSTICVS
LVGVDVNENS
VIXIT. ANN. LXX
TESTAMENTO. F. I

L. Va-

L. Valerium Rusticum mercaturæ etiam causa Augustæ egisse, uerosimile est. Lugudunum & Lugdunum promiscue habent: sed annotavit Dio l. 46. historiarum, Luguduni nomen uetustius esse, quam Lugduni.

Pag. 222. *ad vocem : trochum* *

Scaliger putat trochum ingentem circulum fuisse, quem radio in triviis agitabant pueri, ut solent in urbibus Batavorum; qui hic spectatur, minutus fuisse pueris instar σόλȣ, quo in palæstra adultiores se exercebant.

Pag. 227. *ad literas inscript.* n. XXXIII.

N. I. F. L.

Joh. Scaliger literis K. Aug. An. MDIC. datis tentabat, an mutari posset N. ꞪꞪ. L. hoc est nummis sestertiis quinquaginta.

Pag.

---

* Vid. quæ monuit HIER. WELSCHIVS de Vena Medin. c. 12.

Pag. 230. n. XXXVII. *

Saxum grande effossum ad Vindonis alveum III. K. Febr. Ann. MDCIII. & in hortos Velserianos translatum.

D. M.
C. SENILIO. PERVINCo
VETER. EXSIGNIFERO
LEG. III. ITALICAE. ET
SENILIO. INPETRA . . .
AVREL. SABINIANVS
INGENVI HERES. FECIT.

Pervincæ nomen supra extat XV. Inscript. Imagines in alio licet saxo, eodem tamen loco effossæ, videntur una C. Senilii Pervinc. patris, altera Senilii Impetra † filii. Civili pater veste, puta veteranus, & emeritus. Eo Cæsar apud Lucanum:

Ipse ego privatæ cupidus me reddere vitæ
Plebejaque toga modicum componere civem.

Ibid.

* Exhibetur etiam a Grutero p. 1159. n. 14. & Beckio in Mantissa monum. Aug. Vind. Inscr. II. qui aliter legit & interpretatur.

† Impetratum legisse Welserum ex Inscr. seq. patet, cui hæc interpretatio, non Grutero, adscribenda.

Ibid. In hortis Welserianis.

D. M. ET. P
ERPETVE. SECVR
ITA TI. VALERI
CATVLLINI. CO
EX. A/BDA A/
. . . . . .
QVI. VISSIT. AN
XXX. MES. IIII. D. VII.
VAL. SENILIA. COIVS
FECIT. TITVLVM
D. M. P.

Et character & orthogragraphiæ ratio indicio sunt, hæc ad ima rei Romanæ tempora referenda esse. VISSIT. MESES. CVIVS pro Vixit, Menses, Conjux, etiam alibi extat. Vide Celsum Cittadinium de origine linguæ vulgaris, & Gruteri indices. Val. Seniliam, Senilium Pervincum & Senilium Impetratum attigisse omnino credendum.

Pag. 233. n. XLIII.

In monasterio S. Vdalrici fragmentum
.. ISSII

Ibid.

Ibid. In ædibus Jo. Drexelii

O SEC . .
. . I . R
C. SATVR/∵

Ibid. In domo privata fragmentum

D . . . . . m.
EGI . . . . .
. . VM . . . .
IVS . . . . .
IN . . . . . .
Ϥ . . . . .

Item fragmentum

C . . . . . .
E X . . . . .
L . L . . . . .

Pag. 244. *ad Vocem EXORDIARIVS*

Vide Nic. Greg. l. 8. p. 158. de præſtigiatore cum globo vitreo varie ludente.

And. Schottus Roma A. D. X. Kal. Jan. An. CIƆIƆXCV. ad Jacobum Pontanum Auguſtam.

Legi M. Welſeri Annales pereruditos: multa de coloniis præclare. Inſcriptionem illam Ro-

manam, quam ab amico & cive meo Ortelio accepit : VRSVS *togatus vitrea qui primus pila, Romæ inspeximus, fideliusque descripsimus : in extrema hic legitur rectius*

CVIVS, NVNC LIBENTER DICOR EXODIARIVS

*Exodiarius, inquam, non ut editum dolo, exordiarius. Exodii meminit, & Juvenalis * Satyra, ni fallor III. & ibi schedæ antiquæ a Pithoeo editæ, Versum Lucilii laudant,*

Principio causis dignum exodioque sequente.

Sed cui ego hæc ? cum tibi his meliora domi suppetant : admonere tamen visum, si, ut fit, humanitus, oculorum aciem præterfugisset, vel operarum esset ἁμάρτημα.

Abrahamus Ortelius Antuerpia K. Mart. An. MDXCVI. ad M. Velserum, And. Schotti quadam epistola una missa.

Sub

* Vetus Scholiastes ad illud Juvenal. Satyr. III. v. 174. *Tandemque redit ad pulpita notum Exodium : Exodiarius* apud *Veteres in fine intrabat, quod ridiculus foret ; ut quicquid lacrymarum ac tristitiæ cepissent, ex Tragicis affectibus hujus spectaculi, risus detergeret.* Conf. memorabilis locus LIVII l. VII. c. 2.

Sub finem literarum Schotti leges emendationem inscriptionis a me missæ, quod valde miror: a quo enim eam habui, aderat, cum ipsa effoderetur, & idem ipse exscribebat, vir harum delitiarum admodum peritus, qui idem quoque suis ad me literis, de verbo illo EXORDIARIVS se mirari significabat: locum itaque forma dubium, aut antiquitate erosum, fere mihi persuaserim: at nihil de re mihi non visa judico, sub judice me peritiore potius lis erit.

Ad antiqua agri Augustani monumenta.

Pag. 246. post voces: Apollini Granno & Sironæ Dis præsentibus.

Et Musselburgi in Scotia, ut habet Gruter. p. 37. n. 12. APOLLINI. GRANNO. Q. LVCIVS. SABINIANVS. PROCOS AVG. Item in Scotiæ pago Enderask, ut est apud eundem Grut. p. 38. n. 4. APOLLINI. GRANNO. Q. VOLVSIVS. SABINIANVS.

Pag. 247. ad vocem MIRPA. n. III.

Scaligero Mirpa est μιρφᾶς ut Ciceroni Rupa ῥυφᾶς a Rufo.

Ibid. n. V.

IN. H. DD.
APOLL. GRANNO
BAIENIVS . VICTOR
ET. BAIENIVS. VICTO
RINVS. FILI. EIVS. EX
VISSV. SIGNVM. CVM
BASE

Eugip. c. 28. Biennium quendam nominat, qui huc tamen nihil pertinet. VISSV mendose est pro IVSSV, nisi EX VISSV pro VISV sit.

Pag. 248. n. IX.

Altenbaindi in templo. Exscripsit Jo. Jacobus Remboldus an. MDVC.

FLAVIO. VICTORI
CLAVDIA. MARITO
CONIVNX. F. CVRAVIT
VIXIT. ANNIS. LXV.

Lapis est insertus altari, literis inversis. Inter Inscriptiones Augustanas extat Julii Victoris nomen n. XIX. Victorii Victoris n. XVIII. Victorinæ XX.

Pag.

Pag. 250. n. XII.

Gunzelhofii
Imp. Cæf. L. Septimius
Severus. Pius. Pertinax
Aug. Arabicus. Adiab. Parthicus
Maximus. Pont. Max. Trib.
Pot. VIIII. Imp. XII. Cof. II. P. P. Procof. Et
; MP. CAESAR. M. aurelius
ANTONINVS. PIVS. AVG. TR ꝶ
POT. IııI. PROCOS. &. imp. p.
Septimius. geta. antoninus
VIAS. ET. PONTES. REST.
AB. AVG. M. P.
XXXI.

Pag. 254. *ad vocem fcimpodium* n. XIII.

Scaligero non videtur lectus difcubitorius, fed potius ἀνάκλιθρον ex fella & lecto, hoc eft medium quid inter fellam & lectum, in quo femifupini recubabant, pedibus in fcamillo fuppedaneo quiefcentibus.

Pag. 257. *ad vocem PANNYC D*

Scaliger l. PANNICYDI, quod rectius erat, ait PANNYCHIDI; Παννυχίδι.

Ad monumenta peregrina.

Pag. 260. n. II.

Viennæ in Lazii ædibus, Grut. p. 524. n. 6.

D. M.
C. ATTIO ROM.
VLO. AVGVSA
MIL. LEG. X. G. EX
ALA. CVSTOD
. . . XIIII. H. F. C.

Scaliger, qui indices operis Gruteriani, etſi nomine non aſcripto, confecit, hæc indice X. ad Auguſtam Vind. refert.

Pag. 261. n. III. *ad vocem ER. LEG.*

Scaliger legit: Erogatorem legionis, de quo in codice Theodoſiano.

Pag. 263. n. V. ad vocem VEIN.

Scaliger negat ad Vindelicos pertinere, quia EI pro I. longa nunquam ponebatur, niſi ſequente uocali poſt N, ut ΛΑΤΕΙΝΟϹ, ΑΝΤΩΝΕΙΝΟϹ & ſimilia. Contra Scaligeri obſervationem eſt Inſcript. Grut. p. 1046. n. 6. VEIXSIT.

* Albæ

* Albæ in Latio inscriptionem extantem notat Reinesf. VIII. 557.

BASSVS. GERMANVS
GERMANICI. AN
DRVSI. CAES
NATIONE. VEIVS
VIXIT. ANN. XXX.

Vejum & Germanum simul stare non posse manifestum; jubet itaque V mutare in N. ut legatur NATIONE. VEIND. EI. pro simplici I. posita.

Pag. 265. n. VII.

Tibure in base marm. Leon. Guetensteinius Roma misit anno MDC.

SEX. OPPIO. PRISCO.
V. C. X. VIR. STLIT. IVD.
ELECTO. INTER. ORDINAR. AB.
ACT. SENAT. AEDIL . . . . . .
ADLECT. INTER. PRAETOR . .
PROC. PROV. . . . . LYCIAE .
RROC. PROV. DACIAE. PROC. PROV.
RAETIAE. ET. VIND . . . . . .
QVAEST. PROV. MACEDONIAE.
IIII. VIR. VIAR. CVRANDAR.
PATRONO. INCOMPAR.
S. P. Q. TIBVRS
OB MERITA. EIVS

Pag. 267. n. X.

Romæ in cippo marmoreo. Habet Gruterus p. 529. n. 5.

D. D. M.
MERCATORI
NAT. RAETO
ANNOR. xIIII
SERVO. DE. SE
MERENTI
L. AVR. GENTILIS
DVPLICARIVS. DOMINVS.

Ibid. n. XI.

Romæ effossum via Labicana. Jac. Sirmondus misit

D. M.
T. AVRELIO, AFRICANO
EQ. SING. AVG. EX TVR
GERMANI NAT
RAITVS. VIX. ANN. XXIII.
MIL. ANN. V. T. AVR.
FAVSTINIANVS
TRIBVNI HERES
AMICO OPTIMO. F. C.

Pag. 270.

Ameriæ ad S. Secundi. Gruter. p. 1080. n. 7.

P. RAETIVS. RVFVS
IIII. VIR. ITR. MESSA...
MEL . . . . .

Idem Gruterus p. 1099. n. 9. Paullo aliter

RAETIVS. T. F. RVFVS.

In notis Tyronis & Senecæ a Grutero editis c. 5. p. 140.

Retus
Retia
Reticus

Eboræ in Resendii ædibus.

L. VOCONIO. C. F. QVIR.
PAVLLO. AED. Q. II VIR.
VI. FLAM. ROM. DIVORVM
ET. AVGG. PRAEF. COH. I.
LVSIT. ET. COH. I. VETTO.
NVM... LEG. III. ITAL. OB
CAVSAS. VTILITATESQ. PV
BLICAS. APVT. ORDIN. AM
PLISS. FIDELITER. ET CON
STANTER. DEFENSAS. LE

GATIONE. QVA GRATVI
TA. ROMAE. PRO. R.P. SVA
FVNCT. EST.
LIB. IVL. EBORA.
PVBLICE. IN. FORO.

Pag. 272. n. XXII.

In horto S. Joannis Arelate. Gruterus p. 550. n. 7.

D. M.
LICINIAE. MAGNAE. QVAI
MATRONAE. L. SEVERVS. T.
IVLIVS. VALENTINUS. T. IVLIA
VALENTINA. FRATRES. T. LICINIVS
RVSTICVS. 7. LEG. III. ITAL. MARITVS

Pag. 273. n. XXIII.

Tarraconæ, ad D. Laurentii, juxta ſacrarium. Gruter. p. 555. n. I.

L. NVMERIO
L. F. FELICI
7. LEG. VII. G. P
7. LEG. XX. VICT
7. LEG. XXII. P. R
7. LEG. III. CYR

7.

7. LEG. III. ITAL
MAMILIA
PRISCA. MARITO
OPTIMO

Ibid. Arimini ad pertam S. Andreæ. Grut. p. 1091. n. 12.

L. BETVTIO. L. F.
PAL. EVRIANO
P. P. LEG. III. ITAL. II VIR
QVINQ. II VIR. I. D. III VIR
AEDILI. CVR. PONTIF
FLAMINI. DIVI NERVAE
PATRONO. COLON
COLLEG. CENTONARIOR
AMANTISSIMO. PATRIAE
L. D. D. D.

* Sub-

* Subnectere his, quæ apud TH. REINESIVM de Rhætis & leg. III. Italica occurrunt, institutum Welseri suadet

pag. 515. Cl. VIII. n. 13.

D. M.
T. AVRELIO
SPERATO. EQ. SING.
TVRMA. AERELI
SABINIANI. NATIONE
RAETO. VIX. A. XXXVII.
MILITAVIT. A. XVIIII.
AVRELIVS. QVINTVS.
DVPLICARIVS. HERES.
ET. AVRELIVS. AVRIANVS
SESQ. SECVNDVS. HERES.
AMICO. OPTIMO. F. C.

Pag. 533. n. 54.

Albæ in pariete quodam fragmentum.

IIs . . . .
RAC. PR.
IC. RETVs
TRIB. LEG. XII.
V. L. S.

Pag. 213. Cl. I. n. 224.

Romæ in ruinis viæ Nomentanæ ara marmorea.

DIS. DEAB. PATR. SACR.
Q. ALERIVS. Q. F. CLAVD. SA
BINVS. EQ. ROM. TVRMAE
L. VALERI. SANQVINI. EL
PRAET. LEG. III. ITALICAE
SVA PECVNIA

VI.

VI.

ANALECTA
AD HISTORIAM FRANCISCI JOSEPHI BURRHI.

FAmosum est nomen FRANC. JOSEPHI BURRHI, Viri arrogantis & portentosi, qui superiori seculo non in Italia tantum sua, sed & in nostra Germania atque alibi se magnifice jactavit, ac variis contentionibus ansam præbuit. Fata ejus diversa, & monstrosas ac absonas plane, quas fovit, sententias, nec non alia memorabilia post Italicum vitæ illius scriptorem Bælius in Diction. Hist. Crit. & Viri eruditi enarravere, quorum industriæ Lexicon Universale Germanicum (cujus duos priores Tomos non sine augmento pronuper nobis recusos, obstetricante præcipue Celeberrimo Jac. Christoph. Iselio, dedit Basilea) debemus. Hieron. quoque Aug. Groschusius quædam de ipso notatu digna novæ suæ librorum rariorum collectioni (a) inseruit, quibus paralepomena adjecit D.

Burc.

(a) Fascic. I. p. 243. sqq.

Burc. Goth. Struvius in Actis literariis e Manuscriptis erutis (*b*). Heic igitur loci itidem aliqua, historiam ejus illustrantia, exhibere visum est, quæ ingrata spero fore nemini. Benevole ea in MSto meis concessit usibus Vir Clarissimus, & amicitiæ sanguinisque necessitudine mihi junctus, Balth. Ehrhartus, Medic. D. Notabilis præsertim est Bulla, quam vocant, ab Inquisitionis Officio conscripta, quæ num unquam typis excusa fuerit, ignoro: minus certe obviam esse exinde auguror, quod, omni licet adhibito studio, a me inveniri typis exscripta nequierit. Cæterum de Burrho singularia etiam quædam leguntur in Thomæ Bartholini Epistol. Medicinalium Cent. III. p. 386. 403. 409. sq. 432. sq. item in Epistolis familiaribus varii, theologici potissimum argumenti, quas edidit A. 1718. Wittebergæ, notisque illustravit J. Herm. ab Elswich, Fascic. I. p. 85. sqq. & p. 91. sqq. nec non in Missonii Itinere Italico, Part. II. p. 628. sqq. edit. Lips.

Aus

(*b*) Tom. II. Fascic. I. p. 19. sqq. & Fascic. IV. p. 377. sqq.

Aus Herrn D. J. Ph. *ſ. Schreiben* ſub d. $\frac{1}{11}$. Sept. 1660. *in Breſslau.*

ICh *vernehme, daſs* Burrus *(ſo allenthalben ausgejaget worden) nunmehr in hoher* æſtim *zu Dresden ſey: Ich förchte, daſs nicht der Nachklang endlich folgen möchte, den er allenthalben (wo er geweſen) ſehr ſchlecht hinter ſich gelaſſen; Wie nicht allein ſolches des* P. Athan. Kircheri *Schreiben an den* Caſp. Schottum *bezeuget, ſondern auch Herr* D. Sebizius *von Straſsburg aus, mir ein Schreiben zugeſendet, und unterſchiedene Worte* excerpiret *aus einem Brief von einem* Med. Candidato *an ihn aus Italien geſendet, da unter anderm gemeldter* Candidatus *alſo an Herrn* D. Sebizium *ſchreibet:*

DE B. non poſſum quin quædam addam. Iter una mecum fecit Auguſtam Gallus quidam de Nancy, is per omnia ſacra juravit, ſi iſtic locorum iterum deprehenderetur, eum certo flammæ deſtinatum fore. Dum itineris ſocios Auguſtæ Vindelicorum in diverſorio primario expectabam, Roma redierunt Electoris Trevirenſis ex ſorore Nepotes, qui, & ſubinde alii Roma reverſi, ingenue me monitum volebant,

ne

ne quid in Italia in laudes ejus dicerem. Incidi quoque in primis Italiæ terminis in Clericum quendam Mediolanensem, virum (quantum ex comitatu & honore, qui ipsi deferebatur, colligere potueram) magnæ auctoritatis; qui (cum varios de ipso sermones miscuissemus) in hæc erupit verba: Diabolus est cum ipso, quicquid dicit & agit ex inspiratione diabolica facit. Patavii Dominus Carolus Offredi certiorem me fecit, Burium Patavii multa rumpendo & frangendo vasa destillatoria satis declarasse, quantum noverit ignis regere gradus? & quantum excellat in Alchimia? Augustæ Vindelicorum semel atque iterum transivi in pagum quendam, ad Hebræum aliquem, qui Burium ex quatuor qui sint in Europa Cabalistis maximum dicebat; atque majora jactabat, quam alii de ipso vel scribunt, vel loquuntur. Hæc ille.

Wie es zu Dreßden mit ihme werde Bestand haben? wird die Zeit lehren.

Aus

Aus Dresden d. 20. Nov. 1660.

A*Llhier* passi*ret anjetzo mehr nicht, denn daſs* Don Burro *am verſchienenem Sonnabend ſich von hinnen begeben, und weiſs niemand wohin? es zweiffelt jedermann an ſeiner Wiederkunfft. Iſt von Churfürſtlicher Durchleucht und Dero Gemahlin ſtattlich (und über* 3000. *Thlr. hoch) beſchencket worden, ungeachtet er nicht groſſe Thaten davor gethan haben ſoll.* Burius *hat Churfürſtl. Durchl. vor ſeinem Abreiſen verehret ein Gläſslein voll Götter-Waſſer, und ein Büchslein von Diamanten; auch bey ſeinem Abreiſen* bene potatus *ſeinen Wanſt aufgeriſſen, Churfürſtl. Durchl. ſein bloſſes Hertz gewieſen, hinein zu ſehen.*

Clariſſimo & Doctiſſimo Viro Joh. Henr. Bœclero Academiæ Argentoratenſis Profeſſori Celeberrimo Lucas Holſteinius. S. P. D.

QUamprimum fama hic percrebuit, Burrhum impoſtorem, Catholicorum principum provinciis excedere coactum, Argentoratum ſe recepiſſe,

ibique in senatus clientelam se dedisse, facile judicarunt illi, quibus & civitatis illius studium ad publicam honestatem conservandam, & extrema nequissimi hominis improbitas cognita perspectaque esset, commorationem istam haud fore diuturnam, abesse enim non posse, quin sorex ille suo se indicio proderet. Id nunc factum video, doleoque virum bonum & eruditum in nominis famæque discrimen ab infami calumniatore adductum. Verum quamvis ea res molestiam aliquam tibi afferat, periculo tamen caret, Tua enim tibi fama in tuto posita est, ut perditissimi nebulonis conatibus convelli nequeat: quin etiam discusso calumniarum fumo clarior illustriorque emicabit. Miror sane principes Germanos nostros toties elusos istorum impostorum fraudes non persentiscere, qui promittendo aureos montes ipsos tandem seducunt, & naso suspenso tenent. Veneficii quæstio in Burrhum ante biennium instituta, quo in loco sit, ex adjuncto Tabellionis publici testimonio cognosces. Venena domi apud Palmam Burrhi famulum reperta, sed muliercula & Palma, ejurata ejus rei notitia, & culpa in ipsum Burrhum rejecta libertati utcunque restituti:

Ita

Ita tamen ut domum pro carcere habeant, indicta ducentorum scutorum poena, si pedem extra limen efferant, dataque cautione vicarii, ex cujus officio acta examinis depromi possunt, ubi opus fuerit. Interim gravior adversus eum quæstio de hæresi & atheismo & infinitis aliis sceleribus apud fidei quæsitores flagrat: & post mensem unum aut alterum sententia in eum feretur cum digno hominis elogio. Affirmant mihi, qui causam hanc tractant, & singula criminum capita pressius examinarunt, superare fidem humanam, tot scelera & flagitia in unum hominem potuisse confluere. Ea sententia, quæ nebulonem illum tot scelerum reum peraget, tuam aliorumque bonorum Virorum famam in integrum restituet. Hæc raptim ad te scripsi, Vir Clarissime, ne desiderium & expectationem tuam differrem. Ubi Pontifex cum comitatu ex suburbana rusticatione ad urbem redierit, distinctius ad te perscribam, quæ causæ tuæ præsidio esse poterunt adversus malas istius impostoris artes. De Svecia & Serenissimæ Reginæ in te animo, quod calumniator ille spargere ausus fuit, meram fraudem & imposturam esse mihi certissimo constat.

Cum enim mihi crebri ſermones fuerint cum maxima illa & Sapientiſſima Heroina de te tuiſque ſtudiis & in Rempublicam Litterariam meritis, nunquam illam ſine ſingularis benevolentiæ ſignificatione de te locutam memini : adeo quidem ut diſcedentem ab urbe rogaverim, ſi ſecundo Rheno deſcenderet, quod nonnulli ob itineris facilitatem & compendium eam facturam exiſtimabant, teque ἐν παρόδῳ videret, ut abſoluta Polybii recenſione ad Flavii Joſephi novam editionem ſua te auctoritate permoveret. Cum in diſſertationum tuarum volumine egregio ſpecimine oſtenderis, quanto cum bono publico iſtiuſmodi labore defungi poſſis. Quocirca moneo te ut calumnias iſtas fortiter ſpernas, nec dubites, quin malæ artes in ſuum tibi autorem ſint rediturae. Ubi majus ſcribendi otium fuerit; de locis quibuſdam Polybianis quid ſentiam, tibi aperiam.

Vale.

Romæ, X. Kal. Novembr.
CIƆ IƆCLX.

Nos

Nos Franciscus N. N. N. N. supremæ & universalis inquisitionis S. R. E. Cardinales.

JOsephus Franciscus filius quondam Brandæ Burrhi Mediolanensis spurcissimus Romæ juvenis anno 1654. propter rixas in ecclesiæ asylo impudicitiam suam in hypocrisin vertens a consortio lubricæ juventutis abstinere cœpit, templa frequentare, sermones sanctos miscere; post continuatum duobus mensibus hujus vitæ tenorem, non nemini secretissime dixit: Instare tempus, ut unum in orbe fieret ovile, cujus caput futurus sit Pontifex, hujus exercitibus omnes delendos vocationi refractarios: se fore imperatorem exercituum, sumtus suppeditando a Philosophico lapide, quem cum auri fœnore reperturus sit propediem, victoriam non fore sibi difficilem, quam Angeli & potissimum S. Michael sit adjuturus. Ad persvadenda hæc omnia finxit, sibi in conversionis principio secundum quietem objectam fuisse palmam luminibus radiantem, cum qua prophetiæ donum acceperit. Inter hæc præparavit toxica potentissima ad

parandam necem, quæ reperta cum scriptis judici seculari contradita fuere. Ad anterioris vitæ notam abolendam narravit cuidam, sibi relata esse nomina Angelorum & præcipue, qui sortirentur nomina a custodia instrumentorum patientis Christi, qui post resurrectionem adinferos descenderit, ut a diabolis adoraretur. S. Michael in suo corde residentem revelare sibi secreta cœlestia, & quicquid tunc in conclavi de creando pontifice tractaretur: quo electo rediit Mediolanum, & cum idiotis nocturnos instituit congressus, ideoque suspectus apud inquisitores delatus fuit. Simulata pietate ac Zelo honoris Dei, impenso etiam nonnullo temporali subsidio varios allexisse idiotas, quibus in clandestina congregatione devotissima primum, mox venenum propinavit persuadendo illis a Deo eos vocatos, & rebus maximis destinatos esse, aliquos ursisse ad remittenda vota, verbis ab Angelo sibi dictatis, primum unionis fraternæ, secundum silentii & secreti inviolabilis cognitionum cœlestium etiam apud confessarios: tertium erga Christum & angelos: quartum paupertatis: quintum Zeli propagandi regni altissimi, subinde sextum adjungere præpositi fundendi san-

guinis.

guinis. Hæc vota edi coram S. S. Trinitate præsente humanitate Christi & B. Virgine, S. Michaele, Paulo, Joh. Baptista, Jacobo, Ludovico, Carolo, Alexandro. Ad hæc facilius inculcanda Sectatoribus suis venditasse somniati regni, quod vocavit altissimi, spatio viginti annorum occupationem, cujus ipse sit futurus imperator & caput cum assistentia S. Michaelis, ideoque appellasse semet Prochristum, id est, defensorem Christi, quod regnum in discipulis initium jam sumserit, quia regnum Dei intra vos est, ipsos prædicatores futuros & vindices adversus peccatores exterminandos, permisso tamen illis antea sacramentorum usu, e quibus omnes occidendi sint usque ad Romanum Pontificem, si signum in fronte non præferrent: adjuturum in hoc S. Michaelem cum asseclis suis obices superandas esse, fulminandas excommunicationes Dei jussu contemnendas, strages ingentes etiam Romæ edendas, quo deportanda sint pessimorum quorumcunque truncata capita in exemplum posteritatis, postea Romam amplificandam esse, qua parte sancta sanctorum visuntur, quæ aperienda sint & ibi scripta de B. Virgine reperienda, Pontificem Mo-

derni successorem omnia confirmaturum Cardinales acciturum, a tergo throni sui crucem & passionis instrumenta collocaturum, etiam in coronam auream instar spineæ Christi gestaturum, pacem mille annis duraturam, diabolo apud inferos ope B. Virginis & S. Michaelis alligato & sectatores suos in nova religione victuros, cujus habitus sit ex pellibus agninis candidis, hyeme duplex, æstate simplex cum cruce in capite & collari ferreo cum lemmate: Ovis mancipium pastoris agni: Utensilia fore terrea & straminea calices & patinas. Ab his figmentis ad Mysteria fidei transgressus docuit, Deiparam esse Deam, quia Filius ipsius sit Deus. Conceptum fuisse sine hominis semine, Spiritu Sancto in ventre S. Annæ incarnato, cum quo eadem sit Deipara quæ nata fuerit ex S. Anna Virgine appellasse Deiparam sacratissimam Deam filiam unigenitam altissimi, sacerdotibus sectatoribus suis præcepisse in canone ut adjungerent Unispiratam filiam in Angelica salutatione gratia plena idem esse ac Spiritu Sancto plena: Sacra cantica ad adstruendum hoc mysterium Spiritus Sancti incarnati ab ipso Spiritu Sancto per Salomonem hujus inscium dictata fuisse

com-

commentariis a se super illa edendum, collectis omnium sensis, (*c*) quos sui sectatores exponerent variorum versiculorum quos ex Canticis meditandos ipsis forte distribuebat: Nomine primi cœli patrem intelligi, secundi filium, tertii Sanctum Spiritum ad quem raptus fuerit Paulus, & arcana quæ vidisse se testatur fuisse hanc Spiritus S. incarnationem quam cum illi non licuerit manifestare, modo manifestari jussam: in Eucharistia non solum Christum sed & Mariam contineri, & adorari, particulam hostiæ a sacerdotibus in calicem demitti ad significandam unionem Christi & Mariæ in illo sanguine pretiosissimo. Præter cœlum, infernum & purgatorium esse Limbum quartum locum, ad quem multi infideles descendant. Ecclesiastem scatere erroribus a Salomone compositum: In peccato mortali a religiosis ad suos errores tuendos usurpari, corrigendum post adeptum altissimi regnum: hos errores non tantum inter sectatores suos, sed etiam cuidam nominato in processu extra ditionem Mediolanensem communicavit, imo in con-

K 5 tuber-

(*c*) In hac periodo quædam vel corrupta vel omissa sunt.

tuberniis suis etiam prædicavit & dictavit, qui in manus inquisitorum delati, juridice recogniti sunt pro prædicatis & dictatis ab ipso Burrho ex quibus hæreses sequẽtes colliguntur. Deitatem in tertia persona esse quandam tertiam Deitatem: in filio principium esse omnipotentiæ amantis ipsi proprium, per quod ipse ab æterno cooperatus cum intrinseca omnipotentia amante & generante: filium ab æterno non contentum fuisse gloria sua, sed cupidissimum futuræ: Deitatem tertiæ personæ esse spiratam essentiam, verbi esse generatam & filiatam a filio stimulari patrem ad creandum. In tribus personis tres esse omnipotentias constitutivas unius omnipotentiæ, uti tres potentiæ unam animam constituant. Secundam & tertiam personam inferiores esse patre. His temporibus reservatam fidelium & infidelium unionem, ut manifestentur prærogativæ Deiparæ filio suo æqualis, animam scilicet utriusque æqualem omnino fuisse. Luciferum a Deo jussum adorare Mariam & JEsum in idea, quo recusato ceciderit. Partem Angelorum in aëre hæsisse, qui Lucifero desiderio solum non deliberata voluntate inhæserint. Ante chaos materiale aliud productum a Deo qualitatum

&

& potentiarum formatricum compartes materiales. In creatione mundi elementaris Deum ministerio angelorum usum fuisse, permisisse etiam ut ex ipsis crearentur variæ sylvestrium animalium species, pro gravitate culpæ ipsorum entitatem intellectualem Angelorum reproborum a Deo adhiberi ad animanda bruta. Homines vero animatos esse ex divinissima virtute vitæ generatæ & spiratæ, ideoque non annihilabiles. Sanctis in hoc mundo dominium in bestias idem concedi, quod Adamo ante culpam: hanc doctrinam ex throno increatæ sapientiæ desumptam esse, & ideo inexpugnabilem. Creaturas ideales esse materiam primam Philosophorum; infantes in peccato generatos, maculari in anima non originali solum culpa, sed etiam actuali. Filios natos parentibus bonis faciliores esse ad virtutem quam natos malis. Voluntatem patris coactam fuisse ad creandum mundum. Ad hæc symbolo Apostolico inseruit, quod Deipara exivisset ex gremio divinæ essentiæ, cum anima ipsius identificata, velut ad quos Christus ascenderit esse tres personas, patrem cœlum increatum, Filium cœlum generatum, spiritum cœlum spiratum, dex-

tra

tra Patris intelligi humanitatem Christi velut arbitram omnipotentiæ exterioris promanantis a patre. Mariam DEI Filiam fuisse ante conceptionem verbi: propter animam identificatam cum essentia divina ideo dici: *ab initio & ante secula creata sum*, sicut de Christo *occisum esse ab origine mundi.* In oratione Dominica, *adveniat regnum tuum* explicuit de commentitio suo regno altissimi; in salutatione Angelica nominavit Deiparam unispiratam filiam altissimi. Sancti Spiritus incarnationem decretam propter peccatum Evæ, Deum obligatum ex Justitia non ex misericordia ad auxilia gratiæ, justis concedenda. Ad inculcanda hæc dogmata idiotis, asseruit patrem æternum ipsis iratum esse ob incredulitatem quam pellere deberent per internum instinctum, quem nonnemo jam sensisset in usu Eucharistiæ. Conversum se esse a dissolutione vitæ suæ quam ficta demissione propalabat ad S. Mariam majorem, mox secutum terræ motum S. Paulum & Michaelem apparuisse alterum clamoribus validissimis sibi loquutum, alterum vero dixisse: multa dissonantia venient, omnia tamen ad majorem Dei gloriam. Jactavit sibi facillimum esse propter

donum

donum cœlestium revelationum penetrare fidei nostræ mysteria altissima, uti resurrectionem mortuorum; esse se donatum mundo ad reducendos omnes homines ad Ecclesiam Catholicam. Habere S. Pauli autoritatem, cum qua reprehenderit ipse S. Petrum, quæ auctoritas sit eadem atque illa, quæ Pontifices creat, & cum hac illuminare se multos, imbuere etiam cognitionibus ac profundissimis sacrarum litterarum arcanis. Hanc non conferri omnibus æqualiter a Deo: singulos tamen suam communicare posse singulis. Se utpote copiosius dotatum plurimis, & communicasse jam nonnullis suorum asseclarum impositis capiti manibus, & invocata primum S. Trinitate, ut eos dignaretur accensere inter nationalistas Evangelicos, cum S. Michaele, Gabriele, Raphaele & cæteris cœlo spiritibus ad implorandum a S. S. Trinitate hujus dignitatis usum, qui consisteret in dono sapientiæ & notitiæ rerum necessariarum ad acquirendum regnum altissimi; Hac dignitate habere se pariter potestatem salvandi multas animas quæ baptismo carent: Denique a Deo accensam in se flammam interiorem, qua distinguat illustrationes divinas & veras a falsis; &

suas

ſuas pro divinis a perſona vitæ ſanctioris in proceſſu nominata probatas eſſe. Manu ſua elevata contineri res maximas, imo in digitis ſuis quoque totam omnipotentiam divinam reſtringi cum poteſtate totum orbem reducendi ad unum ovile & unum paſtorem. Alias vulgavit animas ſuorum ſectatorum ſibi comparuiſſe varia luce circumdatas pro virtutum varietate qua fulſerint in vita, in fronte videre ſe cujusque ſtatum interiorem & ſenſa, quia tutelarem angelum uniuscujusque in fronte videat in ſpecie lucis orbicularis; ideo ſectatores ſuos invicem in fronte ſe juſſit oſculari, quos elegiſſe ſe rudes dixit, ut opera eorum opera divina clarius haberentur, in tempore ſcientiis infuſis dotandos ex cognitione neceſſariæ ad adipiſcendum altiſſimi regnum: Sic feciſſe Chriſtum in Apoſtolis ſuis, unde libros vel erroribus ſcatentes qui haberent, defenderent ſuam doctrinam veram & confirmandam ab eccleſia, quæ in præſentia illa velut in nube teneat. Prævidens vero ſibi ſuisque imminentia pericula, hortatur omnes ad pœnarum & vitæ contemptum, juſſitque in novendiali pietate ad honorem Deiparæ inſtituta promittere ſanguinis pro amore Dei

fun-

fundendi promptitudinem atque ab hoc holocausto recta conduxit omnes ad locum supplicii publicum in quo carnificis instrumenta reponuntur, ibique ostio loci ab omnibus oscula figi præcepit, asserens in spiritu vidisse se Deiparam ratificantem ipsorum oblationem, & nives benedicentem eo loci forte jacentes, quibus etiam implendum vas per suos curavit, quia in aquam resolutæ multorum donorum futurum sint instrumentum. Quendam prædictis pœnis hortatus fuit ad illas cum gaudio sustinendas, promittens suum se tutelarem ei missurum auxiliatum. Alterum persvasum voluit omnino se occubiturum. Tertio imperavit quotidie profiteretur se credere, quod didicisset, usque ad vitam linquendam; singulos vero mos illi erat interrogare, quas pœnas sufferre parati sint pro tenendo articulo Spiritus S. incarnati? Quando denique suorum discipulorum duo capti fuere, dixit in præsentia non sentire se impulsum inspirationis divinæ, quo accedente paratus sit in publicum prosilire, & in platea ante Cathedralem ecclesiam Mediolanensem ad multitudinem concursuram perorare de corporis animique necessitatibus oneribusque quibus premerentur

tur alii, dixit id omnino ſe facturum & concitato populo tumultuare domum archiepiſcopalem invaſurum miniſtros, quin ipſum Archiepiſcopum ad liberandos ſocios occiſurum. Verum retentus metu a violentis auſibus fuga ſibi potius conſulendum duxit, tamen nihilo melior imo impœnitens ſuorum ſcelerum perſvaſit inter hæc non nemini ſuorum, occaſionem ſi nanciſceretur abjurandi, ficte abjuraret, retinendo conſtanter data ſibi dogmata peccati immunem fore. Fuga demum elapſus in civitate nominata in proceſſu non erubuit quædam ſuorum dogmatum recenſitorum propalare, & quod amplius eſt, docere peccata occulta in confeſſione ſacramentali revelanda non eſſe. Quibus ita ſtantibus judicatum fuit, Jo. Fr. Burrhum fugitivum uti contumacem damnandum eſſe. Citatus itaque fuit 20. Martii 1659. ad comparendum infra 90. dies & purgangandum ſe de objectis ſub pœna excommunicationis, ni pareat ipſo facto incurrente. Verum ſpretis omnibus, quantumvis oblato illo libero commeatu, & diſcurſis tandem quatuor terminis conſvetis citatus legitime fuit ad audiendam ſententiam excommunicationis majoris incurſæ, cujus decla-

declaratio Romæ & Mediolani affixa : sed illo ad omnia obdurato, & ultra annum in censuris sordescente, 2. demum Octobr. anno 1660. iterum citatus fuit ad audiendam in hac Ecclesia B. Virginis super Minervam intra 90. dies alios sententiam definitivam quæ sequitur : Invocato S. S. nomine Jesu Nos N. N. hujus supremæ & universalis inquisitionis Cardinales in causa vertente inter Petrum Seristam Principem Fiscalem nostrum ex una parte, & Jos. Fr. Burrhum inquisitum processatum contumacem & excommunicatum causa fidei & errorum, ex altera parte, pro tribunali sedentes ex consilio & sententia Patrum consultorum hujus universalis inquisitionis dicimus, pronunciamus, Jos. Fr. Burrhum prædictas ob causas, ut hæreticum puniendum esse censuras tam generales quam particulares incurrisse, ideoque illum omni honore & prærogativa privamus, foro Ecclesiastico & S. Matre Ecclesia, cujus misericordia se indignum præbuit, expellimus, atque ad detestandum illius delictum effigiem ejus Cardinali Progubernatori vel ipsius locum tenenti criminaliter tradimus ad pœnarum debitarum executionem : Præcipimus etiam omnia illius scripta hæreti-

ca comburenda esse omnia bona mobilia & immobilia confiscanda & applicanda, vetantes sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis cum illo tractet, recipiat, juvet & mandantes omnibus Patriarchis primatibus ut ipsum Burrhum arrestent vel arrestandum curent, teneant, certiores nos faciant, ut statuamus quid ipsi faciendum, relaxantes ut non solum magistratus secularis sed quilibet qui possit & velit in favorem fidei nostræ ipsum capiat & teneat, ita dicimus, declaramus &c.

N. N. Cardinalis Barberinus.

N. N.

N. N.

Ex-

Excerpta ex Litteris *P. Athanasii Kircherii datis Romæ 29. Jan. 1661.*

BUrrhus impostor & hæresiarcha pessimus hic Romæ 2. Jan. in publico theatro hæresium inauditarum convictus rogo condemnatus fuit, & cum absens esset, ejus statua in acie campi Floræ primo per carnificem in patibulo suspensa, deinde in rogum conjecta fuit; aliud porro non occurrit.

VII.

TABULÆ DONATIONIS,

QVIBVS

P. D. HVETIVS

EPISCOPVS QVONDAM ABRINCENSIS, SVAM BIBLIOTHECAM JESVITARVM DOMVI PROFESSÆ PARISIENSI ADDIXIT.

ACTES (*)
DE LA DONATION

QVE M. L'EVEQVE D'AVRANCHES a faite de sa Bibliotheque à la Maison Professe des Reverends Peres Jesuites de Paris.

PAR devant Nous Conseillers du Roy, Notaires Gardenotes au Châtelet de Paris soussignés, Fut present Illustrissime, & Reverendissime Seigneur Messire Pierre

(*) Bessarionis, Patriarchæ Constantiopolitani & Cardinalis Tusculani, Epistolam ad Principem Senatumque Venetorum missam A. 1469. qua Bibliothecam suam omnis generis libris instructissimam eidem

Pierre Daniel Huet, nommé par le Roy à l'Evêché d'Avranches, demeurant à Paris, fauxbourg ſaint Jacques, cui-de-ſac ſaint Dominique, Paroiſſe ſaint Jacques du Haut-pas, lequel a par ces preſentes donné par donation entre vifs irrevocable, & en la meilleure forme que faire ſe peut, & que donation peut valoir, à la Maiſon Profeſſe des Reverends Peres Jeſuites de cette Ville de Paris, ſize ruë ſaint Antoine, & acce-

 ptant

dem Senatui detulit ac donavit, dignam olim cenſuit Melch. Haiminsfeldius Goldaſtus, quam cum Richardi de Buri Philobiblio Centuriæ Epiſtolarum Philologicarum ſubjungeret. Eandem quoque Venerabilis Abbas Jo. Andreas Schmidius in prima acceſſione Collectionis Maderianæ de Bibliothecis p. 67. ſqq. recudi curavit. Horum igitur Præſtantiſſimorum Virorum exemplum ſecutus heic exhibeo Tabulas donationis, quibus Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus P. D. Huetius Bibliothecam ſuam Pariſienſi Jeſuitarum Collegio, quod Domus Profeſſa appellatur, tum vivus adhuc ſpiransque addixit. Impreſſæ quidem eæ ſunt annis abhinc triginta, & quod excurrit, Lutetiæ Pariſiorum in forma octuplici, ſed inter paucos diſtributæ, atque adeo inventu difficillimæ. Neque enim Huetianis, nec Commentariis de rebus ad Huetium pertinentibus inſertæ conſpiciuntur. Parum vero abeſt, quin ex his Virum Summum, ac de literis immortaliter alias meritum inter Bibliotaphos referendum eſſe judicem, cum tam ſollicite caverit, ne vel unicus liber extra iſtud, quo ejus Bibliotheca adſervatur, ſacrarium aliorum commodis concederetur, ut adeo ejus uſus ad pauciſſimos ſe extendat.

ptant pour icelle par R. P. Isaac Magnan, Prêtre de la Compagnie de JESUS, comme Procureur de R. P. Loüis Genevray, aussi Prêtre de la Compagnie de JESUS, Provincial de ladite Compagnie en la Province de France, de luy fondé de procuration generales pour toutes les affaires de ladite Province, passée devant Thibert, l'un des Notaires soussignés, & son Confrere, le deuxiéme Mars dernier, & par R. P. J. de Grieu Prêtre Religieux de la méme Compagnie, Superieur de ladite Maison, lesdits R. R. P. P. de Grieu & Magnan y demeurans à ce presens & acceptans pour ladite Maison Professe, la Bibliotheque dudit Seigneur Evêque d'Avranches, composée de plusieurs livres contenus au Catalogue & inventaire d'iceux, contenant cent feuillets, qui est demeuré joint à la minute des presentes, aprés avoir été paraphé dudit Seigneur Evêque, desdits R. R. P. P. de Grieu & Magnan, & desdits Notaires soussignez, à leur requisition ; & generalement tous les livres qui appartien dront audit Seigneur Evêque au jour de son decez, en quelque lieu qu'ils se trouvent : méme les manuscrits & écritures, qui se trouveront aussi aprés le decez dudit Seigneur

gneur Evêque, ſoit en pacquets, ou dans des porte-feüilles, ſur leſquels ſe trouvera écrit en abregé de la main dudit Seigneur Evêque, & ſigné de luy, *Pour la Maiſon Profeſſe des Ieſuites de Paris.* Le tout à l'exception des livres doubles, qui ſe trouveront dans ladite Bibliotheque, leſquels pour être reputez tels, faudra qu'ils ſoient imprimés au méme lieu, par le méme Imprimeur, de la meſme impreſſion, & en la meſme année. Deſquels livres doubles ledit Seigneur Evêque fournira un état ſigné de luy dans ſix mois prochains, pour être auſſi joints à la minute des preſentes : leſquels livres doubles ne ſont compris en la preſente donation. Pour par leſdits R. R. P. P. Jeſuites Joüir de ladite Bibliotheque, ainſi qu'il ſera cy-aprés dit : ſe deſaiſiſſant dés à preſent ledit Seigneur Evêque de la proprieté de tous leſdits livres au profit de ladite Maiſon : voulant iceluy Seigneur Evêque que du jour de ſon decez, ladite Maiſon ſon ſoit ſaiſie & miſe en poſſeſſion de tous leſdits livres, en quelques lieux qu'ils ſe trouvent. Cette donation faite à la charge de la joüiſſance deſdits livres, que ledit Seigneur Evêque ſe reſerve pendant ſa vie ; ſe conſtituant les tenir dés à preſent à tiltre de precaire ;

ſans que ledit Seigneur Evêque puiſſe vendre ny engager aucuns deſdits livres, mais pourra en échanger, & en ſubſtituer d'autres de pareille valeur. A l'effet ne quoy ledit Seigneur fera un memoiré de ceux qu'il aura ſubſtituez en la place de ceux qu'il tirera de ladite Bibliotheque, ainſi que de ceux qu'il acquerra. Le double duquel memoire ſigné de luy, il envoira au Superieur de ladite Maiſon Profeſſe, pour être joint à la minute tous les ans. Icelle donation faite à la charge que leſdits R. R. P. P. Jeſuites ne pouront vendre, engager ny autrement diſpoſer deſdits livres pour quelque pretexte ; & pour quelque raiſon que ce ſoit, ny meme les prêter aux Religieux des autres Maiſons de ladite Sociéte, tant de cette Ville, que d'ailleurs: ny auſſi ſouffrir que les Religieux de ladite Maiſon Profeſſe les tirent de la ſalle où ſera ladite Bibliotheque, pour les porter dans leurs chambres ou ailleurs. Et pour conſerver plus reguliérement leſdits livres, leſdits R. R. P. P. Jeſuites ſeront obligez de les tenir en un corps de Bibliotheque ſeparé, ſans être meſſez, ny en tout, ny en partie, avec les autres livres de leur Maiſon: & à cét effet ils la placeront dans le fond de la ſalie

ſalie ou Gallerie qu'on bâtit preſentement, pour ſervir de lieu de Bibliotheque, & ils ſepareront la Bibliotheque dudit Seigneur Evêque de la leur par deux ſaillies de menuiſerie qui avanceront de demy-pied de châque coſté, depuis la corniche des tablettes juſqu'en bas. Comme auſſi leſdits R.R. P. P. Jeſuites ſeront tenus, auſſi-toſt qu'ils ſeront en poſſeſſion deſdits livres de les faire mettre dans des armoires fermantes à clef, garnies par devant de fil-d'archal, dont la clef demeurera au Superieur de ladite Maiſon, ou au Bibliothequaire qui ſera par luy choiſi. Sur la premiere page-imprimée de chacun deſquels livres ſera écrit, ***Ex dono Petri Danielis Hues Epiſcopi Abrincenſis : nec extrà hanc Bibliothecam efferatur, ex obedientiâ.*** Et il ne ſera loiſible au Superieur de ladite Maiſon Profeſſe, ny audit R. P. Provincial, de donner aucune permiſſion à ce contraire, dont leur conſcience demeurera chargée. Et afin que leſdites conditions, ſoient plus ponctuellement obſervées, leſdits R. R, P. P. Jeſuites promettent d'obtenir inceſſamment du R. P. General de leur Ordre l'approbation de ladite donation, laquelle portera défence de contrevenir à ce que

 deſſus,

deſſus, ſur peine de déſo beiſſance. Et ſeront tenus leſdits R. R. P. P. Provinciaux de ladite province de France, lors qu'ils feront la viſite de ladite Maiſon, de viſiter ſpecialement ladite Bibliotheque, & de faire obſerver les choſes cydeſſus. Et pour faire connoître dans tous les ſiécles, que ladite Bibliotheque provient dudit Seigneur Evêque, leſdits P. P. Jeſuites promettent de faire graver ce qui ſuit en lettres d'or ſur une table de marbre noir, *Hanc Bibliothecam Domui Profeſſæ Pariſienſi Societatis JESU dono dedit Petrus Daniel Huet Epiſcopus Abrincenſis; eâ lege, ne quis unquam liber quamcumque ob cauſſam ex eâ diſtrahatur, commodetur, vel omninò extrà hunc locum efferatur. Sin ſecùs fiat, irritam eſſe donationem hanc, & hæredibus ſuis hæredúmve poſteris Bibliothecæ hujus repetendæ jus auctoritatémque eſſe voluit.* Laquelle table ſera placée dans le lieu où ſera ladite Bibliotheque, à l'endroit le plus apparent, afin que ladite inſcription puiſſe être leuë avec facilité par ceux qui verront ladite Bibliotheque. Et en cas que les heritiers dudit Seigneur Evéque trouvent quelques uns deſdits livres, ſur leſquels ſoit l'inſcription cy deſ-

ſus,

ſus, & qu'ils puiſſent prouver que leſdits R. R. P. P. Jeſuites les ayent prêtés, vendus, ou changés, ladite donation demeurera nulle. Et pour, ſi beſoin eſt, faire inſinuer icelle au Greffe dudit Châtelet de Paris, & ailleurs ou beſoin ſera, leſdits Seigneur Evêque, & R. R. P. P. Jeſuites conſtituent pour leur Procureur irrevocable le porteur des preſentes, auquel ils en donnent pouvoir, & d'en requerir tous Actes que beſoin ſera. Promettant, &c. obligeant &c. renonçant &c. Fait & paſſé à Paris, en l'Hôtel dudit Seigneur Evêque le 18. jour d'Avril 1691. aprés midy; & ont ſigné la minute des preſentes demeurés audit Thibert, l'un des Notaires ſouſſignez.

L'An 1691. le vendredy 4. jour de May, le preſent Contrat de donation a été apporté au Greffe du Châtelet de Paris, & y a été inſinué, accepté, & eu pour agreable, aux charges, clauſes, & conditions y appoſées, & ſelon le contenu en iceluy, par Maiſtre Salomon Pothoin, Procureur andit Châtelet de Paris, porteur dudit Contrat, & comme Procureur des parties y dé-

dénommées, lequel a été regiſtré an 172. volume des Inſinuations du Châtelet, ſuivant l'Ordonnance. Ce requerant ledit Pothoin, pour ſervir & valloir auxdites parties en temps & lieu ce que de raiſon. Ce fut fait au Châtelet le jour & an que deſſus. Signé Foſſe & Saulnier, avec paraphes.

LE vingt-uniémei jour de May, mil ſix cens quatre-vingt-quinze, ſont comparûs devant les Notaires ſouſſignez, ledit Seigneur Evêque d'Avranches d'une part, & Reverends Peres Guillaume Ayrault Prêtre, de la Compagnie de JESUS, & Superieur de ladite Maiſon Profeſſe, & François de la Roche auſſi Prêtre Religieux de ladite Compagnie, & Procureur de ladite Maiſon Profeſſe d'autre, leſquels en ajoûtant à la donation faite par ledit Seigneur Evêque d'Avranches à la Maiſon Profeſſe cy-devant écrite, ſont convenus de ce qui ſuit; ſçavoir que non ſeulement l'on ne poura point prêter, aux religieux des autres Maiſons de ladite Compagnie de JESUS les livres de la Bibliotheque donnée par ledit Seigneur Evêque d'Avranches

ches à ladite Maiſon Profeſſe, mais encore que l'onne poura les prêter à aucune autre perſonne; & auſſi que l'on ne ſouffrira point qu'aucune perſonne puiſſe tirer des livres de ladite Bibliotheque. Et en expliquant la condition portée par ladite donation concernant la diſtraction de ladite Bibliotheque, ledit Seigneur Evêque declare que ſon intention a toûjours été, & eſt encore, que ſes heritiers ne puiſſent demander ladite Bibliotheque, qu'en cas qu'ils puiſſent prouver que les livres aliénez, ou prêtez, s'il s'en trouve aucun, l'ayent été par l'ordre, ou du conſentement du Reverend Pere Superieur de ladite Maiſon Profeſſe, ou du Bibliothequaire de ladite Maiſon. Et pour ſatisfaire à ce qui eſt porté par ladite donation, ledit Pere Superieur à aporté la ratification d'icelle, faite par le trés R. P. Thyrſo Gonzalez General de ladite Compagnie de JESUS, datée de Rome, le quatorze Mars dernier, étant en ſuite de la copie de ladite Donation, laquelle a été jointe à ces preſentes aprés avoir été paraphée dudit Revereng Pere Superieur & des Notaires ſouſſignez. Fait & paſſé à Paris en ladite Maiſon Profeſſe, en l'appartement dudit Seigneur

Evê-

Evêque d'Avranches, & ont ainsi signé. P. Daniel Huet Evêque d'Avranches. G. Ayrault, de la Roche, avec Dusart & Thibert Notaires.

Ensuit la ratification dudit Reverend Pere-General.

THYRSUS GONZALEZ
Præpositus Generalis Societatis
JESU.

RETrò scriptam donationem Bibliothecæ Domui Professæ nostræ Parisiensi factam acceptamus, conditionésque in eâ præscriptas approbamus, & observari mandamus juxtà mentem Illustrissimi & Reverendissimi Domini Episcopi donatoris, & ejusdem contractùs formam & tenorem. In quorum fidem &c. Romæ 14. Martij 1695. signati, Thyrsus Gonzalez. Et au dessous est écrit : Provincialis Franciæ Parisiis 18. April. 1691. Donatio Bibliothecæ Illustrissimi Domini Petri Danielis Huet Episcopi Abrincensis, facta Domui Professæ Parisiensi Societatis JEsu.

Lettre

L'Ettre entiéme jour d'Aoust, audit an 1695. sunt comparûs devant lesNotaires soussignez ledit Seigneur Pierre Daniel Huet, Evêque d'Avranches d'une part, & lesdits Reverends Peres Ayrault & de la Roche, Superieur & Procureur de ladite Maison Professe d'autre, lesquels attendu la difficulté qu'il y a de placer ladite Bibliotheque donnée à ladite Maison Professe, par la donation cy-devant écrite, dans la Gallerie de ladite Maison, de la maniere qu'il est marqué en ladite Donation, sont convenus que ladite Bibliotheque sera toûjours dans un lieu separé de ladite Bibliotheque de ladite Maison Professe, dans lequel lieu sera mis à l'endroit le plus apparent une table de marbre noir, sur laquelle sera gravé en lettres d'or ce qui est marque en ladite Donation, sans au surplus déroger ny innover à icelle. Promettant &c. s'obligeant &c. chacun endroit soi, &c. renonçant &c. Fait & passé à Paris, en l'appartement dudit Seigneur Evêque d'Avranches, siz en ladite Maison Professe. Et ont signé, Pierre Daniel Huet Evéque d'Avranches. G. Ayrault, François de la Roche, avec Dusart & Thibert Notaires.

Les

LEs clauſes contenües dans les Actes cy-deſſus ont été executées. Et ſpecialement l'inſcription, *Ne extrà banc Bibliothecam efferatur, ex obedientiâ*, a été ajoûtée à la premiere page de châcun des livres de ladite Bibliotheque, ſuivant la ſtipulation exprimée dans le préſent Contrat, & la ratification du Reverend Pere General.

VIII.

VIII.

Epistolæ quædam ineditæ. (a)

I.

JANUS GRUTERUS MICH. PICCARTO S.

SAlve, Virorum Amicissime, & ignosce infelicitati meæ, quæ nusquam non mihi adhæret. Nosti, quomodo me in autumno dimiserant Elsevirii, fore scilicet, ut aut ipsi Leydæ Albergatum tuum excuderent, aut Francofurtensi alicui committerent. Nunc post aliquot meas epistolas, quibus silentium ipsorum interpolare cupiebam, istud demum mihi chartæ una cum lucubrationibus tuis remittunt, & quidem nundinis jam omnino mortuis, adeo ut alteri cui ingerere non potue-

(a) Has Epistolas cum pluribus aliis, in posterum a me vulgandis, descripsit olim, cum Altorfii literis operam daret, ex autographis Bibliothecæ præsertim Georg. Matthiæ Kœnigii, mihique pro eo, quo me complectitur, favore concessit in hujus opellæ ornamentum Vir Consultissimus atque Amplissimus, JO. DANIEL HAAKIUS, Jur. utr. Doctor, & Reip. Kauffburensis Syndicus.

potuerim. Opus est apud me. Quid de eo fieri velis, fac sciam. DEum testor, non stetisse per fidem meam, quin videret lucem publicam. Sed sic nobiscum agunt typographi, ajunt, negant, promittunt, abnuunt; idque omne impune. Scio, neminem esse, qui liquidius testari possit de perfidia ista, quam me, non semel ab eis falsum. Jam quadriennium est, quod me naso ducunt Aubrii in edendo opere Historicorum Belgicorum omnium. Inveni rationem, qua Inscriptiones recudi possent, quarta fere sui parte auctiores, pretio florenorum trium; sed neminem inveni, qui in se recipiat. Rhodius semel Catalogo titulum immiserat, at, cum animadverteret, pauciores esse, a quibus super illo libro compellaretur panegyri sequente, rem omnem rejecit. Jam Cicero meus quartum annum laborat sub incude talium hominum; adhuc cogor mussare. Exemplo meo si te solaris, mi Piccarte, aliquid est. Sed quid? Verum venio ad Frawenburgerum tuum. Is apud me fuit per duas tres horas. Visa Bibliotheca, unis alterisque literis persecutus sum ad Argentinenses, ad Basileenses. In summa feci, quod potui: sed ille reperit, quod solet,

pro

pro thesauro carbones ; adeo nihil ejus fuit in me, quod animo conceperat. Manus jam mihi callent a cultu hortensi, quem tamen nunc intermisi aliquot dies propter continuos imbres, quibus & vitium flores misere disperduntur. Libens intellexi, spem factam diei natalis emortualisque Erasmi nostri Neustetteri. Mortualis peti poterat vel ex lapide sepulcrali, ubi quoque forsitan additus annorum numerus, quot vixit. Si sic, diem & adsequar. Modius in Elegia XIII. adsignat ei septimam mensis Novembris. Indignatus sum profecto, illum unum non comparere in Chronico Bucholceri, adeoque ipso item destitui Chronicon Chronicorum Aubrianum. Quare & tibi & Domino Höflichio multos habeo agoque gratias. Versus meos in Virum illum incomparabilem submittam vobis, quando vultis, poëseως quidem a flosculis inanes, sed non etiam ab affectu. Posthius enim piæ memoriæ totam de eo mihi Iliada sæpe narrare solitus, cum interim Melissus ne verbulum quidem de ipso, quod puderet scilicet tenuitatis tantæ, ut ab eo sublevandus &c. nosti vitium solenne omnium seculorum. Quare ego, qui musas &

 Gra-

Gratias amo propter ipsas tantum, effusis quasi quadrigis ivi in ipsius præconia, nec pœnitere potest: quamvis hodie carminificibus impingatur passim morbus mentis motæ. Miror verba tua super epicedio Gentilis. Ut tibi aliquid negem? Imo impera quodvis & impetras. Certe jam nunc tibi illud impingerem (soleo enim meæ conscientiæ statim aliquid accinere, cum inaudii fatum amici ac docti alicujus) nisi festinarent exhibitores harum nobiles Holkii e Dania, jam biennium auditores mei, quos spero Noriberga electuros Gymnasium vestrum. Venator hic præceptorem agit in Schola *zum Kloster*, ubi & commensalem agit Gebhardus noster, qui vellet omnia esse cito & tuto, quod natura hujus negavit cæteris: itaque jam inibi est, ut det operam Jurisprudentiæ, viso, nullum positum a Patronis suis pretium Crepundiis atque Poëmatis. Et bene profecto facit. Nihil enim ineptius, quam velle quasi nepotem agere in re non admodum pingui. Non enim Criticæ & Musicæ vacent, nisi qui rem suam negligunt, quive adeo rem nunquam habere volunt. Cæteri lucrosas artes sectentur, & abstineant ab istis mihi delicatis, venu-

stis,

stis, gratiosis, qui alioquin sunt suibus idem, quod Amaracus. Sed jam finiam, melius est, ne sugillem ævum nostrum nullo bono. Vale igitur ac salve, mi Piccarte, norisque Gruterum famæ tuæ laudique faventissimum. Scrib. pridie Ascensionis CIↃ IↃ CXVII.

2.

Ad Excellentissimum Virum Dn. G. M. Königium Græc. Ling. ac Poës. Prof. Altdorf.

Lubet ne, Clarissime Königi, Versificationem audire?

Νέστορα τῇ βιοτῇ προσελαυνῇς εἴποτ᾽ ἔσαο
Ποῖος Γαζοφύλαξ τοῖος ὑγενοφύλαξ.

Evax! est DEus in nobis! Efferor superbia facto post tot annos carmine regulari non secus ac qui oculo rubricam dirigit uno! Sed mittamus ludicra. Quantum antehac laudaveram eruditionem tuam, & paratam omnibus & omnium studiis subservituram industriam, Vir Clarissime, tantum nunc admiror humanitatem, qua incitante aliis tuis curis tantisper sepositis,

 me

me hominem ignotum tibi e vulgo eruditorum & quantivis pretii, tam benigne, tam humanis & ut ita dicam, byssinis litteris appellare voluisti. Ego, quod mendici stipe donati, repono; DEus Te servet! faciatque, ut congruentes ad mores tuos exacta ætate DEO & hominibus gratus & gratiosus in otio cum dignitate consenescas & immortale tibi ac tuis post te nomen relinquas! id quod ego precor ex animo. Quæ de te Arnoldo affini tuo Viro optimo & te dignissimo scripsi, haud muto: tuus ero quoad vivam, captus eruditione & probitate tua quam omnes litterarum tuarum apices spirant. Quod tu nuper scripseras idem ego repeto, & meum facio: capior plurimum, Vir Clarissime, Eruditorum societate, virosque doctos & qui aliquod in litteris nomen habent, impense amo & colo, ut prope Plautinum illud exclamem: Oh Regem me nasci oportuit! haberetis enimvero opes, honores, & amplissima crescendi copia omnibus præberetur. Epitomen meam a te lectam id vero gaudeo ac triumpho. Quippe unicum scriptorum votum esse oportet, ab eruditis legi, & si placere non possim, vel inter mediocres

&

& communes haberi. Hæretici nomen in Epitome lectum ne te, quæso offendat Vir Clarissime, jam hæc vox apud nos prope aliud nihil quam nomen nudum, & apellationem necessariæ claritatis continet: universale omnium eorum nomen est, qui a nostra fide sunt alieni, nisi sectarios dicamus, quod idem est: nam si Calvinianos dicam, Zuingliani non intelliguntur. Si dicam Zuinglianos, Ariani non sunt nominati. Si usitata omnibus voce Hæreticos dicam, omnes intelliguntur, qui nostris dogmatis adversantur. Quanquam quid Hæretici vox est, si cum Idololatria componatur, qua voce tertio quoque verbo nos appellant nonnulli? & esse credunt? Quoties Papistæ, quoties fatui, superstitiosi audimus? Josephus Scaliger tantæ Vir eruditionis maledicentia seipsum superavit: M. Antonium Delrio nostrum, virum pereruditum & Philologum eximium, quibus non maledictis incessit? Non puduit appellare lutum Diaboli stercore maceratum, & alia hujusmodi quæ referre pudor est. Libellus hujusmodi appellationum plenus est, quas collegit & vulgavit tacito suo nomine Vir doctissimus ex nostris Carolus Scribanius in argumentum

modestiæ Scaligerianiæ, & periculum furiarum inscripsit. At, optime Königi, quos ego in opere illo meo Hæreticos præcipue appello? Taboritas videlicet Picardorum sobolem ex sanguine viperino quos ne vos quidem toleraveritis, qui belluas omnes immanitate superarunt, qui, ut ait vetus Scriptor, Virtutes ipsas si cœlo descendissent, cupiissent occidere. Sed de his satis; redeamus ad nostra, Miscellanea mea formicino gradu prorepunt ad lucem; quatuor libri primum prodierunt, quintus & sextus excudentur; si vitam longiorem concesserit DEus, numero laborum Herculem bis superabo. At quod tibi venit in mentem, Clarissime Königi, prohibere prætorio quasi edicto, ne quid tibi sine pretio ex libris meis mittatur, & tamen cupidum te videndi Miscellanea mea significas: atque ego regium illud reclamo: *non mî aurum posco, non mî pretium dederitis; Ingenio opus est: non Te peto, piscem peto*, clamabat gladiator. Tali exemplo (ne quid te accepisse dicas) Miscellaneorum libros quatuor non tibi sed Bibliothecæ tuæ dono; si nondum acquiesces, commutabimus nostra, Arnoldo nostro arbitro & medium se litibus nostris offerente; mitte ergo vel pagellam unicam

cam abs te editam, & jam parva mecum feciſti. Magnitudo operis pretium ſola non facit, ſcitumque eſt illud Senecæ: *Plus patet unus dies eruditi, quam ſeculum imperiti.* De eruditis Bohemiæ viris inter Miſcellanea mea librum integrum leges, Deo dante, in quo etiam ago de Bibliothecis Bohemiæ; ſed jam converti non decet. Univerſum ſic habeto: Nullum eſſe ex Proceribus Regni (unico excepto) qui non Philoſophiam & Jura (pariter Humaniora ut vocamus) audierit, imo dicam officia regni omnia adminiſtrantur ab Eruditis; Nobilitas tota ex ſcholis prodiit, Latine loquuntur omnes: Præſes Appellationum Comes Franciſcus Khinsky maximam in Jure dicundo obtinet laudem, retulitque Lovanienſis Academiæ ante annos plurimos teſtimonium ſcriptum, poſſe eum cum laude de cathedra Jura docendo profiteri. Doctor Weingarten Appellationis Aſſeſſor edidit Jura Municipalia Bohemiæ diverſis quæſtionibus enodatis. Julius Henricus Baro de Blem itidem Aſſeſſor Appellationis Regis amicus meus & Jura callet, & omnem, ut ita dicam, Encyclopædiam; alii omnes in apellatione Doctores aut docti ſunt. Inter

Professores Juris Academicos D. Joannes Schambogen Glacensis eminet editis pluribus libris Juridicis celebratus, nec alii Professores Juris quicquam illi concedunt, ut Doctor Funck, Rector Universitatis. D. Malanotte &c. In Medicis magnum nomen est consecutus Nicolaus Franchimont, qui edidit complures de re Medica libros Facultatis illius Decanus, Professores Celeberrimi sunt: Jacobus Dobyzensky, in humanioribus discipulus meus Clarissimus, & D. Leo Vir disertissimus; prior Dobyzensky edidit de re Medica aliquot Tractatus, tum Joannis Marci Hyprocratis Bohemiæ posthuma opera: excellit in Mathesi quoque & in Chimia, quibus de rebus edidit, & plures parat Tractatus. Præclari Theologiæ Doctores habentur apud nos, qui nunc docent, P. Guilielmus Dworsky & P. Joannes Brok, uterque scientiæ nostræ Professores. Mathesin docet P. Casparus Knittel libris editis Orbi notus. Quis omnes enumeret? Rhetores, Poëtas, Historicos, Græcos prætereo, cum uno memorato, alii decem occurrant. Jam ad Græcum illud quod tu vocasti stratagema, (*b*) quod ego

(*b*) In margine Epistolæ hæc verba apposuit Balbinus: *Hoc meum inventum est, quod quatuor exceptis nulli communicavi.*

ego nec Patri meo, nec matri, ut est de Samsone, indicavi, sed nunc vobis Arnoldo & Kõnigio aperio. Favete linguis! Ante omnia scito, in hoc negotio plus esse jactantiæ quam scientiæ, luteam rem esse & plenam inanitatis: nonne legistis in Musurgia Kircheri nostri, inveniri posse rationem, qua is, qui nunquam Musicen attigit, Symphonias concinnet, & modulos Musicos construere possit? Id fit per artificiosam exscriptionem, tabularum quas ibi adduxit Kircherus; ego vero in inventione mea tabulis non egeo, sed libris duobus tantummodo: Faciamus ante omnia codicem aliquem reperiri, qui omnes Græcas voces & vocabula ad verbum in suo casu, genere, temporibus, numeris &c. Latine reddiderit. Tum alterum codicem habeamus, cujus adminiculo omnes eas voces Græce & Latine sibi correspondentes reperire possis. Primus ille liber rerum & verborum & omnium orationis partium (Grammatice loquor,) hic inquam liber aut libri potius, sunt Regia Biblia quæ vocamus a Benedicto Aria Montano elaborata; is ex Hebræo Græca, ex Græco omnia vocabula Latine reddidit ad verbum ut dicere solemus, eodem numero, casu, modo,

modo, tempore (Imo etiam aliorum Theologorum & versionum libri exstant, qui idem præstiterunt, Hebræa aut Græca ad verbum in Latina vertentes) habentur autem Biblia regia & versiones ejusmodi passim etiam in omnibus Bibliothecis. Alter codex esse debet ad manum, quem dicunt Concordantiam Bibliorum; in eo libro quæro nomen vel verbum Latinum, quod Græce volo reddere, & invento eo Regia Biblia consulo, ibique Græcum illud subjectum voci Latinæ invenio, quod describo; idem facio in secunda, tertia & quarta voce &c. nulla prope vox est, quæ in Sacris Bibliis non reperiatur; quod si non reperiatur, esset ejus Synonymum quærendum, & describendum atque ita progrediendum: quod si quis vel mediocriter Græcæ Linguæ peritus sit, mire adjuvabitur: poteritque non semel, sed decies eoque amplius, eandem constructionem Græce reddere ex Latino. Fateor impropria quædam verba futura, regulas de accentibus & encliticis in periculum adduci &c. Ridebitis me Viri Clarissimi, dentibus albis, sed quid volumus? aliquid etiam dandum est inter seria voluptati, quæ ex inventionis rarissimæ jactatione per-

percipitur. At tu, Clariſſime Königi, eas ineptias contemne! & quæ tibi ex penu divino memoriæ tuæ affluunt, deprome; ſucco ſcilicet tuo, non alieno vivis; ea tibi domi naſcuntur, quæ alii apud alios emendicant; tu ſufficis tibi. Jam, ni fallor, ad omnes Epiſtolæ tuæ partes reſpondi, atque etiam cum ita juſſeris, ineptivi. Divinitas te, Vir optime, incolumem quam diutiſſime conſervet bono ſtudiorum ad facem bonis litteris præferendam! Ego vero nihil apud me reliquum eſſe volo, quod amicitiæ tuæ conſecrare & donare recuſem. Scis illam ex voce Caroli M. Mindenſis urbis appellationem & originem (*Myn, dyn,* meum, tuum,) hanc nos in poſterum amicitiæ communis urbem incolemus; admittemus tamen plures eruditos in civitatem noſtram, & præcipue Arnoldum tuum, doctiſſimum Sturmium, diſertiſſimum Græviùm & omnes Eruditionis ſine zelo cultores.

Vale Eruditiſſime & Clariſſime Domine!

Pragæ, ult. Mart. 1683.

Tuus Scripſi

BOHUSLAUS BALBINUS, S. J.

3. AD

3.

AD EUNDEM KOENIGIUM.

Vir Nobilissime, Amplissime atque Excellentissime,
Domine Præceptor ac Patrone æternum memorande!

TAndem aliquando faventibus Diis lætisque auspiciis portus me Amstelodamensis excepit, postquam varias Germaniæ superioris urbes & Academias perlustravi. Sed & vetus mea in te observantia, Tuusque, quo me prosequeris, amor, requirunt, ut peracti hactenus itineris mei rationem tibi reddam, quidque hic illic observaverim, prolixius significem. Lipsia relicta Dresdam veni, ibidemque præter insanientium aulicorum vanitates nihil memoratu dignum observare potui; Spenerum tamen semel iterumque adii, cujus quidem viri pietatem cum eruditione junctam laudo, id vero non probo, quod de litteratis universaque litteratura, tanquam vano & inani studio, haud bene sentiat. Has ob rationes ex hac barbarie iter meum Wittebergam maturavi, ibidemque a Clarissimo

rissimo Schurzfleischio humanissime exceptus sum, qui me eruditissimis suis sermonibus fere per octiduum sustinuit non solum, sed & Bibliothecam suam rarissimam certe & locupletissimam perlustrandam mihi permisit, in qua præter ingentem Græcorum auctorum numerum multos etiam libros inveni, manu doctorum virorum ad marginem illustratos, quos inter eminet Aratus, Josephi Scaligeri manu illustratus & correctus, ex quo libro aliquot rariores observationes furtim excerpsi, & inter κειμήλια mea reposui. Præterea etiam B. Stolbergii bibliothecam perlustrandam mihi permisit Clarissimus Dassovius, cui vidua Stolbergii nupsit. Deprehendi & in illa maximum Græcorum Scriptorum numerum; vidi etiam inibi Scapulæ Lexicon, ipsius B. Stolbergii manu innumeris locis locupletatum; modo desideratur aliquis, qui ultimam quasi manum operi imponat, & ita opus in ordinem redigat, ut editioni aptum reddatur. In Bibliotheca Academica Wittebergensi præter tres codices Manuscriptos Lycophronis, satis antiquos, nihil memoratu dignum inveni. Witteberga Magdeburgum & inde Helmstadium cursum direxi; ubi singularem plane

plane Meibomii erga me benevolentiam expertus sum, qui per octiduum etiam secum me retinuit; & intra hoc tempus tum Bibliothecam suam, tum etiam rarissimum suum rei nummariæ thesaurum mihi aperuit, ex cujus viri discursibus multa didici ad penitiorem rei nummariæ notitiam spectantia, quæ antea ignoravi. Sed & Calixti & Heigelii itemque Mejeri amicitia non parum mihi profuit. In bibliotheca publica inter alia vidi Manuscriptos codices Livii, Virgilii, Ovidii & Persii, qui tamen omnes non adeo antiqui sunt; melior tamen est Codex MS. qui aliquot Chrysostomi Homilias Græcas continet; dum enim literis grandioribus sine ulla vocum & periodorum distributione & absque ullis accentibus & Spiritibus exaratus est hic liber, satis credo antiquitatem suam probat. Relicta quoque hac Academia Brunswigam, inde Guelferbytum veni, ubi celeberrimam illam bibliothecam, quantum quidem unius diei spatio fieri potuit, perlustravi. MStos Codices, quos ibi deprehendi, hos annotavi. Prudentii Membranaceum, scriptum anno 1442. Svetonii & Ruffi chartaceum. Quintiliani antiquum membranaceum, duos Virgilii,

quo-

quorum alter anno 1497. scriptus est, alter vero antiquior videtur. Lactantii Membranaceum MS. Philippi Melanchthonis in Epistolam ad Corinthios. Synesii de interpretatione somniorum elegantissimum latine versum a Marsilio Ficino & Corvino Hungariæ Regi oblatum, membran. Luciani sermonum & dialogorum membr. Genealogia Turcica a Christo ad Osmannum S. Arabice membr. Quatuor Evangelistæ Græc. membr. Gregorii Nazianzeni sermones membr. Xenophontis Idea Agesilai membr. Ἐρωτήματα Βραχέα τȣ̃ Χρυσολωρᾶ membr. elegantissima Scholia Anonymi in Terentium, de quibus Conringius judicat, non esse contemnenda, quamvis ætate inferiora sint Donati scholiis membr. Marsilii Ficini epistolæ, membr. Corvino oblatæ. Xenophontis Græc. membr. Quatuor Evangelistæ Syriace a Kirchero donatus codex ante annos 743. scriptus membr. Salustii membr. Hieron. Epistolæ, membr. Boccacius de Casibus illustrium virorum cum elegantissimis Picturis script. A. 1409. æstimatum hoc est MS. trecentis Imperialibus. Justini membranaceus Codex de quo Conringius judicat: *hoc*, inquit, *Justini exemplum magni merito faciendum est,*

continet enim Epitomen quoque Operis & Præfationem Justini, quæ raro solent reperiri. Nemo elegantius Bongarsio & Freinshemio Justinum emendavit; hoc nostrum tamen videtur loca nonnulla intacta aliis corrigere posse. Hamburgum delatus inter alia vidi etiam Biblioth. publicam in æde majori vulgo *auf dem Dom*, ubi MSta asservantur sequentia: duo MSta Juvenalis membr. duo Virgilii membr. Glossæ ineditæ ad Lucanum membr. ad Ovidii Tristia Glossæ membr. Ovidii fastorum libri membr. duo Ovidii Metamorphoseos membr. Commentarii in Priscianum, Terentium & Prudentii Psychomachiam membr. quatuor Lucani membr. Gualteri Alexandreis, cujus initium:

Gesta Ducis Macedum totum digesta per orbem &c. membr. Scholia ad Ovidii Tristia, membr. Manuale Augustini membr. Ibi quoque celeberrimi Ezardi amicitiam mihi conciliavi. Hamburgo quoque relicto Bremam perrexi, inde Emdam, Emda Groningam veni, quæ Academia hodie fere nulla est, nihilque relatu dignum ibi observavi. Franequerana vero Academia & docentium dexteritate & discentium, numero maxime floret. Satis laudare nequeo singularem plane benevolentiam & huma-

humanitatem, quam ibidem mihi exhibuit Nicolaus Blancardus Gr. Linguæ & Histor. Prof. quicquid habuit rari in sua Bibliotheca, hoc mihi liberalissime ostendit. Multos ibi vidi libros manu Scaligeri, Heinsii, Salmasii, Casauboni, & Oiselii notatos. Nunc sub prelo est ejus Thomas Magister, quem cum undecim MStis contulit & notis illustravit. In iterata quoque Flori editione nunc operæ sudant. Posthac expectandus erit ab eo integer Thucydides in quo opere octodecim annos consumsit, jam autem absolutus & editioni destinatus est. Donavit mihi abeunti Panegyricum suum pro Jubilæo Academiæ Franequeranæ dictum, lectu certe dignissimum. Nec minorem mihi benevolentiam exhibuit Jacobus Perizonius in eadem Academia Eloquent. & Histor. Professſ. qui edidit Animadversiones Historicas, nunc vero prodeunt ejus Dissertationes de Prætorio contra Ulricum Huberum, ejusdem Academiæ Jurisconsultum celeberrimum. Prodibit quoque brevi singulare ejus opus de Monarchia Assyriorum, cujus operis rationem prolixe mihi narravit, inaudita hactenus fere omnia, ut mihi vero videtur, certissima omnia: in eo continentur opere. Veni quoque in intimio-

rem amicitiam Jacobi Rhenferdii Ebrææ Ling. Prof. qui brevi librum de præfectis & ministris Synagogæ editurus est. Habes hic, Vir excellentissime, brevem delineationem eorum, quæ hactenus egi. Nunc aliquandiu Amstelodami commorabor & quid heic loci Musæ agant, videbo. Post Ultrajectum & Lugdunum pergam. Aveo scire, quid apud vos rerum agatur. Doleo eheu! fatum B. Sauberti vestri, quem diem obiisse, Helmstadii audivi. Paria narrata mihi sunt de Sagittario Jenensium. Magnos certe in ambobus Patronos amisi. Deus te mihi diu salvum & incolumem servet, Vir Excellentissime, ut habeant in patria mea Musæ meæ, quo se solentur, & a quo vitam haurire queant. Vale!

Amplissimæ Tuæ Excellentiæ

devotus Cliens

Amstelod. d. 8. Julii.
1688.

ANDREAS CHRISTIANUS
ESCHENBACH.

4. Foe-

4.

Fœminæ Clarissimæ

HELENÆ SIBYLLÆ WAGENSEILIÆ

S. P. D.

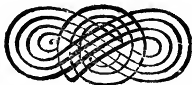
Theodor. Janson. ab Almeloveen.

VAriis per totum semestre & quod excurrit, jactatus morbis, illam quam orsum me scripseram, non potui pertexere telam, h. e. absolvere tibi destinatum Fœminarum eruditarum a me undique corrasas epistolas versiculosque ineditos complectens opusculum; in quod a te, Sibylla elegantissima, breve quidem, sed ingeniosum ac molle, ita me Dii ament, confictum quum acciperem carmen; exultavi præ lætitia, quod viderem plus te mihi concessisse ultro, quam sæpiusscule rogaram clarissimum tuum maritum Dominum Mollerum, amicorum meorum nulli secundum: vellet nimirum mecum communicare ea Epigrammata, quæ vel animo serio vel jocoso pepigisses aliquando haud infeliciter, uti ex uno aut altero exemplo, quid videre olim mihi contigit, affirmare

possum; atque hoc, ut verum fatear, eo scopo, ut edendis subjicerem, nomenque adderem ac honorem non parvum. Verum tua in me excellens humanitas & benevolentia eorum loco transmisit gratulatorium, quod gratius non posses, Carmen: quod cum inter alias tibi ea Miscellanea inscribere constitui, iis an audeam præmittere hæreo dubius, in hoc morem gesturus consiliis amicorum, quamquam longe malim id publico exhibere, quam intra privatos parietes servare, & tamen tuum ob hoc omittere nomen non putem consultum. Sed amici & dies nisi potius tu ipsa me, quid fieri velis, epistolio docebis. Interea pro insumpto labore, collatoque in me honore ingentes tibi ago gratias, acturus & semper. In recuperatam valetudinem meam quos lepidissimos politissimi ingenii Elisa Kolartii, Poëtria Harlemensis, hisce diebus mihi misit versiculos non potui non tecum communicare, ut exinde etiam tibi constet, me Musas viventes æque ac mortuas colere, imo in oculis ferre. Utinam mihi copia fieret omnium poëmatum, quæ & tu, HELENA eruditissima, & illa, condidistis egregia, profecto quovis ære, quovis labore vellem mihi ea comparare. Mox

ac

ac impressa fuerint promissa illa Carmina atque epistolæ, curabo ad Te, Patronam dignissimam, quam maturrime deferantur. Vale. Helena Clarissima & me, quem limatissimis dignata es versiculis, aliis, quæso, in posterum beato. Ego nunquam desinam Mollerianum Wagenseilianumque nomen celeberrimum meritis laudibus in cœlum pro virili evehere. Dabam Goudæ in Batavis. Anno 1696.

Ad Clarissimum Virum
THEODORVM JANSONIVM
ab ALMELOVEEN.
De recuperata ejus sanitate
Ode gratulatoria.

Nunc juvat lætis resonare chordis
Vota dum solvit, vitulisque cæsis
ALMELOVEENVS pia thura fundit
Omnipotenti.
Ille, quem circum tenebrosa nuper
Mortis errabat facies, triumphis
Læta speratis, rabido solutus
dente resurgit.
Surgit ut Phœbus vitreis ab undis
Mane, post noctem nebulis opertam
Pulchrior, mœstum meliore cœlum
luce serenans.
Nunc piæ matris prope funeratum
Filium flentis fugiunt dolores:
Explicant frontem, redeunte amico
sospite, amici;
Certa spes, salvo medico, salutis
Fulget ægrotis: Recipit sodalem
Plausibus tantis operosa doctæ
Turba Minervæ.

Her-

Herculem quantis comites regressum
Ditis a furvis recepere regnis
Sive Lernai capitum feracis
cuspide monstri.
Gaude Gaudanum decus, atque nostri
Seculi Sydus, tibi quod precamur,
Adsit annorum series, secunda
sorte beata.
Dives, ut quondam, ingenium redundet
Prisca quod longa monumenta solvit
Nocte; clarorumque adimit virorum
Nomine letho.

ELISA KOLARTIA.

IX.

ELECTA EPISTOLICA. (a)

1. DUumviri noſtri, quorum mentionem injicis (*Carpzovius & Scherzerus*) reconciliati, continuant reciprocam inter ſe benevolentiam, magno quidem meo gaudio, nec habeo cur de perpetuitate dubitem. Utinam idem fieret in vicinia noſtra. *Alberti.*

2. Peto ut R. & Doctiſſimum Virum Dominum Danielem Caſtrenſium ex Inſula Pathmo, ſeu Palmoſa Hieromonachum Græcum & Monaſterii τῶν Ἰβέρων, ceu vocat Oeconomum, litteris teſtimonialibus a Patriarcha Conſtantinopolitano nec non Galliarum ac

(a) Frequentiſſimum cum Viris Celeberrimis aluit olim commercium literarium B. Theophilus Spizelius, magnum Auguſtæ ſuæ Decus. Plurimarum, ad eum ſcriptarum, epiſtolarum, quarum in Acceſſionibus ad Almelovenii Bibliothecam promiſſam & latentem p. 113. ſqq. meminit Rod. Mart. Meelführerus, autographa jam poſſidet Maxime Rever. Dominus RUPERTUS, Oraculorum divinorum in Eccleſia Auguſtana Interpres facundiſſimus, pietate & eruditione conſpicuus. Ex iis notabiliora in ſuos excerpere uſus, dum in patria ſua adhuc verſaretur, cœpit Optimus meus BRUKERUS, cui multum jam debeo, plusque debebo in poſterum. Huic igitur Viro Eruditiſſimo hæc electa epiſtolica accepta ferenda ſunt.

ac magnæ Britanniæ Regum legatis in aula Ottomannica instructissimum benevole ac benigne tum in curia tum in ecclesia vestra excipiatis. - - Haud ingratus is erit, scio, ob varia antiquissimorum PP. manuscripta, queis monasteria illorum scatent. Quid ex illis in vestra superet Bibliotheca coram indicabis facile. E re profecto fuit Bibliotheca tua εὐκαιρῶς tunc mihi transmissa, ut Serenissimi Archiducis Florentini, qui urbem & Bibliothecam nostram inviserat, Secretarium Dominum Apollonium Bassetti edocerem de Manuscriptis ex ipsorum thesauro in vulgum emissis, ceu impressos etiam Ernestius ille Danus in Medicæa sua jam dudum vulgarat. Denique quod Balthasar Cordierius S. J. in Catalogo Manuscriptorum Bibliothecæ Scorialensis, quem Cyrilli homiliis in Jeremiam præfixit, in Hispania ipse egerit, probe nosti. *Christ. Arnoldus.*

3. Judicium ut tibi communicem meum de continuatione Bibliothecæ universalis rogas? dicam sane; nec comitatis certamen, quod te lacessente ingredior, ultro deseram. Res immensi laboris est, quæ quidem a nobis in Germania cumprimis confici nequit. Desunt enim bibliothecæ, desunt

desunt Catalogi exterorum, nescimus Codices Manuscriptos, quorum vel sola lemmata ab invidis supprimuntur. Præterea Judæorum, Syrorum, Arabum, Persarum cimelia, manu exarata, quis novit? Operam ludimus tanquam mox perdituri. De cætero vetus illud haud ignoras, cui bono? *C. Arnoldus.*

4. Hornii Historia naturalis & civilis opus imberbe. *idem.*

5. L. Abbadie (deceptor ille Gallicanus) nuper cum Anna Maria Schurmannia & aliis (numerabantur triginta circiter) clam se subduxit, & multum æris alieni, ad pedes nempe apostolorum depositi, corrasum abstulit secum. *Idem.*

6. Fuit Hackspanius brevioris staturæ facies rosas æmulata, oculi subridentes, frons augusta quidem, sed aperta, capilli in vertice divisi, & post aures reflexi, barba mediocris, subrussa, & in acumen desinens: Corpore præditus erat agili & per agros ac latifundia, fere quovis mane alacriter discurrente: Vir sane jocosus ac suavis, nec rigore carens Academico; disciplinam enim cum sceptra teneret Academiæ, custodivit diligentissime, licet Ilia Codro rumperentur. In docendo non minus perspicuus

cuus erat, (testem me habes discipulum illius annorum quinque) quam fidelis - - - Plurà inedita adhuc ipse possideo: Loca scilicet aliquot Theologica, in diversis Collegiis, ceu vocant, privatis a me calamo excepta, juxta sententias Rabbinorum imprimis & Targumistarum - - Loci ejus Theologici statim post mortem publico duorum studiosorum quorum nec nomina nos latent furto subtracta sunt. Theologia Rabbinica typis quidem cœpta exscribi, haud tamen absoluta fuit. *Idem.*

7. Ipse Serenissimus Princeps Rudolphus, Dux ac Dominus Brunsvicensis sententiam hanc, annum expugnatæ Brunopoleos exhibentem observavit, quoad sensum verborum (ut me docuit Acad. Jul. Professor) ex I. Maccab. XV. 33. 34. VenDICata est a nobIs, Vrbs non aLIena, seD patrIbVs nostrIs & nobIs Detenta. *Idem.*

8. Prædixisse memini Hackspanium: Futuros esse vel tandem, qui textum Ebraicum prorsus sint reformaturi. Id ipsum postea tentare ausus est Isaacus Vossius in suo de LXX. Interpretibus libro: Quod olim vel ante eum Sgambatus, qui teste L. Allatio in apibus Urbanis emendare textum

tum Ebraicum sustinuit, & ea de re cum Pont. Max contulit. *Idem.*

9. Sæpius quoque audivi dicentem: Multas Scholasticorum & miras distinctiones ex ignorantia linguæ Ebrææ fuisse ortas, quæ prorsus concidunt, si textus origines penitius intueamur. *Idem.*

10. Divino favore in re tam ardua atque proprii ingenii summo opus est conamine. Secus ac illis placet, quibus inverecundum non est, aliena scripta nunc exscribere, nunc mutilare, & sic gratiam aliis debitam ad se rapere. Quo fit ut publicæ Musarum sedes inutili scriptorum pondere onerentur, quod quidem ad exenteranda marsupia accommodatius censueris, quam pectora solida eruditione imbuenda. Sufficit veteribus illis nova appensa ansa, & scripturientis vulgi judicio recoctis sæpius scriptis novus titulus, novaque methodus. *Thomas Bangius.*

11. Quaresmii dilucidationem Palæstinæ non solum non vidi, sed & ne nomine quidem apud nos (Jenenses) est nota, nisi quod illam Bosius citat in introductione generali in notitiam Rerumpublicarum orbis universi tractatu præclaro novissimeque edito. Bibliotheca tamen ejus non habet

habet hunc librum. *Matth. Frid. Beckius.* N. N. Homo pius & studiosissimus &c. &c. sed a scholasticorum subtilium magis quam utilium lectione, quæ ei a D. Musæo svadebatur, præpeditus. *Idem.*

12. Codicem Manuscriptum Erfurtensem, quem in Musæo Frischmuthiano oculis usurpavisti Tuis, evolvi, dumque diversam lectionem accentuum cum laudato Domino Frischmuthio & converso Judæo Zarvossio, perscrutor, ecce ingerit sese oculis nostris Targum in libros Paralipomenων, de quo nemo nostrum aliquid inaudivit aut legit, utrum tu vel Velschius nostras de eo aliquid resciveritis, proxima quæso occasione me edoceas. *Idem.*

13. Quod Schefferi Sveciam litteratam concernit, fatis præventus B. autor scriptis aliis non incelebris, ultimam eidem manum imponere non potuit, ut sic in abortum potius degenerarit. *Nicol. Bergius.*

14. E Reformatis Heideggerus Tigurinus nuper Anatomiam instituens Concilii Tridentini præter Chemnitiana pauca fere habet de suis, ipso etiam in præfatione (quantum memini) non diffitente. *Mich. Bohn.*

15. Do-

15. Dominus Lounojus (in scriptis notus) singulis hebdomadibus, quantum audio, conferentias, ut vocat, instituit publicas, ex quibus haud parum utilitatis mihi promitto. *Idem.*

16. In Schola Sorbonica aurum colligendum est ex scoriis, modo non scoriæ Scholasticæ, tricæque & apinæ aurum omne absorbeant in Sorbona. *Idem.*

17. Requiro inde a multo tempore *Fabiani Justiniani Indicem universalem Alphabeticum, in folio, a. 1612. Romæ, &* nisi fallor, *Mediolani* quoque editum. Eum si impetrare te autore ac proxeneta liceret, majorem in modum hoc nomine tibi me recente beneficio plurimum esses devincturus. Egoque illum quantocunque pretio redimere paratus sum. Vidi pridem mecunque habui diu, commodato olim sumtum. Est multæ bonæ frugis plenissimus liber, atque per etiam rarus. Scripsit idem autor libellum in 8. *de S. S. Scripturæ lectione usu & interpretibus*, quem proclivius est aliunde comparare, *B. Boineburg.*

18. Cæterum Italia haud ita pridem subministravit Epitomen Annalium Raynaldi (vid. præf.) non sine maxima tamen indigna-

dignatione Nobb. Ord. Bav. Cancellarius (cum nuper ad me invisisset) in opere isto Ludov. IV. seu Bavari ex Imperatorum serie notavit exclusionem, tulitque ægerrime, quod Raynaldus nulla subnixus prorsus autoritate asserere non dubitaverit, a Carolo IV. Imp. leges Ludovici gestaque omnia rescissa, ac propterea quod hæreseos & schismatis crimine notatus esset, plane irrita fuisse pronuntiata; quin imo apprime mirabatur, summam Raynaldi impudentiam, quod Bzovii (idem plane de Ludov. Bavaro statuentis) periculo non cautior sit effectus, cum satis constet, illum maxime Elect. Bav. flagitante Romæ ad Palinodiam adactum, & spisso quodam volumine a J. G. Herwarto injuriarum postulatum fuisse, *qui scilicet* (sic in fronte operis hujus legitur) *eundem D. memoriæ Imp. contra jus fasque* &c. &c. ut proinde timendum sit Reynaldo idem plane fatum eandemque cum Bzovio subeundam aleam. *Spizel. ad Boineburg.*

19. Dicam & ingenue ac pace Italorum nec studio adulandi. Nunc solidæ literæ ultra montes degunt, ubique servant priscum nitorem. *Jo. Bornus. Verona.*

20. *In* Luthero *finde ich einen Göttlichen* Character *und Sendung, so in J. Arnd. Frid. Brekling.*

21. D. Morhofius Prof. Juris *zu Kiel* vir, cui DEus interiora velaminis *geoffenbahret hat, darff noch in seinem* Polyhistor *auftretten, und* Jac. Böhm *mit mir vertheydigen. Idem.*

22. Vossius per me licet ut retineat suam sententiam, me non habebit ὁμοψῆφον, & hæc ejus sententia magna ex parte innititur principiis Capellianæ Criticæ. *J. Buxtorf.*

23. Quod Abrahamus ille Echellensis mavult de Codicum Ebraicorum integritate Capelli, quam nostrum sequi judicium, miror, nec indignor; antea scivi, plerosque Pontificios ambabus manibus illam Criticam amplexuros, & ea in rem suam usuros. Ecchellensis ille est homo futilis, nullius solidæ eruditionis in propria lingua, ne dum Hebraica, Thraso gloriosus, vanus, adeoque improbus, uti eum depingunt editis scriptis Valerianus de Flavigny Doctor Sorbonicus, & Gabriel Sionita. Cum talibus litem inire, est cum muliere furiosa & impudica litigare. *Idem.*

24. Ego

24. Ego plus satis negotii reperio in solis libris Hebraicis, intra quorum fines subsisto, vel saltem reliquarum linguarum Orientalium studium, extra sacras litteras extendere operiosius nec potui nec volui. *Idem.*

25. Quid de consensu ecclesiarum Orientalium in dogmaticis statuendum sit, ego non habeo dicere, qui paucissimos Christianorum Orientalium libros vidi: quæ vidi, in illis deprehendi in nonnullis consensum cum nostris ecclesiis, in aliis dissensum, & fermentum Pontificium redolentia. Nescio etiam, cujus antiquitatis vel fidei sint singuli. Animadverto enim ex versionibus Biblicorum librorum, in quibusdam libris biblicis illos plerumque cum LXX. Interpretibus. sæpius quam cum textu Hebræo convenire. Non dubito si nimium de illorum consensu velimus gloriari, quin Ecchellensis, & ejus similes multum sint nobis facturi negotii. Quantum illis tribuendum sit fidei, etiam inde mihi suspectum, quod a fide dignis acceperim, & qui illas regiones ex parte peragrarunt, incredibilis regnet ignorantia in rebus fidei. Fieri enim potest, ut Pontificii multum in illis regionibus invexerint

superstitionis. Sed hæc illis relinquo, qui & linguarum illarum & rerum Orientalium sunt peritiores, D. Hottingerus hic regnat, & sua tum peritia, tum diligentia, & indefatigabili φιλοπονίᾳ multum præstare posset. *Idem.*

26. Illud deplorandum, in publicum non prodiisse Bohlii Concordantias Bibliorum Hebraicorum, ubi particulas solum miro ingenii acumine collegit, quæ in Buxtorfianis omissæ sunt. Magnæ molis volumen. Certe jam nemini constat, ubi Manuscriptum lateat. *J. Bened. Carpzovius.*

27. Iniisse rursus amicitiam Scherzerum tecum cum gaudio cognovi, sed cave, cave canem. Nescio quid jam monstri alat. Nam prohibet magistris habere Collegia Hebraica ex hoc fundamento, quod ista Professio non ad Philosophiam pertineat, cum Facultas Philosophica concedere noluerit ut ipse crearetur Licentiatus Theologiæ.

His ex unguibus cognosce hunc Leonem. *Id.* Plura in litteris sequentibus de hac litis materia.

28. Nudius tertius fasciculum etiam litterarium accepi, cum gratissimis libellis Gaulmynum ipsa veritas (quæ rarior) commen-

mendat, Bangium mea exſpectatio & materia de Nephilinis, Schottanum novitas, & *Lecachtobh* elegantia. Hunc ſumme exoſculor. Stilus facillimus eſt, nec mirum cum pro pueris conſcriptus; res ipſa neceſſaria. Continet omnem doctrinam Judæorum, eorumque Theologiam, tanquam in compendio exhibet, non abſimilis Lutheri Catechiſmo quoad ſcribendi modum. Abendanam non excultior ſolum linguæ Latinæ notitia, verum methodi longe facilioris inventio commendat: ille certe, quoscunque vellem, tractatus rabbinicos, pretio intercedente, civitate Latina donaret, imperiali videlicet pro folio impreſſo numerato. *Idem.*

29. Saubertianam Commentariorum Rabbinicorum verſionem, quam miratus es, miratus ſum & ego, magis tamen ipſius ſeu impudentiam dicam, ſeu malitiam, ſeu ſtultitiam, & ne quid magis dicam. Ut primum vidi cum ſtupore, ut facile conjicere potes, legi titulum ſatis ſpecioſum, *Opus* vocat *Theologiæ*, *Philologiæ ac Philoſophiæ ſtudioſis apprime utile*, quod ipſe ſolus affirmat: neminem adhuc idem dicentem aut ſcribentem audivi. - - Dicta-Rabbinica, quæ crepat,

aut ex Buxtorfii florilegio desumta sunt, aut ex thesauro Hottingerii aut alibi compilata. *Idem.*

30. Quanta studiorum pestis sit, si adolescentes primis academicæ vitæ annis amore Philologiæ abripiantur, ipse magno meo cum malo sum expertus, nec velim alios idem suo experiri. *Idem.*

31. Germanico, quod edidit scripto Steudnerum Cabbalam Judæorum utcunque exponiente patet virum esse in his litteris non proletarie versatum, qui si Latine illud scribere maluisset, plus gloriæ meruisset. *Idem.*

32. Egregia Edzardi apud nos est fama, sed præter inauguralem dissertationem quam Rostochii habuit exigui momenti, nihil unquam ab eo vidi. Sunt tamen plurimi, qui Buxtorfio non minorem velint, & versatissimum judicent in omni litteratura Talmudica Rabbinicaque. Sæpius eum mihi a Davide de Lara laudatum memini. *Idem.*

33. Beckii versionem ac notas in paraphrasin Chaldaicam prioris Paralipomenων probare nemo non eruditorum tenetur. *Idem.*

34. Scho-

34. Scholæ hodie plus decrementi quam incrementi capiunt, omine pessimo, & certo rediture iterum barbariei præsagio. Vetus est illud: Musæ laudantur & algent; hodie & algent, & vix ac ne vix quidem laudantur. *Israel Clauderus.*

35. Baptistæ Mantuani opera edita habentur IV. Tomis Antwerpiæ, 1576. in 8. Sed titulus mentitur. Nec enim ibi sunt edita, præter in fine Tomi I. III. & IV. dimidiam partem. Cætera prius fuerunt alibi (forte Coloniæ) excusa: Post Francofurtenses mutarunt titulos, scilicet primam & ultimam pagellas & tomum primum retinuerunt. Ex secundo fecerunt tertium, ex tertio secundum. Antwerpienses autem multis additis, quæ nec olim in Ascensiana editione apparebant, sed ni fallor Mantuæ post prodiere, ex primæ editionis f. Tomo fecerunt secundum. Ex secundo fecerunt tertium ex tertio primum. Et sic una editio mutatis titulis ut dixi, ter prodiit. *Christ. Daumius.*

36. Bibliothecam universal. scio esse rem maximi arduique laboris multique temporis neque unius fere hominis. *Id.* Bernardi Geystensis Palponistam olim a me editum meus Grævius cum membranis Trajectinis contulit,

tulit, variasque submisit unde lacunas explere & multa emendare possum. *Idem.*

37. In Comenii obitum.

Orbis hic est pictus : nunquam pigmenta placebant,
Quid juvat in mundi degere vestibulo?
Janua Comeni, tibi jam patet aurea linguæ
Angelicæ : cœlum, dum licet, ingredere.

* * * * * *

Quam bona versura est! AMOS, nunc SOMA revertit
Ad terram : ad cœlum Spiritus unde venit.

* * * * * *

Vixit Comenius : non erro : Camenius : unum
Inde Camœnarum turba novena gemit.

J. Fabricius.

38. Fer-

38. Ferrarius is est, qui prolusiones & epistolas, duos quoque tractatus de re vestiaria unumque de Lucernis Veterum & novissime Panegyricum scripsit, Regi Galliæ dicatum: Vir tanti ab Rege isto æstimatus, ut fere solus ac præter ordinem donum quingentorum Imperialium, aliis Viris doctis jam subtractum, accipiat, imo a Serenissima hac Republica, (Veneta) in tanto pretio habitus, ut ei pro Eloquentiæ professione, qua Patavii defungitur, annuatim solvat stipendium bis mille ducatorum Venetorum. Et sane, si scripta ejus (quæ forte jam habes) legeris, fateberis mecum, dignum esse illum, qui in Prytaneo, hoc est, tam bene alatur. *Idem.*

39. Neque ego, mihi crede, satis mirari possum, tantam in celeberrima hac urbe (Veneta) esse penuriam librorum præstantiorum, nisi oculatus, non credidissem. In Italica lingua extant sane egregia scripta: Sed quod Latina attinet, illa aut sunt Commentarii nugaces aut tricæ Scholasticorum obscuriorum aut versiones Græcorum autorum. Alibi, libros veteres excutiens incidi in librum quendam (si quid judicii in me est) optimum, eumque mihi statim emi. Titulus hic est: *Synopsis*

 vete-

veterum religiosorum rituum atque legum. Antonius Caracciolus, Cler. Reg. ex antiquitate eruit, notisque ad sui ordinis constitutiones comprehendit. Romæ. 1612. fol. Idem.

40. Quæris quid agant Clerici nostri (Venetiis)? uno verbo: Nihil; otio indulgent, cuticulam curant, veneri dant operam, in theatris plus videas quam in Museis, atque illorum, qui veræ eruditioni invigilant, vix sunt totidem, quod Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili. Hinc illa meliorum auctorum raritas sive illa (ut ficum ficum appellem) barbaries. *Idem.*

41. Helena Cornelia Piscopia, virgo Veneta ἑπταγλωττης esse perhibetur. Callens nimirum Hebraicam, Græcam Eruditam & Vulgarem, Latinam & Italicam; Gallicam & Hispanicam. Sane in omnibus hisce nonnunquam specimen aliquod edit, peritiaque canendi etiam excellit, uti ipse nuper magno cum stupore audivi in præsentia Principis Germani, qui Philippi Sulzbacensis, Marte Svecico Clari, frater est. *Idem.*

42. Si svavitatem illam oris (Ferrarii), senilem illam gravitatem, a superbia alienam, illum denique actionis gestuumque, in

in quibus orationis anima consistit, leporem pariter videre atque audire posses, diceres profecto juxta mecum: *O perfectum Oratorem.*

Propter ingruentem in Italia barbariem aureus Ferrarius noster sæpius ingemiscit: imo hisce diebus mihi dixit, lætari se, quoties inter auditores suos videat Germanos, hos enim ex iis aliquem percipere posse fructum, reliquos autem nempe Italos, sæpe ne quidem intelligere ea, quæ propinantur. Idque tam verum est, quam quod verissimum. *Idem.*

43. Kircheri museum quidem perlustravi, sed colloquium ejus non adeo ambivi, quod non de aliis rebus quam novis, statum magis quam rem litterariam attinentibus, discurrit. *Idem.*

44. Reiseri Catalogus Manuscriptorum Bibliothecæ Augustanæ in manus venit virorum Principum, Magni Etruriæ Ducis & Cardinalis Medicæi, ab iisque utroque probatus fuit pollice. *Idem.*

45. Tua quoque (*Spizelii*) scripta in Florentina Bibliotheca asservari, atque a Patrono non minus quam Bibliothecario inter optima censeri, oculatus testis sum atque auritus. Mercurius ei (*Ferrario*) ut

os

os apertum eloquentissimumque, ita crumenam dedit clausam. Praeterea Italus est, aut magis Hispanus senex, qui omnes plus aequo ad rem sunt attenti. *Idem.*

46. In D. Niemanni locum successit Dominus L. Bajerus, Norimbergensis D. Musaei futurus gener, qui si DEus studiis porro adspiraverit, ejus spartam summo cum applausu ornabit. Ebraicae & Graecae linguarum apprime gnarus, ita quoque Philosophiae adyta penetravit, ut adversariis par esse possit, & eorum strophas solvere. *Frischmuth.*

47. Quae de propaganda vera & sincera pietate consilia nonnulli eruditi & pio zelo flagrantes viri agitant, ejusmodi sunt, ut nemo viri nominis Christianus improbare queat. Dolui sane tot retro annis, eos, qui pro umbone populum aliquando docere debent, non modo in scholis de vera pietate haud ita multum percipere, sed etiam postmodum academica libertate tam turpiter abuti, ubi sibi persvadeant, parum referre, quomodocunque vivant, quoad extra officium sint constituti. *Idem.*

X.

X.

Oratio in laudem Bartholomæi Bertlini Ecclesiastæ Memmingensis conscripta Anno 1563. (*a*)

PRincipio gratias ago Deo æterno patri Domini nostri JEsu Christi, conditori & conservatori rerum omnium, quod filium sibi coæternum nobis misit, & lucem Evangelii sui tam clementer inter nos accendit, totoque pectore & ardentiss. votis oro, ne eam extingui sinat, sed immensa misericordia propter filium crucifixum & resuscitatum coetus Ecclesiasticos, veram doctrinam sonantes protegat, & nos Spiritu suo sancto gubernet, ut ipsum non modo in hac vita sed etiam in omni æternitate celebremus Amen.

No-

(*a*) Hanc orationem hactenus ineditam, inserere placuit, quod memoriam Viri de Memminga mea optime meriti conservet, ac quædam historiæ Ecclesiasticæ patriæ capita illustret. Benevole eam mecum communicavit Vir Doctissimus mihique Amicissimus Jo. Jac. Laminitus, Ministerii Candidatus diguissimus. Cæterum de Bertlino conf. Mart. Crusii Annales Suevic. ad an. 1551. & 1562. nec non Sleidanum, quamvis hujus locus jam non succurrat.

Notum eſt vobis omnibus illud Græcorum Reverendi patres, fratresque in Domino chariſſimi; ὅπου Τις ἀλγεῖ ἐκεῖσε, καὶ τὴν Χεῖρ᾽ ἔχει.

Idem mihi nunc in hoc noſtro triſtiſſimo caſu uſu venire ſolet. Quocunque enim me vertam, quicquid vel verbis vel facto inſtituam, imago integerrimi viri paſtoris noſtri D. Bartholomæi aſſidue mihi ob oculos verſatur, & ingenti ejus deſiderio non ſolum propter nos, qui patre privati ſumus, ſed etiam propter orbitatem Eccleſiæ noſtræ afficior. Proinde ſtatui in hunc locum non quidem panegyricam laudationem, ſed brevem totius vitæ ſtudiorum & virtutum ejus commemorationem adferre. Primum, ut meo ipſius dolori non nihil indulgeam. Deinde ut manes præſtantiſſimi viri debita laude proſequar. Æquiſſimum enim eſt eos, qui vel de Republica, vel Eccleſia bene miriti ſunt, digna celebratione ornare. Poſtremo volui & vobis Collegæ humaniſſimi hac quamvis involuta oratione gratificari. Sic enim natura comparati ſumus, ut quos vivos ſummopere amavimus, eosdem vita defunctos libenter celebremus & ipſi & ab aliis quoque & candide celebrari audiamus.

Quam-

Quamobrem plane mihi persuadeo, me breviter de re grata dicentem benigne, & attente a vobis auditum iri. Recitabo autem bona fide, historiam integram, sumptam partim ex scriptis, partem ex sermonibus ipsius. Ordiar autem, sicut usitatum est, hanc meam narrationem à patria & parentibus. Natum itaque eum 1497. accepimus honestis parentibus Bartholomæo Bertlino & Magdalena Krafftin, municipibus Oppidi Faucensis, quod quidam conjecturas sequuti Abusiacum nominant, & ad radices & in ipso quasi ingressu, & faucibus Alpium situm est. Atque hanc pastoris nostri patriam celebrem reddidit. Clementiss. Imperator Maximilianus, qui cum sæpenumero eò ventitare soleret, civesque omnes singulari benevolentia complecteretur, etiam patre D. Bartholomæi usus est familiarissime, eumque quia opificio Lanius erat, frequenter ad mactanda pro se & aulicis suis pecora adhibuit. Habet autem idem oppidum adjunctum Cœnobium & scholam, ad quam filius à parentibus missus prima latinæ linguæ rudimenta avide percepit. Inde ad nostram scholam Memmingensem venit, ubi pro ratione & consuetudine illorum temporum victum

victum oſtiatim emendicando in exercitio latinæ linguæ & Grammatices gnaviter perrexit. Ac poſſem vel hodie, ſi velis ædes commonſtrare, in quibus nidulum ſuum habuit. Idem autem, quod in hac noſtra urbe fecit, etiam poſtea Lindavii factitaſſe dicitur. Cum autem & in patria & alibi quoque in hiſce puerilibus ſtudiis Ἡλικιώτας ſuos facile ſuperaret, & ſpes fieret parentibus fore, ut non citra fructum adoleſcens in bonis literis progrederetur, tenui admodum duorum florenorum videlicet Viatico inſtructus ab eis ad celeberrimam tum temporis Academiam Erdphordienſem miſſus eſt. Nec ibi more quorundam, qui tantum libertatem iſtis in locis captant, tempus rem precioſiſſimam inutiliter collocando pravis ſodalitiis, & comeſſationibus conſumſit, ſed laudabiles, ut tunc erant tempora, in literis progreſſus fecit, ut primum honoris in Academia gradum qui à lauri bacca denominationem habet, conſequeretur. Cæterum hinc ingenii ipſius felicitas, & naturæ ſolertia colligenda eſt, cui in tantis tenebris & barbarie lucernula tamen aliqua purioris elegantiorisque literaturæ fulſit. Non ſolum autem ingenii promptitudine, ſed etiam morum hone-

An. 1515.

honeſtate præſtabat. Quod cum ii, qui præ cæteris docti habebantur animadverterent, amore ſingulari juvenem proſequi cœperunt. Refloreſcentibus enim aliquo modo bonis literis, Heobani Heſſi Poëtæ celeberrimi auditor fuit. Inſuper etiam Micyllo, ſicut ipſum aliquoties referentem audivimus, uſus eſt familiariter. Eſſent quidem jam plura de ſtudiis juventutis dicenda, ſed properat oratio ad altiora. Domum igitur ex Academia reverſus, pro more tum temporis uſitato ſacris eſt initiatus, & in patriâ, aliquandiu ſacra illa Pontificia procuravit. Deinceps verò conſenſu & ſuffragio ſuorum Collegarum ad populum docendum, in Eccleſia Waltenhoſenſi emiſſus eſt. Eodem tempore doctrina Evangelii, cui pontificii jam diu caliginem obduxerant, Luthero authore, in lucem proferri, & purgari cœpit. Scribebat is libros optimos, quos hic novus paſtor præter moram reliquorum Sacrificulorum diligentiſſime evolvebat, ad trutinam Propheticorum & Apoſtolicorum ſcriptorum, tanquàm ad Lydium ut dicitur, lapidem adhibebat, & pulchrè cum eis conſentire deprehendebat: nec non gregem ſibi commiſſum juxta hanc normam in verâ

fide & pietate instituebat. Quin, & in moribus multam à cæteris Baalitis degenerabat. Erant enim casti, mansueti, placidi, quales sunt in optimâ naturâ. Erat quidem illi animus maturè satis jugum pontificium abjicere, & ad nos transire: sed aliud, ex alio objiciebatur impedimentum. Nunc seditio rusticorum interveniebat, nunc infœlix Eucharisticum certamen, pium institutum remorabatur, nunc insana Anabaptistarum colluvies ancipitem eum reddebat, nunc cognati proprii, sui emolumenti gratiâ, obganniebant. Nihilominùs tamen, ut antè dixi, errores in Ecclesiâ suâ, spargebat, nullos: sed veritatem Evangelii, quam ex fontibus Israël, & libris D. Lutheri, aliorúmque doctorum virorum hauserat, constanter populo proponebat. Sed ut Pontificiorum examen, rectè docentibus & pie in Christo viventibus semper infestum est, eósque Vatiniano quodam odio prosequitur, qui illorum superstitiones, non sequuntur, & per omnia, probant, cœpere nunc clam vellicare hominem, nonnunquàm palàm ipsius doctrinam, tanquàm erroneam, & hæreticam traducere, ita ut tandem res ad D. Christophorum, Episcopum Augustanum, qui ex

ex Stadionum familiâ, originem ducebat, delata ſit, quaſi hæreſin in ipſius Epiſcopatu, paſtor Waltenhofenſis ſereret, & populum falſâ doctrinâ imbueret. Vocatur igitur, non ſemel ſed iterùm, atque iterùm, ad Epiſcopum. Ille nullius erroris vel hæreſeos ſibi conſcius, lubens ſe ſiſtit. Proponuntur ei accuſationes adverſariorum, qui ſperant ipſum capitis periculum incurſurum: ſed hi ſpe fruſtrantur, & ille ſententiam fert longe mitiorem. Cùm enim ſe intrepidè excuſaret, crimen hæreſeos à ſe derivaret, ſuámque doctrinam, authoritate S. Scripturæ muniret: præſul ut erat homo literatus, & propemodùm dixerim, occultus JEſu Chriſti diſcipulus, non minaciter, cum eo agere, nec ſilentium mandare, ſed duntaxat, ut quæ ſciret vera, cautiùs populo proponeret ſuadere. At diſplicebat his Harpyis Epiſcopi manſuetudo & clementia, quam cum in ejus perſona carpere non liceret, cœperunt hunc ſuum collegam, quem propter eruditam ſynceritatem amare debebant, magis odiſſe. Hoc enim plerique Pontificiorum cum Phariſæis commune habent, ut ſuæ gloriæ & lucri gratia non modo ipſi lucem Evangelicam clauſis oculis averſen-

 tur,

tur, ſed etiam alios ſecum in tenebris detinere ſtudeant. Cum ergo bonus hic paſtor noſter ſua quotidie pericula augeri videret, nec liberum ipſi eſſet divinam veritatem in tanta ſuſurronum & proditorum copia palam profiteri, tandem poſthabitis omnibus obſtaculis de ſolo mutando, & Babilone relinquenda conſilium iniit, memor mandati cœleſtis. Exite de illa populus meus ne participes ſitis delictorum ejus. Apo. 18. Dum autem hujusmodi cogitationes in animo ſuo verſaret, quo nam potiſſimum proficiſceretur, commodum non tamen ſine divina providentia Scholaſtica illi conditio in hac noſtra urbe offertur, ubi & adoleſcens nonnulla literarum fundamenta, ut ſupra commemoravi jecerat. Hanc functionem quamvis ætati ſuæ minus commodam ambabus manibus amplexus eſt. Noluit enim temere in cathedram proſilire, ſed prius ritibus Eccleſiæ noſtræ aſveſieri, ut poſtea & ipſe in ea omnia juxta præceptum Apoſtolicum εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν perageret. Reliquit igitur ſolum patrium, & venit in locum peregrinum, reliquit propinquos, & conceſſit ad alienos, reliquit honores mundi, & Chriſti ſtigmata ſuſcepit, reliquit

1. Cor. 14.

Anno 1542.

quit omnium rerum abundantiam, & paupertati sese consecravit, & ut breviter dicam omnia quæ hic mundus admiratur & suspicit, veræ religioni posthabuit. An non putas ipsum verè cum divo Paulo gloriari & dicere potuisse. Omnia damnum esse arbitror propter excellentiàm cognitionis Christi JEsu Domini mei &c. Phil. 3.

Cæterum hic Ludi magister non diu in schola detentus est, præsertim cum ætas ipsius & divinarum literarum cognitio ampliorem & minus molestam provinciam requireret. Proinde ab amplissimo Senatu nostro Ecclesiæ Woringensi; non ita procul hinc dissitæ pastor præficitur, cui doctrinæ sanitate & honestate vitæ ita præluxit: ut omnibus piis ibidem esset acceptissimus. Armabat se tum temporis contra Status Imperii Imperator ipse, cui bellum inferenti illi resistebant. Pendente autem in æquilibrio victoria, mittitur Ecclesiastes noster ad aliam quandam in agro Ecclesiam instituendam, cujus Magistratus - noster Collationem, ut vocant, habet: Abbas autem quidam vicinus acerrimus Evangelii hostis, Politicam jurisdictionem obtinet. Adlubescit popello doctrina illis hactenus nunquam audita: Ab-

1543.

1546.

bas vero crudeli furore incenditur, & miſſis lictoribus ſuis Concionatorem Evan-
An. 1547. gelicum comprehendit, vincit, ligat, & in carcerem ſqualidum includit, incluſum alit ſordidiſſime usque ad diem quintum quo precibus, ac interceſſione Magiſtratus noſtri, aliorumque piorum, certis quibusdam conditionibus liber dimittitur. Recenſui jam aliquot certamina humaniſſimi Auditores, ex quibus pia conſtantia paſtoris noſtri colligenda eſt, ſed nondum omnia audiviſtis. Plura enim adhuc, & longe atrociora propter nomen Chriſti pericula ſubiit. Nam vincit in bello pars adverſa, & ut victoria natura inſolens eſt, oboritur perſequutio Chriſtianorum
An. 1548. ſæviſſima, quæ multorum cordium cogitationes detexit, ac manifeſtavit. Nonnulli enim officio docendi Evangelii relicto aliis artibus minus periculoſis, magis vero quæſtuoſis ſtudebant, quidam Protheo mutabiliores nonnihil doctrinam conſuetam mitigabant, & ad Magnatum libidinem inflectebant, alii Chriſti jugum prorſus abjiciebant, & cum Pontificiis faciebant. Pauci Spiritu Dei confirmati in hac fœda ac miſera veræ Eccleſiæ facie profeſſionem Chriſtianam libere fatebantur,

&

& corruptelis aperto ore reclamabant. Inter quos Reverendus pastor noster non fuit postremus. Etsi enim ob sævitiam adversariorum Ecclesiam suæ curæ commissam deserere cogeretur: tamen munus prædicandi non abjecit, multo minus Ecebolii mere confessionem mutavit & ad hostium castra transiit, sed ex agro in urbem nostram receptus frementibus inte- An. 1549.
rim adversariis verbum veritatis toto triennio docuit constantissime & fide- An. 1550.
lissime, donec tandem furor adversariorum eo progrederetur, ut piis ac salutaribus Doctoribus non modo silen- An. 1551.
tium mandarent, sed etiam urbibus dato jurejurando interdicerent expellerentque. Didicerant credo hoc artificium à Juliano Apostata, de quo Sozomenus historicus Ecclesiasticus sic scribit: Julianus clericos & Ecclesiarum præsules à Civitatibus submovere festinabat, studens, ut eorum absentia paulatim Ecclesia, neque sacrorum ministri nec qui docerent, vel qui ministeriis participarentur, existerent, & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem. Expulsio autem ista hoc pacto fiebat. Comitia tum Imperii Augustæ Vindelicorum celebra- An. 1551.

bantur, quo & paſtor noſter unà cum aliis vocatur, ut coram Imperatore doctrinæ ſuæ rationem reddat. Non poſſum mihi hic temperare, quin piiſſimam uxoris ejus vocem commemorem, qua maritum abiturientem dimittebat. Non enim ut illa Saturi Confeſſoris uxor, ut apud Victorem legitur, maritum à Confeſſione lachrimis mulieribus retrahebat, ſed potius ad eam animabat, & cohortabatur, dicens: Vale dilectiſſime Conjunx, & cave, ne propter me & parvulos noſtros liberos veritatis patrocinium deſeras. Hac fœminea multo autem magis divina conſolatione corroboratus Auguſtam abit, coram Imperatoris Conſiliariis ad præſcriptum diem ac horam ſe ſiſtit, quæritur ab eis de genere doctrinæ ipſius, & ſolicitatur, ut Reformationem animas Interimentem ſuo ſuffragio approbet, & in poſterum ſuam Eccleſiam juxta hanc normam erudiat. At ille Evangelium JEſu Chriſti ſe hactenus docuiſſe nec poſſe ſe aliud doctrinæ genus diverſum, ab eo, ſalvâ conſcientiâ recipere reſpondet. Ob hanc piam & liberam Confeſſionem divino nomine invocato jurare cogitur, ſe neque urbem neque agrum noſtrum ampliùs ingreſſu-

Sabatho ante Bartholomæi 23. Auguſti.

greſſurum. Supplex autem petebat concedi ſibi bidui, aut tridui ſpatium, quo res ſuas priùs domi diſponeret, quàm in exilium iret: præſertim quia uxorem haberet jam partui vicinam. Id, non modo, ſancto viro negabatur, ſed inſuper etiam conviciam audiebat; quaſi prolem ex illicito & meretricio concubinatu, genuiſſet: cùm tamen etiam in regno pontificio, caſtiſſime vixerit, & à vitio ſcortationis fuerit alieniſſimus. Juris-jurandi ergò religionem veritus ab urbe & agro noſtro dehinc abſtinet. Qua in re, quæſo ipſius tolerantiam, conſtantiam multasque alias virtutes quæ hic ſimul concurrunt, perpendite. Vir jam grandævus in exilium ire jubetur, quod quam miſerum ſit, norunt ii, qui experimento cognoverunt, relinquit conjugem gravidam, abjicit curam ſobolis, rerum familiarium rationem nullam habet, integri anni ſpacio incertis ſedibus vagatur, ferens nunc imbrem, nunc ſolem, nunc frigus, nunc æſtum, & omnia alia incommoda, quæ viatoribus evenire ſolent. Has omnes difficultates divino auxilio adjutus ſuperavit, & meditatione divini verbi lenivit, id quod vel hinc colligi poteſt, quia inter oberrandum Pſalmum Davidis 121.

cujus initium eſt, Levabo oculos meos in montem &c. dulciſſima explicatione illuſtravit, quam egomet unà cum multis aliis piis vidi, & ſummo animi deſiderio legi. Non dubito quin aſſiduè in animo ſuo volverit ſuaviſſimam promiſſionem Chriſti, quâ illis qui propter nomen ſuum uxores, filios, domûs relinquunt centupli reſtitutionem & vitæ æternæ hæreditatem pollicetur. Fuit & familiare ipſi dictum Cypriani conſolatione plenum : *Exul non eſt qui Chriſtum in mente habet, quia Domini eſt terra & plenitudo ejus.* Merito igitur ſi non in album martyrum eum retulerimus, at in confeſſorum numero propter tot pericula, locum non infimum tribuemus. Etſi vero in hac ſæviſſima tempeſtate humanitus portum nullum videre, neque finem calamitatum ullum ſperare potuit : tamen omnipotens pater, præter omnium hominum opinionem nubeculam, ut Athanaſius vocat, depulit, & aliquam ſerenitatem conceſſit. Nam poſtquam aliquandiu Auguſtæ in Xenodochio docuiſſet, vinculum juramenti ſolvitur, & ad nos in hanc urbem revertitur, à vere piis, ſummo cum gaudio & congratulatione excipitur, ad munus prædicandi redit. Chriſtum & ejus bene-

An. 1552.

beneficia ob oculos nobis pingit, ad fraternam charitatem hortatur, & ut paucis rem abſolvam, id unum dies noctesque ſedulo ſatagit, ut cives regni cœlorum nos faciat. Quo quidem in curriculo illud vel præcipuè commendandum mihi occurrit, quod piæ pacis & concordiæ fuit ſtudioſiſſimus, ad quam fovendam nos ſuos ſymmiſtas, ut meminiſtis, nunquam non hortatus eſt, & è contra veris gemitibus deploravit diſtractiones Eccleſiarum, quæ fiunt per eos, qui aut ingenii ſui oſtentandi cauſa, aut honorum & ambitionis ſtimulis exagitati, aut avaritiæ furiis impulſi movent certamina non neceſſaria, dogmata excogitant nova, ac mox quemvis non jurantem in verba magiſtri diris devovent, excommunicationis fulmine feriunt, pro cathedra damnant. Horum ille nihil ſimile, ſed controverſias ſumma animi manſuetudine conſopivit, ſedavit, diremit. Hujus igitur tanti, tamque pacifici viri opera, & miniſterio Eccleſia noſtra placida quiete per aliquot annos uſa eſt. Vixit enim à ſui exilii tempore per decennium, donec tandem vitæ ipſius inſtaret terminus, cujus præſagium in animo ſuo eum habuiſſe vere affirmare poſſumus. Nam paulo antequam

in

in morbum letalem incidisset, Conciones aliquot publicas de præparatione ad mortem habuit, in quibus populum serio hortabatur, ut quicquid à Domino DEO immitteretur, fortiter ferat, nec jugum Christi, etsiamsi ducat ad mortem excutiat. Hanc cygneam cantionem populo præcinens, etiam sibi ipsi cecinit, seque ea ad mortem, quæ paulo post subsequuta est ita instruxit, ut magno animo illam adiret. Corripitur ergo ejusmodi morbo, unde nulla recuperandæ valetudinis spes supere-
An. 1581. rat, decumbit per octiduum, gravissimos corporis cruciatus absque omni fremitu & indignatione fert, seipsum exercitio verbi Dei subinde consolando. Sæpe enim filio, qui ipsi ægroto ministrabat, selectiora S. Scripturæ dicta recitanda proponebat, quibus ipse piam enarrationem addebat. Nec vero excidisse vobis arbitror, quoties nos illis diebus ad invocationem invitaverit, cui ipse suos gemitus, & vota pro Ecclesia, pro se ipso, & pro orphanis suis semper miscebat. Cum autem octava demum die, quæ erat Stephani protomartyris, naturam vi morbi superatam sentiret, & vox jam nunc ipsum deficeret, postulata charta vacillanti quamvis dextra quasi testamen-

ſtamentum exarabat, cujus duo ſunt capita, primo enim orphanos ſuos nobis inprimis, deinde omnibus piis commendat, rogans, ut eos poſt obitum ſuum in vera religione & pietate curemus educari. Secundo ſui teſtamenti capite fidei ſui confeſſionem repetit, in eaque ſe ad tribunal JEſu Chriſti venturum adfirmat. Paucis poſt horis ſpiritu ſuo in manus cœleſtis patris commendato placide obdormit, annos natus 65. menſes duos cum totidem diebus. Dignum etiam memoria eſt, quod retulerunt nobis ii, qui morienti adſtiterunt. Teſtantur enim illum in extremo agone, & in ipſo vitæ exitu, dextram aliquo modo in altum ſublevaſſe. Quo geſtu procul dubio ſignificare voluit, ſe cum Divo Stephano videre gloriam Dei & JEſum ſtantem à dextris Dei, qui finem jam dolorum ſuorum ſit facturus, & ipſum ex hac miſera ac ærumnoſa peregrinatione in cœleſtem patriam ſuſcepturus. Proinde ſine dubio anima ipſius æterno jam fruitur gaudio. Juxta dictum Apocal. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Corpus vero poſtero die, quo Johannis Apoſtoli memoria celebratur, honorifice multo cum luctu & lachrymis totius Eccleſiæ, ſicuti ſcitis omnes,

ſe-

ſepulchro commiſſum eſt, ubi glorioſam Salvatoris apparitionem, & reſuſcitationem exſpectat, ut fiat σύμμορφον τῳ σώματι τῆς δόξης Ἰησῦ Χριςῦ, ſicut Paulus loquitur. Audiviſtis breviter Reverendi viri fratresque in Chriſto dilecti, curſum totius vitæ optimi viri Bartholomæi paſtoris noſtri vigilantiſſimi. Qui cum fruatur dulciſſimo conſpectu & conſuetudine DEI, Filii ejus Domini noſtri JEſu Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum adeoque omnium, qui à condito mundo ex hac vita diſceſſerunt, electorum, ipſi quidem gratulamur tam fœlicem migrationem, ſed noſtra cauſa dolemus. Nos enim magno ornamento privati ſumus. Verum cum divinæ voluntati reſiſtere nefas ſit, nos memores ejus teſtamenti orphanos commendatos nobis habeamus, & patris mores, pietatem, ſtudia, Vigilantiam, patientiam, inprimis vero amorem piæ concordiæ imitemur, quem cum ipſo inter nos hactenus multis annis ſua authoritate retinuerit, quæſo, ne inteſtinis rixis rumpamus, ſed inviolatum ad poſteros conſervemus. Quo officio, nullum vel illi emortuo gratius, vel Eccleſiæ utilius fecerimus.

Dixi.

XI.

XI.

DISSERTATIONIS
DE
LIBRIS RARIORIBUS CONTINUATIO.

IN ſecunda noſtræ opellæ parte p. 321. ff. extat diſſertatio de libris rarioribus variiſque raritatis eorum cauſis: ſed tenue duntaxat ſpecimen nos ibi exhibituros eſſe profeſſi ſumus, ſenſim ſenſimque adaugendum; quo minus mirandum eſt, multa ab aliis ei adjici poſſe, ſicuti & nos haud pauca, ab aliis, qui idem argumentum tractarunt, omiſſa annotavimus. In Memorabilibus quoque Bibliothecæ Perilluſtris Domini RAYMVNDI DE KRAFFT cum rariores & præſtantiores editiones Biblicas (*a*), tum libros chartæ pergamenæ impreſſos (*b*), nec non opera ab artis typographicæ primordiis ad annum usque CIↃ IↃ. typis exſcripta (*c*), & alia rarius obvia (*d*), quæ

(*a*) Amœnit. lit. Tom. III. p. 24. ſqq.
(*b*) l. c. p. 119.
(*c*) p. 121. ſqq.
(*d*) p. 144. ſqq.

quæ in isto thesauro adservantur, enarravimus. Nunc jucundum hoc, nec minus utile, argumentum continuatum dabimus, observatis, sicubi nobis cognitæ fuerint, raritatis causis, de ordine non adeo solliciti.

1. Libros omnium rarissimos esse eos, qui primis typographicæ artis rudimentis annumerandi veniunt, in confesso est. Eorum quosdam alibi jam recensuimus (*e*). Nunc addimus, aliquot etiam ornare Augustam Bibliothecam Guelpherbytanam, quæ præterea omnis generis cimeliis literariis instructissima est. Eleganter, uti solet, de iis disseruit Janus Gregorius Betulius, vel potius Celeberrimus Burkardus in Epistola, qua C. H. E. D. Relationem de Itinere suo Anglico & Batavo examinavit, p. 69. sqq. Ibi inter hujus generis libros retulit etiam unum, Augustæ Vindelicorum excusum, cujus inscriptio hæc est: *Das nach geschrieben Buch von der Hand hatt zu Teutsch gemacht Doctor Hartlieb durch Bett und Heissung der durchleichtigen hochgebohrnen Furstin Frow Anna gebohren vonPraunschweigg Gemahel dem tugentreichen hoch-*

(*e*) Tom. I. p. 1. II. p. 327. IV. p. 293.

gelopten Furſten Hertzog Albrecht Hertzog zu Bairen und Graff zu Voburg: Das iſt geſchehen am Fritag nach conceptionis Mariä virginis glorioſis: 1448. fol. In fine verò, & in extremo plane paginæ legi: *Irog Scapff zu Augſpurg*, meminit Vir doctiſſimus; verum, quod ejus pace dixerim, anni 1448. nota haud indigitare mihi videtur impreſſionis, ſed ſcriptionis tempus, quo ſcilicet ad finem perductum fuerit & Germanica veſte indutum opus ab Hartliebio, cujus curæ illud Anna, Bavariæ Ducis Conjux, demandaverat. Neque enim veriſimile eſt, tam cito translatam eſſe Auguſtam auream artem, quæ tum adhuc vel Argentorati, vel, quod magis placet, Moguntiæ in cunis vagiebat. Præterea contra tantam vetuſtatem pugnat, quod, ipſo obſervante Cel. Burckardo, utrique paginæ, ut hodie fieri ſolet, typi ſint impreſſi; quum in reliquis altera ſemper vacua relicta ſit, cui tamen alterius folii impreſſa pagina plerumque eſt agglutinata. Ipſa inſuper verba editoris meæ ſententiæ patrocinantur: *hatt zu Teutſch gemacht Doctor Hartlieb* —— *Das iſt geſchehen* — 1448. Idem fere de Leonardi de Ubino Sermonibus notavit

Mich. Maittaire (*f*). Cæterum quem ibidem p. 72. laudatus Burckardus memorat librum, typos & antitypos Vet. & Nov. T. pertractantem, idque Germanico sermone, plurimis adjectis figuris, ex latino illo opere, cujus vetustissimum exemplum, inter ipsa typographiæ initia impressum, Bibliothecam Krafftianam ornat (*g*), in vernaculum idioma translatum esse suspicor.

2. Diximus quædam Part. III. p. 145. sqq. de Rituum Ecclesiasticorum Romanæ Ecclesiæ libris, jam nonnulla, eorum historiam concernentia, adjicienda sunt. Petrus Paulus Vergerius (*h*) hæc de iis refert: *Quoniam scio — Ceremoniale non esse adeo multis notum, audi pauca de eo. Titulus est: Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ rituum seu sacrarum cæremoniarum Libri sex. Semel tantum fuit typis excusus Venetiis, curante quodam prædivite ex Capellorum familia, avaritiæ causa, mercatore, cui nomen fuerat Sylvano, Anno M. D. XXVI. Quod Cle-*

(*f*) Annal. Typogr. Tom. I. p. 25.

(*g*) vid. Tom. IV. p. 293. sqq. ubi ejus notitiam & specimen exhibui.

(*h*) in Præfat. libelli, hac inscriptione insigniti: Cur & quomodo Christianum Concilium debeat esse liberum.

Clemens Papa VII. cum (ut erat aſtutus) valde iniquo tuliſſet animo, ſupprimenda ea exemplaria, ac ne deinceps excuderentur, ſeveriſſime imperavit. Et propterea rarus inventu eſt. Bis hic erraſſe mihi videtur Vergerius: primo, quod ſex libris opus abſolvi ſcribat, cum tres tantum ſint, niſi forte ei, quam memorat, editioni acceſſerint etiam Paridis Craſſi de ceremoniis ad Epiſcopum Cardinalem ſpectantibus libri, quorum tamen duo duntaxat ſunt: deinde quod prima vice eos libros A. MDXXVI. prodiiſſe in lucem exiſtimet, cum aliter ſe rem habere ex hujus opellæ parte III. p. 145. pateat. Ait vero l. c. Vergerius, ſe Tubingæ recudendam curaſſe primam ejus libri partem, in qua de Paparum electione agitur, ſperatque fore, ut propediem reliquæ etiam partes e cavernis ac tenebris in lucem protrahantur. Cum libellus mihi ad manum ſit, rariusque occurrat, ut omnia Vergeriana, integrum ejus titulum exhibere haud piget. *Ordo eligendi Pontificis & Ratio. De Ordinatione & Conſecratione ejusdem. De Proceſſione ad Eccleſiam Lateranenſem. De ſolenni convivio, quo Cardinales, Epiſcopos atque alios excipit. Tum de Pallio de corpore*

beati Petri sumpto, in quo est plenitudo pontificalis officii. Omnia excerpta verbum verbo ex libro, cui titulus: S. Ro. Ecclesiæ Cerimoniarum libri sex, qui in Vaticana secretiore Bibliotheca magna religione & reverentia conservatur. Reliqua etiam quæ illic in hoc genere latebant brevi evulgabuntur. Tubingæ Anno M. D. LVI. in forma quadruplici. In epistola dedicatoria ad Albertum Marchionem Brandenburgensem seniorem ac Ducem Prussiæ paucissimos scribit quid in hoc Cerimoniali contineatur nosse, vix enim alibi quam Romæ reperiri; quin Romæ quoque paucos esse, qui norint, quod nimirum ejus pudeat, ac proinde celare quantum possint conentur. Post dedicationem operi præfixa est figura, æri incisa, Joannæ Papissæ inter Cardinalium brachia parientis, fortassis eadem, quam cum Cardinalis Veneti libello de laudibus Sodomiæ (*i*) fasciculo literarum, Car-

(*i*) Vel potius Capitolo di M. Giovanni della Casa sopra il forno, recuso in Observat. Select. Illustr. Nic. Hieron. Gundlingii Tom. I. ex rarissimo libro, cui hic titulus est: *Il primo libro dell' opere Burlesche di M. Francesco Berni, di Messer Gio. della Casa, del Varchi, del Mauro* &c. Venet. A. 1564. Peculiari simul observatione p. 120. sqq. Vir celebratissimus infamiæ

Cardinali Borbonio inſcriptarum, incluſit Vergerius, de qua re ſingularia quædam commemorat Clar. Fiſchlinus (*k*). Integrum iſtud opus ceremoniale Venetiis quoque per Juntas A. M D LXXXII. in quarti ordinis forma recuſum fuiſſe; ex Catalogo Bibliothecæ Cardinalis Imperialis f. 312. didici. Cæterum Paridem Craſſum, vel de Graſſis, quem adeo ægre primam hujuſce operis editionem tuliſſet. l. c. oſtendi, minus recte in Lexico Univerſali Hiſtorico Lipſienſi *Pariſienſem* vocari, erroris anſa ex Viri prænomine accepta, obſervavit Vir Celeberrimus, Jac. Chriſtoph. Iſelius. (*l*).

3. *Concilium non modo Tridentinum, ſed omne Papiſticum perpetuo fugiendum eſſe omnibus piis. Autore Vergerio.* Anno M. D. LIII. in 4. Hoc in libello continentur 1. Receſſus Comitiorum Auguſtanorum An. 1548. quo præſcribitur forma, juxta quam celebrandum fuiſſet Concilium Tridentinum. 2. Receſſus Comitiorum

Q 3 Au-

famiæ notam a Caſa, quod ſcilicet παιδεραστίας crimen defenderit, feliciter abſterſit.

(*k*) In Supplementis ad Memorias Theologorum Wirtembergenſium. p. 117. ſq.

(*l*) In Præfatione Lexici Univerſalis Baſileenſis fol. 13.

Augustanorum An. 1551. de eadem re. 3. Bulla Indictionis Julii III. tota insidiosa. 4. Prior salvus Conductus Concilii Tridentini. 5. Salvus Conductus Basiliensis Concilii. 6. Alter salvus conductus Tridentini. 7. Duæ Cæsaris literæ de Concilio Tridentino. 8. Canon ex veteribus Paparum libris, quinam habeant vocem deliberativam in Conciliis. 9. Juramentum Episcoporum. 10. Juramentum Paparum. 11. Canon, quod Concilia fiant singulis decem annis. 12. Canon, quod non servetur fides hæreticis. 13. Historia de Hieronymi Pragensis supplicio a Poggio Florentino scripta. 14. Indictio a Paulo Papa III. facta, qua Germanos diserte appellat Hæreticos & infideles. 15. Catalogus hæreticorum D. Joannis Della Casa legati papalis, qua idem agitur. 16. Punctum Bullæ Julii III. Papæ, qua prohibet Episcopis (nempe judicibus Concilii) lectionem librorum hæreticorum. 17. Punctum ex libro Mutii a Julio Papa III. approbato, qui affirmavit Papam ipsum habere Germanos non solum pro hæreticis & infidelibus, sed pro sceleratissimis, ebriosisque hominibus, & nullo modo eos auditurum esse in Concilio, sed illis inauditis comprabaturum

omnes

omnes ſuas regulas & conſuetudines hactenus obſervatas. 18. Proteſtatio Henrici II. Regis Gallorum Concilio Trid. facta, qua affirmat nolle illud agnoſcere pro legitimo & univerſali. *Hæc ita erant ſparſa*, verba ſunt editoris, *ut ea boni viri non facile poſſent habere in promptu, & cavere a captionibus & inſidiis Paparum & Conciliorum eorum. Itaque ob hanc cauſam Petrus Paulus Vergerius, JEſu Chriſti ſervus, putavit colligenda, ſcholiis illuſtranda, & in hunc libellum redigenda ad gloriam Dei.* Locus impreſſionis indicatus haud eſt, at Tubingæ prodiiſſe, typi evincunt. Alibi (*m*) Vergerius opuſculum hoc Bernæ apud Helvetios primum, poſtea & Tubingæ excuſum eſſe, ſeque de eo cum aliis quibusdam recudendo cogitare ſcribit.

4. *Cur & quomodo Chriſtianum Concilium debeat eſſe liberum, & de Conjuratione Papiſtarum. Cum Præfatione P. P. Vergerii. Impreſſum Viteberga primum A.* 1537. *ac denuo Regiomonti per Joannem Daubmannum* A. 1557. in 8. In Dedicatione ad Jo. Aurifabrum ita fatur Vergerius:

(*m*) In Præf. opuſculi, cujus num. 4. mentionem facio.

rius: *Cum me videres solicite indagantem, quinam libelli hoc tempore essent recudendi, qui in conventu Varsoviensi promovere causam D. N. JEsu Christi contra furentissimos ipsius hostes nonnihil possent: istum tu ad me misisti, cui titulus est,* De Conjuratione Papistarum, *& adjecta schedula sciscitatus es, viderimnè eum libellum antea, nec ne. Quare historiolam accipe pro responso, & num viderim intelliges. Ego ille ipse Saulus fui, ille inquam Pauli Papæ III. præclarus internuncius, qui concilium Mantuanum per totam Germaniam magno supercilio jactabam. In me igitur, atque adversus meam legationem, immissus fuerat libellus, a quo sentiebam non mediocriter turbari atque impediri rationes meas. Cum enim Sacri Romani Imperii Principibus, cæterisque Ordinibus anxie promitterem, Paulum III. Concilium propediem celebraturum, ut scilicet eos a nationali (quod tunc valde timebatur) celebrando abducerem, sæpius in illis actionibus audiebam quasdam subobscuras voces, quæ mihi nescio quæ juramenta, præsertim Episcoporum, objiciebant. Quare, cum id, quod res erat, metuerem, diligentissimeque investigarem, tandem deprehendi libellum, ac veluti catellum quendam, qui me allatrabat atque prodebat. Tacebam*

enim

enim ego astute, neque qualis futura esset Concilii forma indicabam. At hic libellus videbatur clamare, cave credas isti Legato ullisve Papistis, Germania. Fecerunt enim conjurationem contra veram Dei Ecclesiam, quæ tibi tantopere cordi est. Quid quæris Aurifaber? Feci quod in Schola Paparum didiceram. Nempe jussi conquiri & colligi quotquot inveniri potuerunt ejus libelli exempla, atque in ignem conjici, conjecturus multo libentius autorem ipsum (qui nimium mihi in dicendo vehemens fuisse, ipsumque jugulum causæ petiisse videbatur) si licuisset. Ita eram amaro zelo & persecutor Ecclesiæ Christi pessimus. Habes historiam. Audis me novisse, atque etiam bellum gessisse cum libello. — — — Cæterum permitto tuo, cui merito permultum tribuo, judicio, num interea hic libellus Regiomonti videatur recudendus. Mihi quidem videtur omnino. Habet enim & is suas utilitates. Deinde cum ego, ut dixi, multa ejus exempla flammis aliquando absumenda tradi curaverim, atque ita multos pios homines ejus lectione fraudaverim, decet me saltem totidem de meo instaurare, atque Ecclesiis reddere. Talis satisfactio prorsus pia ac debita est.

5. Itidem curante Vergerio typis exscriptum esse libellum arbitror, cujus titulus est: *Vide quid Papatus sentiat de Illustrissimis Germaniæ Principibus, ac de liberis Civitatibus, quæ Evangelio nomen dederunt. Inprimis quid de tota nostra doctrina & de ministris Ecclesiarum. Vix fuere unquam scripti ulli famosi libelli atrociores & truculentiores.* Anno M. D. LVI. in 8. Excerpta heic exhibentur e libro Italice scripto, cujus

Verba velut tinctum singula virus habent:

Q. scilicet Jacobo Moronessæ, Monachi Cælestini Typo Martini Lutheri, cum privilegio Papæ & Reip. Venetæ edito Venetiis apud Gabrielem Jolitum de Ferrariis & Fratres A. M. D. LV. En tibi speciminis gratia quosdam ex eo flosculos: Pag. 3. ita Moronessa maledicentissimus: *Dicturus sum in hoc libro de moribus, de vita, de doctrina & de morte Martini Lutheri, monstri horribilis Saxoniæ, fugiendum non solum a nobis Christianis, sed etiam ab omnibus Barbaris & Scythis, imo etiam a dæmonibus inferni, tanquam hostem naturæ, proditorem patriæ pestem proprii sanguinis, inimicum totius humani*

-mani generis, æternam mortem ſui ipſius, & omnium qui illum ſequuntur. Pag. 77. *Quid eſt Lutherus niſi idolum abominationis, manifeſtus infidelis, beſtialiſſimus belial, caliginoſa nox errorum, nequitia abſoluta, via non minus pernicioſa quam nova, domus certiſſima mortis, verus ſpermologus, hoc eſt, novorum verborum & legum ſomniator, fictus & novitius Chriſtianus, Apoſtata, Sacrilegus, Adulter atque ambitioſiſſimus, qui tandem repentina & ſubitanea morte ſublatus eſt.* Pag. 290. audit ipſi beatus Lutherus inſtrumenmentum diabolicum, vas damnationis, arca ignorantiæ, ſcandalum orbis notabile: pag. 305. templum ſuperbiæ, fornax avaritiæ, ſentina luxuriæ, fluxus & refluxus gulæ: pap. 313. animal brutum, beſtia ſilveſtris, monſtrum ingens & horrendum, ſuperans omnes mortales omni magno ſcelere: pag. 332. apoſtata, ambitioſus, ſacrilegus, indoctus, adulter, impius, homicida, proditor ſui ipſius & ſuorum omnium, perfidus, invidus, irreligioſus, ſentina omnis turpitudinis, mulus, equus, ſerpens mortiferus, monſtrum cornutum, horrendum, immenſum: pag. 337. peſtis Germaniæ, damnatio ſuæ ſectæ, hæreſiarcha ſeculi ſui, corruptor mentium Catholi-

tholicarum, initium bellorum civilium, suscitator sepultarum hæresium, idolum abominationis, præcursor Antichristi, & paulo minus quam Antichristus: pag. 339. nequam, sceleratus, reprobus, barbarus & crudelissimus homuncio, indoctissimus, bestia insensatissima, draco venenatissimus, pestis mundi, insidiæ animarum, latrocinium vitarum: pap. 362. fumus omnium sepultarum hæresium, generalis præfectus locustarum, princeps abyssi: pag. 394. servus Satanæ, organum diaboli, tenebræ divinarum literarum, fructus perniciosissimus, pestis Christianismi, damnatio infinitarum animarum, venenum consanguineorum & vicinorum suorum: pag. 395. apostata nequam, verus partus diaboli, singularissimum idolum abominationis, stans in loco sancto. Pag. 400. his utitur verbis: *Lutherus constanter persuasit incestum & sacrilegium, non solum laicis, sed etiam religiosis: & confisus latibulis Germaniæ, clamabat contra vicarium Christi, vixitque in gratia omnium* Herodum *& impudicarum* Meretricum Germaniæ. Pag. 431. *Conversatio Lutheri fuit summe hæretica: in conclavi, ubi mortuus est, neminem voluit præsentem nisi ferociores, & magis mala.*

maledictos hæreticos, qui ſint in Germania, Jonam & Michaëlem, veros ſecretarios ſuæ diabolicæ doctrinæ. Voluit illic etiam adeſſe duos filios, veluti hæredes ejusdem doctrinæ, & Comitem ſuum Dominum, & Comitiſſam ſuam Dominam, veluti defenſores ejusdem diabolicæ doctrinæ. O quæ familia, quam fideles ſocii, quam ſuavis conſuetudo! Talis fuit Macarii, Benedicti, Franciſci Seraphici? Tandem mortuus eſt hæretice, nam illud verbum, quo uſus fuit : Sic Deus dilexit mundum! *in fœtida latrina oris ſui horribiliter putebat pravitatem hæreticam: nam voluit inferre, quod Chriſtus datus fuit mundo, ut ſolus pateretur pro peccatoribus, qui ſalvarentur ſolis meritis & paſſione Chriſti, non autem per ulla propria merita, ſicut ipſe fecit, qui nullum verbum dixit de pœnitentia &c.* Scilicet commune fatum habuit Megalander noſter cum divo Paulo, de ſeipſo ſuisque *συνεργοις* teſtante: *ὡς περικαθαρματα τȣ κοσμȣ ἐγενηθημεν, παντων περιψημα ἑως ἀρτι.* 1. Cor. IV. 13. & cum primis Chriſtianis, tot conviciis, tot morſibus a gentilibus laceratis, quibus teſte Terrtulliano (*n*) *Chriſtianus*

(*n*) Apologet. Cap. II. De calumniis Paganorum in veteres Chriſtianos ſparſis integro tractatu, Kilonii A. 1668. in 4. edito, egit Chriſtianus Kortholtus.

stianus homo erat *omnium scelerum reus, Deorum, Imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicus.*

6. De editione prima *Canonum Concilii Tridentini*, quæ Bibliothecam Perillustris Dni. de Krafft decorat (*o*), hæc habentur in Sagittarii Introductione ad Historiam Ecclesiasticam (*p*): *Canones ac Decreta hujus Concilii primum Romæ* CIↃ IↃ LXIV. *in fol. a Paulo Manutio publica cum autoritate & complete prodierunt,* — — *Editio hæc rarissima, & charo olim pretio in Gallia vendita. Et quanquam additum sit Pontificis privilegium, gratiam tamen apud plures hac editione non iniit Manutius, utpote intempestiva. Differt hæc sæpe ab aliis, typosque præfert majusculos ac nitidissimos, atque extat in Bibliotheca Guelphica.*

7. *Andreæ* Dudithtii *de Horehoviza, quondam Episcopi Quinque-ecclesiensis, Oratoris & Consiliarii Cæsarei,* Orationes in Concil. *Trident. habitæ, Apologia ad D. Maximil. II. Imp. Commentarius pro conjugii libertate. Cum appendice Epistolarum DD. Impp. & PP. German. orationum ac scriptorum*

(*o*) Vid. Tom. III. p. 154.
(*p*) Tom. II. p. 1444. edit. D. J. A. Schmidii.

rum aliquot de communione sub utraque specie, connubio sacerdotum, ecclesiæ reformatione, Synodique Trident. potiss. actionibus. Edita studio ac opera D. Quirini Reuteri Palatini, Profess. in Academia Heidelbergensi. Offenbachi A. CIↃ IↃCX. in 4. Hic liber in Sagittario-Schmidiana Introd. ad Hist. Eccles. T. II. pag. 1442. rarioribus annumeratur. Dilucidius ejus contenta exhiberem, cum mihi sit ad manus, nisi id factum jam esset a summo Viro J. A. Fabricio *(q)*.

8. *Victorii Siri Historia annorum* 1640. *sqq.* in laudata Introductione (*r*) rarissimum opus vocatur.

9. *Jo. Cochlæi Historia Hussitarum*, Moguntiæ A. 1549. in fol. excusa ibidem (*s*) dicitur rarum at virulentum scriptum.

10. De Petri *Martyris Anglerii Epistolis* ita *Bæclerus* (*ss*) ad Bar. de Boineburg. *P. M. A. M, Epistolæ multæ frugis sunt, sed intelligentibus. Displicet autem editorum consilium tam pauca exemplaria & parca ma-*

nu

(*q*) in Bibliothecæ Græcæ Volum. XI. p. 706.

(*r*) Tom. II. p. 131.

(*s*) l. c. p. 265.

(*ss*) in epistola, Argentor. A. 1670. d. 12. Maji data, e qua excerpta exhibet Cel. Struvius in Actis literariis Tom. I. Fasc. VI. p. 23.

nu publicantium, ut semper rarus maneat liber. Patinus Medicus Parisiensis exul hic excudi curavit numismatum antiquorum Tomum. Videtur vir valde bonus esse, & in re numaria vetere promptus, medicus quoque eruditus, cui debetur etiam editio novissima P. M. A. M. epistolarum. Illæ notæ singulis epistolis præfixæ notant Petrum Martyrem Anglerium Mediolanensem. Epistolarum ipsarum tria tantum exemplaria ad nundinas Francofurtenses allata, & unum statim te occupasse retulit Simon Pauli.

11. Idem in Bibliographia Critica (*t*) *Huc pertinent Navigationes*, ait, *in Indiam Orientalem omnes, ad* 40. *vel* 50. *bodie rarissime omnes simul haberi possunt*, &(*u*) : *Navigationes Americanæ plurimæ cum figuris æneis seorsim editæ; sed raro haberi possunt.*

12. Idem l. c. p. 767. *Hanc laudem* (*quod sint optimæ*) *habent omnes editiones Latinæ Patrum ab Erasmo procuratæ, quæ propterea in Gallia etiam & Italia ambiuntur, & magno ære redimuntur.*

13. *Missale*

(t) edit. Krausianæ p. 394.
(u) l. c. p. 396.

13. *Missale secundum ritum Ecclesiæ Bremensis*, Argentorati A. MDXI. fol. auspiciis Joannis, Archiepiscopi Bremensis editum adeo rarum esse scribit Cel. J. H. von Seelen (*x*), ut testetur Dietericus a Stade, quod per 42. annos, quibus eo tempore Secretarii in Consistorio Stadensi munere functus erat, unum tantum ejus exemplar videre sibi licuerit. De hoc Missali laudatus Stadenius in præfatione Manuali Ecclesiastico, *Kirchen-Hand-Buch*, Stad. 1710. 8. Maj. edito, præfixa consulendus est.

14. *Otfridi*, *Monachi Weissenburgensis*, *Evangeliorum librum: veterum Germanorum Grammaticæ, poëseos, theologiæ præclarum monumentum*, de quo Tom. III. p. 19. sqq. disserui, *a Flacio Basileæ* M. D. LXXI. *in* 8. *vulgatum*, inter rariores libros rarissimum nuncupat Seelenius (*y*), eumque ex hac editione totum suos in usus descripsisse Stadenium memorat. Exemplar Otfridi edit. Flac. quod fuit in Bibliotheca Gudiana, magno pretio redemisse C. S. Schurzfleischium, in Vinariensem Bibliothecam

(*x*) in Memoria Stadeniana p. 129.
(*y*) l. c. p. 62.

thecam inferendum, idem refert (z). Qua occasione Lectoribus meis nunciandum est, prelum jam Ulmæ strenue exerceri in excudendo B. Schilteri Thesauro Antiquitatum Teutonicarum, in quo Otfridus agmen ducet.

15. Codicem Biblicum, dialecto Saxoniæ inferioris Lubecæ MDXXXIII. fol. typis exscriptum valde rarum appellat Seelenius (*a*), dataque opera de eo in Selector. Literar. Specim. V. egisse se ait.

16. *Merici Casauboni Commentatio de quatuor Linguis, Pars I. Londini* 1650. in 8. *Ut rarus hic liber*, verba sunt sæpe laudati Selenii (*b*), *in quo de Hebraica & Saxonica Linguis (pars enim posterior de Græc. & Lat. Ling. nunquam edita est) docte differitur, aliquando cum accessionibus quibusdam recudatur, dabo operam, si vitam dederit & vires Numen benignissimum.*

17. *Bonaventuræ Vulcanii Opus*, quo *de Literis & Lingua Gothorum* agit, & variarum Linguarum specimina exhibet, Lugd.

(z) l. c. p. 68.
(a) l. c. p. 70.
(b) l. c. p. 77.

Lugd. Bat. 1597. in 8. editum, rariſſimum idem appellat (*c*).

18. De *Gudmundi Andreæ Lexico Islandico*, ſive Gothicæ Runæ vel Linguæ ſeptentrionalis Dictionario, quod in lucem produxit Pet. Jo. Reſenius, Hafn. 1683. in 4. maj. idem vir eruditiſſimus conferatur (*d*).

19. *Paræneticorum veterum Pars I. cum notis Melchioris Haiminsfeldii Goldaſti.* Adjectæ Cunradi Rittershuſii JC. conjecturæ in Panegyricos veteres. Inſul. ad Lac. Acron. 1604. in 4. Secunda pars lucem haud vidit. De hoc libro ita Jo. Riddarſtierna Hamb. d. 19. Dec. 1694. ad Stadenium (*e*): *Verlange von dem Hn. Secretario einige Nachricht, wo doch des Goldaſti Parænetici Veteres zu finden, und wann ſie getrukt, qua forma, an ſeparatim, an vero junctim cum aliis Goldaſti operibus. Denn ich ſie tauſendmal geſucht in Bibliotheken und nachgefragt, aber niemals können zu ſehen bekommen.* Cui Stadenius A. 1694. d. 24.

R 2 Dec.

(*c*) l. c. p. 84. de hoc libro conf. omnino l. c. p. 322. ſqq.
(*d*) l. c. p. 85. ſqq.
(*e*) l. c. p. 188.

Dec. præter alia respondit (*f*) : *Nactus ego sum hanc partem primam ex Bibliotheca Conringiana, & profecto non vili pretio, quia in bibliopolis non reperitur, nec nisi semel separatim est edita.*

20. *Simonis Pauli Miscella Lectionis antiquæ* Argentor. 1670. in 8. impressa rarissimum librum nominat Seelenius (*g*).

21. *Gysbert Japix Friesche Rymlerye, in trye dielen forschaet*, librum Lowardiæ 1681. in 4. publicatum, rarissimum tum alibi, tum in ipsa Frisia esse testatur idem (*h*).

22. *Das Helden-Buch mit synen figuren.* Hagen. A. M. D. IX. fol. Raro obvius liber eidem audit (*i*).

23. *Joannis Cotovici*, Ultrajectini, militis Hierosolymitani, *Itinerarium Hierosolymitanum & Syriacum*, Antverpiæ 1619. in 4. maj. editum, rarum hodie monumentum vocat Jo. Oldermannus (*k*). Ex

(*f*) l. c. p. 191.
(*g*) l. c. p. 95.
(*h*) l. c. p. 98.
(*i*) l. c. p. 99. ibidem in sequentibus alii quoque hujus generis libri rariores memorantur.
(*k*) in Programm. de Geographiæ Græcæ lumine in veterum autorum monumentis legendis. p. 9.

Ex epistolis Thomæ Reinesii, summi Polyhistoris, ad J. A. Bosium cognovi, illum avide quæsivisse ac desiderasse hunc librum, tandemque ab hoc obtinuisse. Nuper & ego potitus sum.

24. *Martini Buceri scripta*, ipso auctore curante *in Germania*, sensim sensimque *excusa*, haud facile obvia sunt, magni merito æstimanda. De iis ita Gerh. Jo. Vossius (*l*) ad Hugonem Grotium Amstelod. 1642. d. 17. Junii inter alia scripsit: *Consulendæ sunt editiones illæ, quas nobis Germania produxit: non quæ ex sententia Calvini castratæ prodierunt Genevæ. — — Cum vero omnia fere Buceri sint moderatissima, tum imprimis præfatio in Commentarios super quatuor Evangelistas in editione Argentoratensi* A. M. D. XXX. *quæ & ipsa prætérita in editione Rob. Stephani Anni* CIↃIↃLIII. Exempli gratia ibidem Vossius producit locum e Buceri Commentar. in Psalmum II. qui in editione Rob. Stephani A. CIↃIↃLIV. castratus ac interpolatus legitur. Scripta quoque ejus Anglicana, quæ singulari volumine Conradus Hubertus, Buceri quon-

(*l*) in Epistolis, Augustæ. Vindel. recusis A. 1691. fol. 447.

dam per annos XVIII. administer, evulgavit Argentorati A. MDLXXVII. rariora esse testatur Summe Rever. D. Alb. Meno Verpoortenius (m).

25. *Classicum belli sacri adversus Hugonem Grotium Papistam ab omnibus Lutheranis suscipiendi decantatum a Jo. Seyfferto Ulmensi*, & secunda vice impensis auctoris A. 1643. in 8. editum ita disparuit, ut rarissime conspiciendum se præbeat. Libellus est exiguus, tribus tantum plagulis constans, Axelio Oxenstirnæ, tum Sueciæ Archicancellario inscriptus, ex meris convitiis, iisque atrocissimis in Grotium, Virum sui nominis & vere magnum, & forte etiam nugis consutus. Non equidem ignoro, esse, quæ jure in Grotio Theologi puriores desiderent: interim haud quaquam meo probare possum calculo istum adversarios, tantis alias meritis conspicuos, confellendi modum, quo usus est Seyffertus. Accipe quædam ejus maledicentiæ specimina, e quibus de reliquis judicare facile poteris. Pag. 5. ipsi Grotius vocatur lupus, Cupido inverecundissimus & pro-

(*m*) in Commentatione historica de Martino Bucero. p. 50.

propudiosissimus, Babelicæ Veneris conciliator. p. 7. Abaddon, furiosus Satanæ Apostolus, Rex locustarum infernalium, cujus sanguinem canes lincturi sint, id est, satyricorum festivissimorum exquisitissimi, cantilenis & emblematibus Grotio parentaturi, cujus arma lotrices cauponæ loturæ sint, hoc est, cujus libri adversus orthodoxiam disseminati, detergendis Analyticis posterioribus Aristotelis adhibendi, aut seplasiariis inservituri sint: pag. 9. molitoris animalculum, leonina pelle, tragico fastu superbiens, aurium prominentia & vocis ruditu proditum: p. 11. canis: p. 15. asinus pollentissimo onere gravatus, nugator magnus, major, maximus: p. 25. androgynus, proditor execrandus &c. pag. 40. literas ad Hengerum datas his verbis obsignat: *Vale, & Papistæ Grotio maturam mortem mecum imprecare.* De hoc libello ejusque auctore ita Gerh. Joh. Vossius (*n*) Amstelod. 1642. 3. Non. Novembr. ad Andream Rivetum: *Nescio, an videris Ulmensis illius maledicentissimum ac omnis violentiæ plenissimum scriptum, quod hic adversus Grotium prodiit. Homo is docentem me audivit, ut*

R 4 *ajunt,*

(*n*) in Epist. CCCCLXV. f. 456. Part. I.

ajunt, qui norunt. Atque aliquis, qui a pluribus novit annis, mira mihi narrat de vita hominis anteacta. Liberalissimus est in donando quæ scripsit, sed hactenus me ne compellavit quidem, ἢ ὀ Φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. *Vellem non abusus esset parte litterarum tuarum, quam opusculo præmisit, quasi patrocineris tot mendaciis, quæ nihil ad Ecclesiæ negotium. Tales magis causæ obsunt, quam juvant. Et video hominem fanaticum nec assis hic fieri, nec ab aliis, ni qui similes amant labris lactucas. Egone istud probarem dicendi genus, qui (quod hic promere liceat) ne in amicissimo quidem, & multis partibus ut doctiore, sic modestiore, probare potui quod tam multa inspersisset, quæ nihil ad causam pertinerent? Quale illud* περὶ ἀποστασίας *non ecclesiastica, sed civilis.*

26. *Jo. Baptistæ Crispi Gallipolitani Quinarius primus de Ethnicis Philosophis caute legendis.* Romæ. 1594. fol. Summe rarum esse hunc librum, paucissimisque, imo ne maximis quidem librorum helluonibus, visum ostendit πολυμαθέστατος Heumannus, qui eum quoque copiose & curate recensuit (*o*), tantæ raritatis causam esse

(*o*) Act. Philos. Volum. II. p. 922. sqq.

esse judicans, quod confuse admodum atque invenuste scriptus paucos emtores repererit. Possidet hoc opus amicissimus meus Bruckerus, qui raritatis originem ex odio eorum, qui conciliationes Scripturæ S. & philosophiæ gentilis instituerunt, præsertim Ficini & Steuchi, in quos sæpe insurgit Crispus, facilius derivandam esse in literis ad me datis censet.

27. *Comitis Scipionis Agnelli Disceptationes deideis in tres libros distributæ, Venetiis.* 1615. in 4. Librum hunc rariorem esse & in paucorum manibus ait Morhofius (*p*). Recenset eum eleganter, uti solet, Clar. Brukerus (*q*).

28. *Augustini Steuchi Eugubini opus de perenni philosophia*, Basileæ A. 1542. in 4. editum libris rarioribus accenset laudatus modo Bruckerus (*r*). Quanti istud fecerit Julius Cæsar Scaliger, ex vita ejus, a filio Josepho descripta, cumque aliis biographiis a Guilielmo Batesio Londini

(*p*) Polyhist. liter. Tom. II. L. I. C. 7. p. 41.

(*q*) in Historia philosophica doctrinæ de Ideis p. 74. sqq.

(*r*) in præfat. Historiæ Philos. doctr. de Ideis præmissa.

A 1681. vulgata, patet, ubi p. 413. hæc inter cætera Leguntur: „ In Atheos, quorum „ illud seculum feracissimum erat, inex- „ piabili odio flagrabat. Petrus Rufus Con- „ siliarius Aginnensis, qui illi ob doctrinam „ charissimus erat, ut qui & summus Pe- „ ripateticus & juris civilis Romani con- „ sultissimus esset, hoc morbo animi labo- „ rabat. Nunquam cessavit, donec ami- „ cum sæpe convivio adhibitum, aut di- „ sputationibus confectum, aut precibus „ delinitum, ad meliorem mentem revo- „ casset, tradito illi Augustini Eugubini de „ perenni philosophia opere, quod illi vi- „ am ad veri Dei cognitionem muniret, „ quandoquidem a Rufo nunquam expri- „ mere posset, ut sacra Biblia consuleret, a „ quibus Rufi animus abhorreret. Et sane „ ea lectio Rufo salivam movit adeo, ut „ totum se protinus ad theologiæ studium „ converteret: in quo tantum profecit, ut „ nemo acrius aut veram pietatem defen- „ deret, aut atheismum oppugnarer. Erat „ enim acerrimus & acutissimus disputator. In hoc ipsum opus digitum intendere mihi videtur C. S. Schurzfleischius, ad fratrem (s) scri-

(s) in Epistol. Arcan. Tom. I. p. 567. in quo opere passim libri rariores memorantur.

ſcribens: *Dic, quæſo, ubi nanciſci queas Plotinum Steuchumque Eugubinum, in quo tantopere ſibi quidam hic placet?* Cæterum ex eo Paulum Scalichium librum de juſtitia æterna fere totum enormi plagio exſcripſiſſe alibi (*t*) indicavi: qua occaſione ſimul annoto, ejus Scalichii opera junctim Baſileæ cura Jo. Oporini A. 1559. in 4. publicata (*u*) itidem rarius comparere.

29. De *Roberti Parkeri* libro *de deſcenſu Chriſti ad inferos*, Amſtel. 1611. excuſo, ita ad me memoratus ſæpe Brukerus, qui illum poſſidet: *Rariſſimum eſſe vel inde patet, quod in nullis ferme Bibliothecarum catalogis, imo nec in Ittigiano & Carpzoviano, appareat, multoque pretio olim quæſitum eſſe, ex ore Celeb. Syrbii audivi haud ſemel. Cauſam raritatis vel in paucitatem exemplarium, vel in odium auctoris ab Epiſcopalibus, Presbyterianos (quorum tubam & facem noſtrum fuiſſe Pearſonius in Vindic. Ignat. ait) tum ex Inſula exturbantibus, illi conflatum, quod eum quoque exulem fecit, conjicio. Scriptum enim librum hunc contra* Bil-

(*t*) In Commentatione de vita & ſcriptis Pauli Scalichii, inſerta Bibliothecæ Bremenſ. Claſſi VII. p. 1049.

(*u*) quorum recenſum dedi. l. c.

Bilsonum, Wintoniensem Episcopum, doctrinam ipsam cum reliquis Episcopo-Satrapis labefactantem, non negat in praef. Parkerus, in qua plura notatu admodum digna deprehendere est.

30. *Jo. Pesseratii de litterarum inter se cognatione ac permutatione libellum*, Parisiis MDCVI. editum, qui in Illustris Uffenbachii Bibliotheca instructissima extat, rarissimum non minus quam eruditissimum vocat, paucisque etiam nostro aevo doctis hominibus conspectum Celeb. J. H. Majus, Fil. Giessensis, Academiae ornamentum (*x*).

31. Epistolarum Rabbinicarum libellum, cujus titulus est אגרות שלומים sive *Epistolae salutationum*, Basileae An. 1603. impressum, inventu esse perquam rarum, & corvo rariorem albo, distractis dudum & inter ipsos Judaeos exemplaribus, scribit Jo. Buxtorfius, trium Buxtorfiorum in Profess. Linguae Hebraeae in Acad. Basil. Successor, avitam gloriam strenue propagans (*y*).

32. Q. *Sectanii Satyrae. Editio novissima cum notis Anonymi, concinnante P. Antoniano.*

(*x*) in Specimine Linguae Punicae in hodierna Melitensium superstitis p. 19. sq.

(*y*) in Catalectis Philologico-Theologicis p. 276.

no. Liber primus (z). *Amſtelodami apud Elſevirios* (uti titulus fert, ſed verius Romæ) MDCC. in 4. Librum hunc apud nos rariſſimum nominat Cel. Heumannus (a), addita ejus deſcriptione, & quibusdam inde excerptis.

33. *Illuſtriſſimi ac Potentiſſimi Regis, Senatus Populique Angliæ ſententia, & de eo Concilio, quod Paulus Epiſcopus Romanus Mantuæ futurum ſimulavit, & de ea bulla, quæ ad Calendas Novembres id prorogavit*, Declarata A. CIϽ IϽ XXXVII. eodemque anno Wittebergæ per Joannem Lufft in 8. impreſſa. De hac, quam inter reculas meas ſervo, Celeb. Theod. Haſæus (b) : *Ejus exempla ita evanuere, ut mihi quidem neque vel unicum uſurpare oculis, vel, ubi aliquod lateat, indagare licuerit.* Hanc declarationem, oppido commemorabilem, a me cum ipſo communicatam, in Bibliotheca Bremenſi Vir modo laudatus recudi curavit, atque ita Viro Doctiſſimo diligentiſſimoque, qui hactenus ſub Irenæi

(z) Poſteriorem librum pariter editum eſſe, ſed ſibi nondum viſum ait Heumannus.

(a) in Schediaſmate de Libris Anonymis & Pſeudon. p. 48. ſqq.

(b) in Biblioth. Brem. Claſſ. V. p. 508.

Irenæi Bibliophili nomine latere voluit, eruditam illam dissertationem, eidem Bibliothecæ (*c*) insertam, elicuit, qua historia Concilii, quod Sec. XVI. Mantuam primum, dein Vincentiam indictum erat, illustratur. Ibi Vir hic præstantissimus in notis (*d*) de hoc Anglorum scripto ita fatur: *Raritatem exempli, quod Witteberga MDXXXVII. apud Jo. Lufft procusum perhibetur, ipse nunc agnoscere necessum habeo, quando ea mihi nondum contigit felicitas, ut vel unicum potuissem indagare.*

34. *Joannis Rosini Vitas trium Saxoniæ Electorum Friderici, Joannis & Joannis Friderici*, Jenæ 1602. in 4. editas inter rariores libros refert Christianus Junkerus (*e*).

35. Eisdem annumerat idem (*f*) *Selectiores vereque theologicas Clarorum Virorum, Martini Lutheri D. Phil. Melanchthonis, D. Basilii Monneri, Justi Menii, Jo.* *Mar-*

(*c*) Class. VIII. p. 164. sqq. in ea differt. aliorum quoque hujus generis rariorum scriptorum notitia exhibetur.

(*d*) p. 166.

(*e*) in dem guldenen und silbernen Ehren-Gedächtniss Lutheri. p. 439.

(*f*) l. c. p. 156.

Marcelli, D. Matthæi Razenbergeri, D. Casp. Crucigeri, D. Jo. Langi, Ægidii Mechleri, ad D. Fridericum Myconium, magni nominis Theologum conscriptas quondam Epistolas, in communem Ecclesiæ usum evulgatas a M. Cyriaco Snegassio, Past. ac Sup. Vin. Adjuncto. Schmalkaldiæ in 4. absque anni indicio. Libellus hic, tres tantum philyras cum dimidia implens, ob molis exilitatem oculis se nostris rapidissime subduxisse videtur.

36. *Georgius Ederus*, J. U. Doctor & Maximiliani II. Imp. Consiliarius aulicus A. 1573. Dillingæ *evulgavit librum quendam, quo acerbissime insectatus est Protestantes.* Hunc peculiari decreto, immortalitate dignissimo, Augustissimus ille Imperator mox prohibuit, atque supprimendum curavit. Exhibet istud ex Goldasto (*g*) exquisitæ eruditionis Vir Jo. Christophorus Colerus in Anthologia, sive Epistolis varii argumenti ad illustrandam potissimum Historiam ecclesiasticam & literariam comparatis (*h*), bonæ frugis plenissimis, ibidemque spem nobis facit, fore, ut alio tempore de Edero ejusque libro pluribus disse-

(*g*) Tom. III. Constitut. Imper. f. 575.

(*h*) Tom. I. Fascic. I. p. 2. sqq.

Præstantissimus Colerus (*l*) e Commentariis, qui inscripti sunt: *Memoires Chronologiques & dogmatiques pour servir à l'histoire ecclesiastique* &c. (*m*)

40. *Vita & mors Juvenis ornatissimi Heliæ Putschii Antwerpiani, per Cunradum Rittershusium JC. & Antecessorem Acad. Norimberg. amicitiæ summæ ergo descripta. Multis egregiarum virtutum exemplis referta narratiuncula, ad imitandum juventuti proposita editaque. Accessere* Θρῆνοι φιλικοὶ, *a variis consecrati honori memoriæque ejusdem Putschii.* Hamb. 1608. in 4. raro hodie occurrere dicitur Cel. J. H. von Seelen (*n*).

41. *Ægidii Gelenii*, Archiepiscopi Coloniensis Consiliarii Ecclesiastici & Historiographi *Liber de admiranda sacra & civili magnitudine Coloniæ*, editus Coloniæ Agrippinæ 1645. in 4. hodie rarior eidem (*o*) vocatur.

(*l*) p. 29. sqq.

(*m*) Tom. II. ad A. 1638. p. 111. sqq.

(*n*) in Orat. de Præcocibus Eruditis p. 57. ibidem p. 39. Francisci Grudei Crucimanii Bibliotheca Galliæ, Parisiis A. 1584. fol. vulgata inter rarissimos libros refertur.

(*o*) in Commentat. de festo Lanceæ & Clavorum &c. p. 19.

42. *Andreæ du Saussay Librum de mysticis Galliæ Scriptoribus*, qui lucem vidit Parisiis A. 1639. in 4. idem hodie parum obvium nominat. (*p*).

43. *Historia Apollonii Tyrii*, liber eroticus, Græco-barbara lingua exaratus, ad modum rhythmorum nostrorum, Venetiis A. 1563. in 4. excusus, rarissimus audit Theod. Hasæo (*q*), qui ejus exemplar possidet.

44. *Melchioris Goldasti Politica Imperialia*, Francof. ad Mœn. MDCXIV. fol. Inter Goldastianas collectiones hanc & raritate & præstantia commendabilem esse, observatur in Biblioth. Brem. (*r*) Ejus *Suevicarum rerum Scriptores*, ibidem A. MDCI. in 4. impressos raritate reliqua Goldastiana opera superare asserit Illustris Jo. Burk. Menkenius (*s*). Exemplum illius Bibliotheca nostra publica ex ipsius collectoris dono possidet, qui ei manu sua hæc inscripsit: *Quod salutare sit Ecclesiæ Scho-*

(*p*) l. c. p. 27.
(*q*) vid. Cel. Heumanni præfat. Lactantii Symposio præmissam, p. 17.
(*r*) Class. VIII. p. 182.
(*s*) In Catalogo Historicorum Langleti du Fresnoy. p. 188.

Scholæque Memminganæ! Hos Suevicarum rerum Scriptores Bibliothecæ publicæ destinat atque consecrat in perpetuam grati sui animi memoriam Melchior Haiminsfeldius Goldastus Helvetius U. J. D. gratissimus quondam alumnus.

45. *Andreæ Eudæmon-Joannis Cydonii, e Societate JEsu, ad actionem proditoriam Edouardi Coqui Apologia pro R. P. Henrico Garneto Anglo, ejusdem Societatis Sacerdote. Coloniæ Agrippinæ.* A. MDCX. in 8. Agitur hic caussa Henrici Garneti, ob pulverariam, quam vocant, conjurationem in Anglia extremo supplicio affecti, isque impudenter in sanctissimorum martyrum numerum refertur. Cum liber haud facile inveniatur, ex eo huc transscribam testimonium Joannis Wilkinsoni Angli, Seminarii Audomaropolitani alumni, de spica (si Diis placet) miraculosa, cujus & effigies æri incisa ibi conspicitur, ex autographo desumptum (*t*).

Ego Joannes Wilkinsonus gravi mor- „ bo laborans, & a medicis sine spe vitæ „ derelictus, Deo & sanctis ejus faciam „

 „ ut-

(*t*) quod extat p. 354. sqq.

„ utcunque satis. Exponam (ut hac me
„ religione exolvam) modum, quo spicam
„ inveni, in qua imago B. P. Garneti con-
„ spicitur. Pridie ejus diei, quo P. Gar-
„ netus extremo affectus est supplicio, in-
„ gens animo quasi extrinsecus injecta cu-
„ pido spectandæ cædis incessit, ut reliquia-
„ rum ejus aliquid inde domum referrem.
„ Spem vero ita certam concepi fore
„ omnino, ut voti compos fierem, ut du-
„ bitare non potuerim, quin aliquid per id
„ tempus essem visurus, quo Sancti sui
„ Deus innocentiam testaretur, cumque
„ mihi subinde ejusmodi cogitatio recursa-
„ ret, eam iterum atque iterum conabar
„ abigere, ne miraculum ibi expectans,
„ ubi necessario expectandum non erat,
„ Deum tentando irritarem; postero vero
„ die eo me summo mane contuli, reli-
„ quosque omnes antevertens proximum
„ carnificinæ locum occupavi. In eodem
„ ibi vestigio hærebam, dum adesset Gar-
„ netus, tantus vero ab adventu Patris con-
„ cursus equitum fieri cœptus est, populi
„ numerus tantus utique fuit, ut captum
„ antea locum tenendi potestas non esset.
„ Itaque rejectus eo sum, unde loquentem
„ exaudirem ægerrime, notavi tamen quæ-
dam,

dam, quæ mihi non parum ſolatii attule- „
runt. Illud primum fuit, induſium Pa- „
ter ſic aptarat, ut illud amictu omni per „
carnificem de more detracto nullus cœli „
ſpiritus eventilare poſſet, & caſta illi „
membra detegere, quod mihi magnum „
modeſtiæ & puritatis argumentum eſt vi- „
ſum. Alterum fuit, quod cum ſcalæ „
jam eſſent amovendæ, manibus in cru- „
cem compoſitis ante pectus, quamvis „
aliquantulum illæ demitterentur, crucis „
tamen effigiem ſupra cor Patris eousque „
expreſſerunt, donec ille extremum Deo „
ſpiritum redderet. Atque hoc eo mihi „
majorem admirandi materiam dedit, „
quod divinitus mihi conceſſum Patri vi- „
deretur. Ipſe enim moriens orarat „
Deum, ut ſibi a corde dominicam cru- „
cem nunquam avelli pateretur. Adverti „
præterea cum beati Martyris deciſum ca- „
put populo ſpectandum proponeretur, „
vultum omnino eundem fuiſſe, eundem „
colorem, qui vivo fuerat, ſpirantique. „
Denique hoc etiam memoria & cogni- „
tione dignum putavi, quod fauſtas populi „
acclamationes, quibus ille diuturnam „
Regi ſalutem tali in re ac tempore ſolitus „
eſt comprecari, audivi ſane nullas, quod „

 „ mihi

„ mihi indicio non levi fuit, populo jam „ tum Patris innocentiam fuisse & perspe„ ctam videlicet & probatam.

„ Membris quatuor in partes dissectis, „ & una cum capite corbi impositis (ut de „ more gentis suo quæque loco affigeren„ tur) secessit paulatim turba: ego propius „ accedens, medius inter currum & locum „ supplicii constiti, cumque ibi diutius „ persisterem, nec minori quam antea stu„ dio flagrarem, nonnihil mecum reli„ quiarum asportandi, in manus mihi de„ venit, nescio quo pacto, illa nunc adeo „ celebris & mirabilis spica. De carnifici„ na quidem in corbem, quo Garneti ca„ put ac membra demittebantur, arida simul „ stramenta conjecta sunt non pauca, utrum „ tamen spica hæc mihi de carnificina, an „ vero de corbe accesserit, nunquam au„ sim affirmare, id unum vere dixerim, „ hujusmodi spicam haudquaquam humo „ missam in me prosiluisse, cum antea hu„ mi non jaceret. Hanc ego spicam eo„ dem die Dominæ N. matronæ ob catho„ licam pietatem spectatissimæ tradidi. Illa „ Crystallinæ inclusit thecæ, quæ cum bre„ vior esset, factum est, ut spica levius „ inflecteretur. Paucis post diebus Domi-

na

na N. nobili cuidam viro ſibi perneceſ- „
ſario obtulit contemplandam, qui atten- „
tius intuitus, præter vultum, inquit, ho- „
minis aſpicio nihil. Novitate vocis in- „
expectatæ ego pariter & D. N. defixi, „
etiam ſpectaculo inhæremus, & quod „
ante minus adverteramus, humanum & „
ipſi vultum adſpicimus, quem alii præ- „
terea novæ hujuſce rei momento tempo- „
ris vel ſpectatores, vel teſtes advocati „
conſpexere. Atque hæc eſt veriſſima (uti „
Deus novit) Garnetanæ ſpicæ hiſtoria, cu- „
jus ipſe cognitionem divini honoris & „
gloriæ incrementum putavi, ſi minus in „
tenebris abdita deliteſceret, quin & illud „
in divinæ ſpem gratiæ nihil de me vel con- „
fitendum eſſe duxi, vel prædicandum, „
quod per triduum ejusmodi poſt ſpicam „
mihi divinitus comparatam, animo ſenſi „
me ſolito vehementius æſtuari, & cœle- „
ſti quadam luce non vulgariter impleri. „
Quem novum animum tenerem, non- „
niſi a Deo peculiariter manaſſe, conſtan- „
tiſſime credebam, ſingulari videlicet B. „
martyris merito ac beneficio, quem ego „
in cœlis videbar intueri, ut non infimis „
ſanctorum virorum ordinibus adſcriptum, „
ſic meritiſſima gloriæ laurea mirifice reful- „

 „gen-

„ gentem : quo tempore contigit , ut P.
„ Hollando Societ. JEsu sacerdoti, qui cum
„ per id tempus forte versabar, de rebus
„ piis, beatique Patris Garneti morte Dis-
„ serenti omnino statuerim Beatissimæ Dei-
„ paræ Virginis opem ac preces (quas P.
„ Garnet. fugiente jam spiritu suppliciter
„ imploravit) artem esse unicam ad Numen
„ humano scelere graviter commotum di-
„ cto citius tranquillandum. Postero vero
„ die iisdem animi sensibus inflammatus,
„ magna quædam de divina gratia cogitare
„ cœpi. Alias enim visus sum Dei justi-
„ tiam intueri adeo sinceram & incorru-
„ ptam, ut nemo ejus posset nutui refra-
„ gari, alias mirificam ejusdem potesta-
„ tem, charitatem & bonitatem tantam
„ erga res creatas omnes, ut utramque
„ fortunam subire unusquisque, si ita Deo
„ videretur, animo non forti solum, sed
„ æquo deberet. Ad hæc sensi peculiares
„ quosdam in me motus existere, adeo
„ ardentes atque efficaces, ut ne mini-
„ mum quidem ex humanis omnibus alio
„ complecti studio viderer, quam quo ipse
„ me diligebam, de me vero quasi de vi-
„ lissimo capite humiliter omnino abjecte-
„ que sentire, neque unum omnium esse,
cui

cui possem salvis legibus anteferri. Si „
quos forte pueros aliosve ludibrio esse „
cernerem, tantum divina in ipsis ima- „
gine capiebar, ut humi procumbens fi- „
nem nullum, si liceret, fecissem illo- „
rum pedes osculandi. Catholicæ Eccle- „
siæ veritas efficax admodum, & quæ Deo „
niteretur, longe clarissima mihi videba- „
tur; honorem Sanctorum reliquiis & „
imaginibus habitum, nec non ceremo- „
nias, quæ inter Catholicos usurpantur, „
& prodesse plurimum, & pietatem non „
leviter stimulare judicabam. His ad- „
didi, hæresim esse satanæ illecebram ac „
laqueum, quo incautæ mortalium men- „
tes misere capiuntur. Alia permulta, „
quæ mihi in mentem veniebant, silen- „
tio prætereo, quod valetudinis vitio „
adempta potestas est eorum memoriam „
repetendi. Hoc non omittam, quod „
cum antea non semel aut iterum divino „
me obsequio penitus totumque tradere „
destinassem, per id maxime tempus re- „
ligiosi famulatus consilium, quippe ra- „
tum magis ac firmum, maturescere vi- „
sum est: cum autem dubitarem, quem „
potius eligerem, nunc ob oculos po- „
nens Carthusianorum ordinem, nunc

 „ alios

„ alios diversos : Societatem Jesu cæteris „ prætuli, in eaque statui coadjutoris mu- „ nus exequi , de doctrina veritus, ne „ non ad sacerdotium satis esset : verum „ deinde, cum ex nonnullis didicissem, „ doctrinam me cum studio & exercitatio- „ ne assequi posse, huc serio animum ap- „ puli, unde protinus expeditis, quibus in „ Anglia implicitus eram, negotiis, quic- „ quid mihi forte evenerat, in pecuniæ „ summam coëgi, mecumque has in par- „ tes comportavi, ut studiis operam na- „ varem, quæ velim, fratri meo ad hoc „ vitæ institutum conferatur ; qui tamen, „ si id nolit, erogetur eis, quibus hæc vi- „ vendi ratio in animo est, qua meo ju- „ dicio nulla Deo acceptior excogitari „ potest.

„ Equidem (immortales Deo gratias „ habeo) jam inde propositum strenue ursi, „ unas solum accepi literas, quibus scri- „ ptum erat matrem, nisi eam reviserem, „ dolori succumbentem brevi esse moritu- „ ram, quibus lectis ambigere aliquan- „ tum cœpi, quid agendum esset: cum au- „ tem perendie Missæ sacrificio interessem, „ in Evangelio lectum est : Qui reliquerit „ patrem aut matrem &c. propter me, cen-

tuplum

tuplum accipiet in hoc mundo, & vitam „ æternam poſſidebit. Quo factum eſt, quæ „ Dei benignitas eſt, ut initum jam conſi- „ lium magis ac magis in dies ſingulos fir- „ maretur. „

Mendaciorum, e quibus totus hiſce liber conſtipatus eſt, indignitate motus Iſaacus Caſaubonus, mitiſſimi alias ingenii, & maximæ moderationis Vir (*u*), auctorem mendaciſſimum nebulonem, portentoſiſſimum falſarum rerum hamaxarium, certum & germanum Cretenſem, *οὗ τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει*, vocare veritus non eſt, qui & hujuſce operis guſtum aliquem Frontoni Ducæo, ejusdem Ignatianæ ſocietatis ſodali, exhibet (*x*), mendacitatis & impudentiæ vela hic pandi, obtrectationi, maledicentiæ, virulentiæ & harum virtutum matri calumniæ egregie hic litari aſſerens. Ipſa quoque, contra quam Cretenſis ille ſpicula ſua direxit, actio in Henricum Garnetum, cæterosque, qui Jacobum Britanniæ Regem & Regni ordines pulvere fulminali e medio tollere conjurarunt, ex Anglico a G. Camdeno

(*u*) in Epiſtolis, a Grævio Magdeburgi editis in 4. p. 747.

(*x*) l. c. p. 786. ſqq.

deno Latine versa, editaque Londini 1607. in 4. ad manus mihi est, rarius itidem obvia.

46. *Vita & Martyrium Edmundi Campiani Martyris Angli e Societate Jesu. Auctore Paulo Bombino ex eadem Societate. Editio posterior ab Auctore multis aucta partibus & emendata. Mantuæ, apud fratres Osannas Ducales Impressores.* CIϽ IϽCXX. in 8. Raritatem hujus libri vel inde conjicies, quod in instructissimarum Bibliothecarum catalogis plerumque frustra eum quæras, paucissimisque (*xx*) citatum videas. Hanc solum editionem pro suo partu agnoscere Auctor in præfatione indicat, lectorem ita compellans: *paucis te monitum volo, quæ ab hac Mantuana dissentiant Campiani mei editiones a me pro meis non tolli. Fluxerunt illæ ab Antverpiensi prima, quæ a nimis benevolo curatore, inter imprimendum, me absente, faciem alicui, quam pro mea neutiquam agnoscerem, accepit. Et vero exempli non optimi res est, alienos libros ab arbitrariis quibusdam judicibus, quasi liberos, parenti-*

(*xx*) Nec in Lexico Universali Basiliensi, ubi Tom. I. f. 722.) Campiani vita summatim enarratur, ejus fit mentio.

rentibus inauditis, indefensos mutilari, aut peregrinis quibusdam notis inuri. Sub calcem operis hoc suæ superstitionis monumentum auctor posuit: *Deo Laus B. Q. V. M. M. & Beatissimo nostrorum Martyrum Anglorum Principi Edmundo Campiano.*

Una sit merces operi, beate o
Martyrum princeps mihi, Campiane,
Pectus intactum. Titulis id unum
Insere nostris.

47. *Cautio criminalis, seu de processibus contra sagas liber. Ad magistratus Germaniæ hoc tempore necessarius, tum autem Consiliariis, & Confessionariis Principum, Inquisitoribus, Judicibus, Advocatis, Confessariis reorum, Concionatoribus, cæterisque lectu utilissimus. Auctore incerto Theologo orthod. Rinthelii, typis exscripsit Petrus Lucius typogr. Acad.* NDCXXXI. Hanc libri editionem rariorem esse scribit Celeb. Fr. Gu. Bierlingius (*y*), auctoremque ejus Fridericum Spee, Paderbornensem, e Societate Jesu, nominat.

48. *Far-*

(*y*) in Comment. de Pyrrhonismo historico. p. 238.

48. *Farrago poëmatum Hasisteynii cum appendice epistolarum ejus per Thomam Mitem, Nymburgenum. Pragæ.* 1570. in 8. De hoc libro laudatus modo Bierlingius (z) conferri meretur.

49. *Inscriptiones sacrosanctæ vetustatis: non illæ quidem Romanæ, sed totius fere orbis summo studio ac maximis impensis terra marique conquisitæ, editæque per Petrum Apianum Mathematicum & Bartholomæum Amantium Poëtam Ingolstadii* A. MDXXXIII. in fol. ex ea ratione minus obviæ mihi videntur, quod in ædibus Apiani, ejusque sumtibus typis exscriptæ fuerint. Privatam enim is typographiam domi habuit.

50. *Memoires pour servir a l' histoire des Animaux*. Paris. 1671. in fol. maj. cum splendidissimis figuris. Opus idcirco rarissimum, quod perpauca exempla sint excusa, eaque maximam partem inter optimatis aulæ Gallicanæ distributa. Nescio an partem hujus operis vel ipsum opus efficiat *Representation de quelques animaux, avec leurs anatomies, en* 38. *pieces, gravées par le Clerc*

(z) l. c. p. 112. sqq.

le Clerc & autres, quod volumen in Bibliotheca Du Boisiana extitit (*a*).

51. *Exactissima Infantium in limbo clausorum Querela adversus divinum judicium apud æquum judicem proposita. Apologia divini judicii contra Querelam Infantium. Infantium ad Apologiam divini judicii Responsio. Æqui Judicis super hac re sententia. Autore Antonio Cornellio Juris utriusque Licentiato doctiss. Lutetiæ apud Christianum Wechelum in via Jacobæa sub scuto Basiliensi, anno* M. D. XXXI. *mense Januario.* in forma quadruplici. De libro hoc rarissimo consulendus omnino est Vir summus P. Bælius (*b*).

52. *Emanuelis Chrysoloræ Erotemata Linguæ Græcæ, in compendium redacta a Guarino Veronensi, & cum notis Pontici Virunii Ferrariæ apud Joannem Mazochum* A. 1509. in 8. impressa, tantæ sunt raritatis, ut Bern. Moneta unicum duntaxat eorum exemplar Parisiis, idque in Bibliotheca Mazariniana, extare autumet (*c*).

53. *L'Histoire & plaisante Chronique du Petit-Jean de Saintre.* A. 1523. d.

20.

(*a*) vid. ejus Catalog. P. I. p. 250.
(*b*) in Diction. Art. *Wechel.* f. 2862. sq.
(*c*) in Menagian. Tom. III. p. 38.

20. Junii apud Philippum le Noir, literis Gothicis in 4. Libellus exiguæ quidem molis, sed ob raritatem magno pretio vix parabilis, de quo disserit Bern. Moneta in Menag. Tom. III. p. 185. sqq.

54. *Jacques Leschassier Observation de la Renunciation au Vellejan.* Paris. 1598. in 8. *de la Representation.* ibid. 1598. in 8. *Observation de la Digamie.* ibid. 1601. Libros satis raros appellat Vinc. Placcius (*d*).

55. *Pauli V. P. M. Excommunicationis sententia adversus Serenissimum Ducem ac Senatum & universum Dominium Venetum ob decreta sua &c. Et pro iisdem diversorum gravissimorum Sereniss. Reip. Venetæ cum Theologorum tum JCtorum responsiones. Francof.* 1607. in 4. Hunc librum rarioribus annumerat, ejusque contenta recenset idem Placcius (*e*).

56. *Consilium Gregorio XV. exhibitum, cum præfatione & censura J. G. V.* 1623. in 4. Leidæ. *Joannem Gerhardum Vossium*, verba sunt Placcii (*f*) *elicit fultus etiam ipsius Vossii filii Isaaci autoritate Colomiez*

(*d*(in Theatro Anonym. fol. 103.
(*e*) l. c.
(*f*) l. c. f. 122.

miez Melanges Historiques pag. 34. *rarum librum asserens. Quod expertus adeo sum, in nullo Bibliographorum, quos bene multos evolvi, eundem vel nominatum reperiens.*

57. *Adr. Baillet des Satyres personnelles ou des Anti. à Paris.* 1689. in 8. Raritatem hujus operis agnoscunt Junckerus (*g*), Placcius (*h*) & Serpilius (*i*).

58. *Jo. Thrithemii Liber octo quæstionum ad gloriosissimum Imp. Maximilianum I.* qui nec inter opera ejus historica 1601. Francofurti edita, nec inter opera ejus spiritualia a P. Jo. Busæo Soc. Jesu Moguntiæ 1604. in f. impressa extat; sed tantum inter Paralipomena Opusculorum Petri Blesensis & Jo. Trithemii a jam laudato P. Busæo Moguntiæ typis Balthasaris Lippii A. 1605. in 8. edita, ideoque ob raritatem suam minus est cognitus, judice P. Lambecio, in Lib. II. de Bibliotheca Cæsar. Vindobon (*a*).

(*g*) im Guldenen und Silbernen Ehren-Gedächtniss Lutheri p. 5.

(*h*) in Theatro Anonym. f. 182.

(*i*) in Epitaphiis Theologorum Suevorum. p. 20.

(*a*) vide Reimmanni Bibliothecam Acroamaticam, pag. 177. sq. unde hæc hausimus.

59. *Georg. Batei Elenchus motuum nuperorum in Anglia cum Thomæ Skynneri continuatione* in ipsa etiam Anglia summe rarus esse dicitur Aulo Apronio (*b*). Eorum, quæ Bateum agnoscunt auctorem, editio Amstelodamensis An. 1663. in 12. mihi ad manus est. In prima parte simul Juris regii & parlamentarii brevis enarratio, in secunda de Caroli II. Regis mirabili e prælio Wigorniæ effugio relatio exhibetur.

60. *Biblia Sacra ex Sanctis Pagnini translatione, sed & ad Hebraicæ linguæ amussim ita recognita, & Scholiis illustrata, ut plane nova editio videri possit. Lugduni apud Hugonem a Porta.* A. 1542. fol. In hac editione curanda Mich. Servetus, Villanovani nomine usus, correctoris officio functus est, qui & præfatione ac notis marginalibus, quas Calvinus alicubi impertinentes & impias vocat, eam instruxit. Biblia hæc rarissima nominat Michael de la Roche (*c*), ue unicum quidem exemplar a se indagari potuisse asserens. Hinc etiam atque

(*b*) in Itinerario Germanice scripto. p. 84.

(*c*) Bibliotheque Angloise Tom. II. Part. I. pag. 91. sq.

que etiam suos lectores obsecrat, ut, qui ista (*d*) possident, nec non Geographiam Ptolomæi, ejusdem Serveti cura editam, pariterque haud facile obviam, secum communicent, quæ vel in præfatione vel in notis sint memorabiliora. Fortassis publica auctoritate ex odio Serveti, aut saltim indefesso Calvini, hostis ejus acerrimi, studio hi libri suppressi sunt, ac hominum oculis subtracti.

Psalter des Küniglichen Propheten Davids geteutscht nach warhafftigem Text der Hebraischen Zungen. Impressum Augustæ Vindel. An. 1523. sumtibus Doctoris Sigismundi Grymm in 8. Versio hæc rarissima debetur Casparo Ammano, Theol. Doctori, qui eam Joanni Böschenstainio Eslingensi, suo in Hebraicis præceptori, inscripsit. In fine accessit ejusdem hymnorum aliquot Biblicorum & Böschenstainii precum Salomonis 1.Reg. VIII. 23. seqq. ex fontibus translatio Germanica, vicissim Ammano dicata. En tibi quædam ex Psalterio specimina! Psalm. II. 1. sqq. *Warum habent gestürmt die Geschlächt und die Völcker werdend*

T 2

(*d*) unum adservari in Bibliotheca Cardinalis Imperialis, ex ejus Catalogo cognovi.

dend rhöden eytelkhait. Sye werden sich thon stellen dye Khünig des erdtreichs, und dye Secretarii haben sich berathen mit ain ander, wider GOtt und sein Gesalbten. Wir wöllen zerbrechen yre Bundtremen, und wellen hinwerfen von uns yre dicke sailer. v. 7. *Ich wird erzölen das Gesatz Gottes, Got hat gesagt zü mir, mein Sun bist du, ich hab heut geadelt dich.* Psalm. XXIII. 1. sq. *Got ist mein hirt, ich würd nit geprechenhafftig. In die Wonungen des Grass er thon hauren mich. auff den Wassern der rüwungen würt er füren mich.* v. 4. *Auch ob ich gan wird in dem tal des schatten des tods, so wird ich nit fürchten das böss, wann du bist bey mir, dein stab und dein Kruck die werdend tröften mich.* Psalm. LVIII. 5. *Ir Zorn ist gleich dem Zorn der schlangen, als ainer stumende nater die do würt verschoppen ir or.* Psalm. LXXIII. 25. sq. *Was ist zü mir im himmel, und bey dir nichts würt mich gelusten auf erdtreich. Volendet ist mein flaisch und mein hertz, ain stör. kin meins hertzes und mein tail ist Got ewigklich.*

62. In hujusce opellæ parte III. p. 166. sqq. nonnulla de *Æg. Gutmanni Offenbahrung Göttlicher Majestät* dixi, tum adhuc dubius, num secunda ejus editio, quæ Franco-

Francofurti vel potius Halberstadii A. 1675. prodiit (*e*), æque rara sit, ac prior. Interim vero ex Celeberrimi Reimmanni Introductione in historiam litterariam Germanorum (*f*), omnia ejus exemplaria, paucissimis elapsis, publica auctoritate suppressa, ac fisco adjudicata fuisse, comperi.

63. Vix usquam conspicies quinquaginta quinque *Epigrammata* Græca & Latina *in Paulum V.* Pont. Max. qui Parisiis A. MDCVIII. die XXII. Nov. quendam, Bartholomæi Burghesii nomine se pro ejus filio venditantem, comburendum curasse traditur, unicam tantum philyram complentia, in forma octuplici absque anni locique nota edita, arguta omnia, pleraque vero aculeatissima. Ut aliquem eorum gustum habeas, en tibi quædam ex iis, quæ minus acerba videntur.

(*e*) non Amstelodami, uti l. c. Celeb. Struvium secutus dixi.

(*f*) Lib. II. Sect. III. p. 415. b. ubi quoque ex Colbergio, quendam Ducem Wirtembergensem aliquot mille florenorum pretio huncce librum describendum sibi curasse, refertur.

XVI.

Maluit Herodis porcus quam filius esse,
Imposuit durum, qui tibi, Roma, jugum.
Si foret hoc Pauli Cæsar dilatus in ævum,
Mula Papæ is mallet, quam satus esse Papa.

XXXI.

Igneus est flamen Jovialis in urbe Quirini,
Ejus ut in Venetos fulmina jacta docent.
Illa quidem in ventos. Iterum arripit igneus ignes,
Atque urit gnati viscera sacra sui.

XXXV.

Pontificis magna est Pauli omnipotentia: quid ni?
Quem fecit gnatum, non facit esse suum.

XLI.

Burghesius.

Pendeo. Dic, qui sis? pater est mihi Papa. quis ille?
Romanus, quonam nomine? Burghesius,
Qui factum? me non agnovit. Quid? nothus ergo es?
Immo, legitima conjuge Papa caret.
Sed cur conflagras flammis? id moris habetur.
Ut quem Papa neget noscere, flamma voret.

LI.

Quem dedit ante Venus, Veneris nunc, Paule marito
Burghesium reddis, nonne amor ille calet?

Cenotaphium Bartholomæi Burghesii, in quem nuper ultimo laquei supplicio ignisque sævitum est Lutetiæ Parisiorum die XXII. mensis Novemb. CIↃ IↃCVIII. *quod se dicoret filium Papæ, qui nunc sedem occupat, Pauli V.*

Ne quære nomen tu, nefandum ne audias,
Quod me perire fecit. O pereat male
Nomen! quod ipsum vita dum negat mihi
Invito, iniqua mors dat ecce posthumum.
Aëre pependi, post crematus ignibus,
Deinde est in auras sparsus atque aquas
cinis,
Et sic jacens ubique jaceo nullibi:
Quæ est dicta demum pœna Papæ filiis.
Vos sapite Reges, & cavete dum licet.

Tantum hac vice de libris rarioribus. Alio tempore D. V. plura dabimus.

XII.

ADDENDA
ET
EMENDANDA.

PRæter alia minoris momenti errata in Parte III lege p. 34. lin. 18. pro angustæ angusti. pag. 54. lin. 2. pro sextus l. septimus. p. 147. l. 6. pro exemplo l. extemplo. p. 149. l. 20. pro Mucentio l. Mucantio. p. 170. lin. 21. pro rescisseret l. resciscceret. p. 171. l. 10. pro sex ex & alabastro l. & sex ex alabastro. p. 235. l. ultima pro stromata l. scommata. p. 281. sq. duplici vice Hermippum in Hermispum transformavit typotheta. p. 290. l. 20. pro ἐξεσιας l. ἐξεβιας.

Part IV. p. 303. lin. 7. pro Scama l. Scema, quod pro schema posuit poëtaster. pag. 550. l. 7. pro comes l. cuneo.

Ad Part. III. p. 275. sq. De Joanne Keilio legi omnino meretur Clar. Lud. Melch. Fischlinus in Supplem. ad Memor. Theolog. Wirtembergens. p. 208. sqq.

Ad Part. IV. p. 303. Carmen hoc jam adjectum esse Justiniani Institutionibus, Moguntiæ A. 1468. cum Glossis in fol. per Petrum Schœfferum excusis, e lexico Universali Basileensi didici. Part. I. f. 646. artic. *Buchdruckerey*, & Part. II. f. 629. art. *Guttenberg* (*Johannes*), quanquam in fine a nostro paululum discrepare videatur.

Ad pag. 501. sqq. Epistola Pii IV. Pont. Max. licet typis exscripta jam alias fuerit, nimirum in Epistolis Gallicis amœbeis Leibnitii & Pelissonii de Tolerantia Religionum, & de controversiis quibusdam theologicis, quas in Otio suo Hanoverano sive Miscellaneis Leibnitianis recudi curavit Vir Celeb. Joach. Frid. Fellerus, ubi p. 360. seqq. illud Pii Breve exhibetur: nec non inter literas secretiores Ferdinandi I. pro obtinenda eucharistia sub utraque in gratiam Maximiliani II. ad Pium IV. missas, cumque aliis huc spectantibus a Venerabili Abbate J. A. Schmidio Helmstadii A. 1719. in 4. vulgatas, pag. 31. sqq. nondum tamen eam epistolam meæ opellæ inseruisse pœnituit, quia brevis est & maxime memorabilis, ac ob argumenti affinitatem merito literis Jo. Philippi Archiepiscopi & Electoris Mogunt. quas pag. 507. dedimus, jungenda. Heic

vero

vero obſervare lubet, Breve iſtud, quod vocant, Pii circulare fuiſſe, ad Archiepiſcopos & Epiſcopos Germaniæ miſſum. Laudatiſſimis autem illis Ferdinandi conſiliis vehementer obſtitiſſe Philippum II. Hiſpaniarum Regem, ex Epiſtolis amœbeis Leibnitii & Peliſſonii modo citatis p. 403. ſqq. cognovi. Hinc Pius in epiſtola ad Archiepiſcopos & Epiſcopos, quorum diœceſi ſubjectæ erant regiones vel urbes, Philippo parentes, diſerte excepit partes, in quibus Rex ille temporale dominium aut jus aliquod habuit (vid. Amœn. lit. P. IV. p. 504.), cum ad alios hujus non meminerit, vid. Literas Ferdinandi &c. a D. Schmidio editas pag. 33.

Ad Part. V. p. 57. B. Dürrius in Differt. Epiſt. ad Perilluſtrem Führerum ab Haymendorff, ſeptemvirum quondam Reip. Noribergenſis &c. mirum eſſe ait, quod Philippus Melanchthon Fauſti præſtigiatoris mentionem haud fecerit, cum ejus circiter ævo vixiſſe tradatur. Producam igitur locum ex Jo. Manlii Locorum communium collectaneis, ex lectionibus præcipue Melanchthonis hauſtis, pag. 38. ſq. edit. Budiſſ. Anno 1565. ubi ſequentia de eo narrantur:

Novi

„ Novi quendam nomine Fauſtum de „ Kundling, quod eſt parvum oppidum, „ patriæ meæ vicinum. Hic cum eſſet „ ſcholaſticus Cracovienſis, ibi magiam di- „ dicerat, ſicut ibi olim fuit ejus magnus „ uſus, & ibidem fuerunt publicæ ejuſdem „ artis profeſſiones. Vagabatur paſſim, dice- „ bat arcana multa. Ille Venetiis cum vel- „ let oſtendere ſpectaculum, dixit ſe volatu- „ rum in cœlum. Diabolus igitur ſubve- „ xit eum, & afflixit adeo, ut alliſus humi „ pene examinatus eſſet: Sed tamen non „ eſt mortuus. Ante paucos annos idem „ Joannes Fauſtus, poſtremo die ſedit ad- „ modum mœſtus in quodam pago duca- „ tus Wirtenbergenſis. Hoſpes ipſum al- „ loquitur, cur mœſtus eſſet præter mo- „ rem & conſuetudinem (erat alioqui tur- „ piſſimus nebulo, inquinatiſſimæ vitæ, ita „ ut ſemel atque iterum pene interfectus „ ſit propter libidines) ibi dixit hoſpiti in „ illo pago: Ne perterreſias hac nocte. „ Media nocte domus quaſſata eſt. Mane „ cum Fauſtus non ſurgeret, & jam eſſet „ fere meredies, hoſpes adhibitis aliis, in- „ greſſus eſt in ejus conclave, invenitque „ eum jacentem prope lectum inverſa fa- „ cie, ſic a diabolo interfectus. Vivens

„ adhuc

adhuc habebat secum canem, qui erat „ diabolus, sicut iste nebulo qui scripsit „ de vanitate artium etiam habebat canem, „ secum currentem, qui erat diabolus. Hic „ Faustus in hoc oppido Wittenberga eva- „ sit cum optimus Princeps Dux Joannes „ dedisset mandata de illo capiendo. Sic „ Norimbergæ etiam evasit, cum jam inci- „ peret prandere, æstuavit, surgitque sta- „ tim, solvens quod hospiti debebat, „ vix autem venerat ante portam, ibi „ veniunt lictores, & de eo inquirunt. „ Idem Faustus magus, turpissima bestia, „ & cloaca multorum diabolorum, vane „ gloriabatur de se omnes victorias, quas „ habuerant Cæsariani exercitus in Italia, „ esse partas per ipsum sua magia. Idque „ fuit mendacium vanissimum. Id enim „ dico propter juventutem, ne statim „ talibus vanis hominibus assentiantur. „ Ingenue tamen fateor, me nondum a me impetrare posse, ut narratiunculas has aliasque de Fausto e fabellarum anilium numero eximendas esse censeam. Manlii enim fidei non adeo multum tribuendum, cum sua absque judicio consarcinaverit, atque plura alia Melanchthoni adscripserit, quæ ab eo dicta fuisse minus est verisimile.

Non

Non igitur dubito, has relationes eodem habere loco, quo eam, quam immediate his de Trithemio præmisit: Abbas Trithemius Spanheimensis fuit magnus magus; in quodam forte itinere (sicut mihi Pirchaimerus narravit) cum venisset in diversorium non bene instructum, quidam per jocum dixerunt: Domine Abbas, cura nobis bonum ferculum piscium; iste tantum pulsavit fenestram, ac statim venit quidam portans lanceam instructam luciis coctis. Dignissima certe historiola, quæ a garrulis nutricibus puerulis plorantibus ad nauseam usque præcinatur! Cæterum egregia sunt, quæ magnæ eruditionis ac exquisiti judicii Vir, D. Frid. Guil. Bierlingius de Fausto habet in Comment. de Pyrrhonismo Historico p. 158. seqq.

Ad pag. 81. sqq. Paralipomena ad Jo. Aventini Annales Bojorum, quæ nec in aliis, nec in Celeb. Gundlingii editione repeiriuntur, in Actis litterariis ex Manuscriptis erutis, Fascic. VIII. p. 20. sqq. publicavit illustris B. G. Struvius ex editione ejus operis Cisneriana Basil. A. 1580. quam Bibliothecæ publica Jenensis possidet, & in cujus frontispicio margineque ea adscripta sunt.

Jo

Jo. Aventini vita Germanico idiomate conſcripta legitur in Parnaſſo Boico ſive *Neu-eröffnetem Muſen-Berg, worauff verſchidene Denk-und Leſwürdigkeiten aus der gelehrten Welt, zumalen aber aus denen Landen zu Bayrn, abgehandlet werden.* Part. VII. p. 28. ſqq. Opus hoc publicæ luci exponitur Monachii, complectens varias obſervationes philologicas, hiſtoricas, geographicas, genealogicas, literarias &c. Ibi annus Aventini natalis p. 30. dicitur MCCCCLXXVII. ex quodam ipſius Manuſcripto, cum Zieglerus contra A. CIↃ CCCC LXVI. natum eum fuiſſe tradiderit. pag. 34. memoratur, varios Codices Manuſcriptos, ipſi ex Bavariæ Monaſteriis Principum commendatione conceſſos, Bibliothecis, unde petiti erant, ab eo reſtitutos haud eſſe, inque Electorali Bibliotheca extare Catalogum Manuſcriptorum alicujus Monaſterii, cui ſequentia inſcripta ſint: *Aderat ante multos annos Joannes Aventinus, & Collega ipſius Caſpar Bruſchius, qui libros præcipuos hinc ad aulam ſecum abduxerunt, quos Monaſterio necdum reſtitutos pernovimus, eosque Monaſterii titulo inſignitos ſcimus.* In eadem Bibliotheca Aventini Apparatus, ex Manuſcriptis & publicis monumentis collectus, tribus vel

quatuor

quatuor tomis, iisque haud exiguis constans, adſervari p. 41. nunciatur.

Ad pag. 97. ſqq. λείψανα illa Lambeciani operis, ab Illuſtri, Uffenbachio mecum gratioſe communicata, jam typis exſcripta fuere, duas plagulas implentia, ſed pro ineditis fere habenda ſunt; cum jam nusquam compareant.

Erratorum extantiorum, quæ ob auctoris a prælo abſentiam irrepſere, index in parte ſequenti exhibebitur.

F I N I S.

